

B i b l i c k ý s l o v n í k

1

Zveřejněno k volnému šíření pro studijní účely s laskavým svolením nakladatelství Kalich a dědiců autorských práv po prof. Adolfu Novotném.

Dáno k veřejnému užití za dodržení podmínek, běžných v akademickém světě, to jest, při použití původního textu dodržet citační normy s odkazem na zdroj. Bez tohoto uvedení a uvození citace závorkami lze mít za to, že byl porušen autorský zákon a především slušné vychování.

Tato elektronická verze Biblického slovníku byla vytvořena skenováním knižní předlohy, a poté pomocí OCR převedena do stávající podoby. Následné korektury jsou společným dílem téměř 40 dobrovolníků, kteří s velkou pečlivostí text přečetli a opravili.

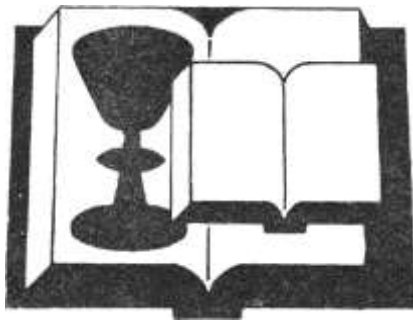
Přes veškerou snahu je stále v textu určité množství chyb. Pokud naleznete chybné místo, pošlete prosím popis chyby na adresu freedavar@centrum.cz. V nejbližší revizi slovníku bude chyba opravena.

Poslední verzi Biblického slovníku naleznete na adresách:

http://cb.cz/praha2/bib_slovník_novotny.htm

<http://www.davar3.net/slovník/>

Verze textu: prosinec 2008



B i b l i c k ý

s l o v n í k

N A P S A L

A D O L F N O V O T N Ý

1 9 5 6

E D I C E K A L I C H P R A H A

ÚVOD

OD KAŽDÉHO BIBLICKÉHO SLOVNÍKU se právem očekávalo, že seznámí pokud možno se všemi biblickými pojmy, ať zeměpisnými, dějepisnými, přírodopisnými, ať nábožensko-kultickými a theologickými, ale i profánními tak, aby čtenář lépe porozuměl biblickému textu a jeho kulturně historickému a nábožensko-mravnímu pozadí. Tak jsem chápal úkol Biblického slovníku v jeho prvotní podobě z r. 1935. Ale od té doby učinila theologická věda v oblasti biblistiky značné pokroky nejen novými objevy v oboru archeologie, jazykozpytu a historie, ale i změněným postojem biblického bádání. T. zv. kritická theologie, vyrostlá pod vlivem vývojové teorie, spokojovala se namnoze zjišťováním historických, nábožensko-dějinných předpokladu, což jí sice umožnilo zaznamenati trvale hodnotné objevy, ale často ji oslepilo pro zvěstný smysl Písma sv. Odkryla předpoklady slov a slovíček, ale často se jí ztratilo Slovo jako Boží oslovení. Zkratkou můžeme říci, že znala jen podstatná jména, ale neznala slovesa. Nejpatrnější to bylo na slovnících k bibli. Slovesa, označující činnost Boží a lidskou, se v nich nevyskytují. Tak tomu bylo i s první podobou Biblického slovníku z r. 1935. V nové podobě věnuje Biblický slovník právě slovesům co největší péči, protože v nich je obsazeno dění nejen v minulosti, ale i v přítomnosti. Vzorem mi tu byl Kittelův doposud neukončený, od r. 1932 vycházející *Theologisches Worterbuch zum Neuen Testament [TWNT]* a Richardsonův *Theological Word Book of the Bible [1950]*.

Východiskem mi byl kralický překlad bible z r. 1613, po případě Kašparova *Biblická koncordance* z r. 1933. Poněvadž však řada výrazů bible je překladem někdy desíti i více slov hebrejských a řeckých a na druhé straně jeden a týž hebrejský nebo řecký výraz je překládán množstvím různých Českých slov, bylo nutno namnoze uvést i hebrejský a řecký originál. Avšak i prostý český písař, neznalý původních jazyků, si z těchto cizojazyčných převodů uvědomí, jak opatrný musí být, aby týmž českým slovům nepřisuzoval vždy týž obsah a tak neskresloval biblické poselství. Nadto jsou některé kralické výrazy dnešnímu čtenáři už nesrozumitelné [na př. *náchlebník*, *nevod*, *obhoření*, *obmysl*, *odčísti se*, *odhněsti se*, *odiva*, *sedání*, *socha*, *trupel* a *pod.*] a mají jiný obsah než dnes [na př. *důvod* = *důkaz*, *oddělití* = *rozčtvrtiti*, *proměna* = *příšera*, *obluda* a *pod.*]. Bylo nutno vysvětliti i taková slova.

Kdo zná dějiny biblických věd, ví, že výklad jednotlivých pojmů a konstatování jednotlivých skutečností mohou býti různé podle toho, k jaké theologické škole vykladač patří. Mou zásadou bylo uvádět pokud možno tradiční pojetí, nebylo-li zcela bezpečně a jednoznačně vyvráceno. Tam, kde se tradiční názor ukázal býti neudržitelný, přidržel jsem se většiny novějších badatelů, přičemž jsem tu a tam uvedl i menšinový názor. U jednotlivých pojmů bylo nutno ukázat, jak se jejich obsah měnil, po případě prohluboval, aby tak čtenář viděl, že jde o živé pojmy, jimiž autoři bible odpovídali na své setkání s Bohem. Mnohdy lze mnoho vyčísti i z překladu biblických jmen. Neboť i jmény vyjadřovali bibličtí lidé své náboženské smýšlení. Řídil jsem se tu překlady Fürstovými [*Gesenius' Hebrew and Chaldee Lexicon, London, 1902*]. Někde jsem se od něho

uchýlil na návrh prof. Biče. Ani zde totiž není mezi badateli jednoty, zvláště tam, kde je nutno k výkladu jmen užítí za pomůcku arabštiny nebo akkadštiny.

Samo sebou se rozumí, že při tak rozsáhlém díle [čtyřnásobek prvotního Biblického slovníku z r. 1935] nemohlo jít vždy o původní a samostatné zpracování každého hesla, nýbrž spíše o kompilaci rozsáhlé literatury slovníkové i jiné. Vzorem mi tu byly hlavně Hastings, *A Dictionary of the Bible* [1910], *The Westminster Dictionary of the Bible* [1944], Cremer-Kögel, *Worterbuch zur neutestamentlichen Gräzität* [1923], Pedersenův *Israel I.—IV.* [1926 a 1940], Bičová *Palestina od pravěku ke křesťanství I.—III.* [1948—50], příslušné Úvody ke Starému a Novému Zákonu a zvláště komentáře. Jen lituji, že nová Biblická konkordance, jež počala vycházet r. 1954 za redakce prof. Biče a Součka, nebyla ještě hotova. Mohl jsem jí užít jen pro docela poslední část své práce a pro Doplnky.

Rukopis přečetli s nevšední pílí profesori Komenského evangelické fakulty v Praze Dr Miloš Bič [hesla starozákonní] a Dr Josef B. Souček [hesla novozákonní], kteří text místy rozšířili nebo upravili [značka X pro úpravu prof. Biče; značka XX pro úpravu prof. Součka]. Některá hesla napsali sami, k jiným přidali samostatné dodatky [značky B. a S.]. Některá hesla zpracoval Dr Stanislav Segert [značka rt, sgt], vědecký pracovník Orientálního ústavu ČSA V a externí učitel semitské filologie na Karlově universitě. Heslo Znamení napsal Dr Jaroslav Stolař [značka Stř.]. Je pochopitelné, že v některých bodech se mezi spolupracovníky objevila různost názorů. Snažili jsme se najít společně formulace [např. hesla Izrael, Král, Pentateuch aj.], někdy však jsme se rozhodli postavit vedle sebe různá pojetí, aby čtenář viděl, že určitý problém není ještě dořešen a je stále živý [na př. Příslovní aj.]. Zvláště theologům se tak může stát tento slovník dobrou studijní pomůckou. Nechce prohlašovat jediný názor za jedině správný, nýbrž chce dát podnět k samostatnému přemýšlení.

Rukopis slovníku četl velmi bedlivě i br. vikář Blahoslav Černošský, který měl na starosti stránku ilustrační s malíři a grafiky Janem Dostálem, M. Radou a Jiřím Zejfartem. Upozornil na vynechání některých hesel, z nichž nejedno samostatně vypracoval [značka Č.J. Po jazykové stránce pročetl rukopis prof. Dr František Šimek, který mne upozornil na nejednu okolnost, zvláště pokud se týče staročestiny. Jsem také vděčen Dr Ladislavu Urbánkovi z Prahy, který odstranil některé omyly v přírodopisných údajích slovníku. Prof. Jaroslav Benda pak navrhl úpravu tisku a vazby. Při hledání hebrejských ekvivalentů od písmene V—Ž a pak pro Doplnky mi vydatně pomáhal br. Břetislav Sedlák z Prahy. Všem těmto spolupracovníkům vyslovuji upřímný dík. Nemohu ovšem zapomenout ani na Dr Františka Laichtera, který měl na starosti konečnou úpravu pro tisk a jednání s tiskárnou a s úřady.

Lituji, že bylo potřeba připojit i sešit Doplnků. Ale i ve standardních dílech cizojazyčných jsou takové Doplnky, někdy dvojí i trojí. Při heslech A—D v novém zpracování jsem se domníval, že půjde o revisi vydání z r. 1935, ale při práci na dalších heslech jsem shledal, že pouhá revise nestačí a že je celou práci nutno úplně přepracovat. Čtenáře prosím, aby si doplňková hesla vepsali na okraj svého výtisku na příslušných místech s odkazem na stránku Doplnků a tak učinili Slovník prakticky upotřebitelnější. Na konec Slovníku jsou připojeny Chronologické tabulky.

Při vší péči je možné, že mi ušlo některé bezvýznamné starozákonné vlastní jméno, ač jsem se na rozdíl od vydání z r. 1935 snažil zachytit všecka. Ale srovnávám-li tento Biblický slovník se slovníky cizojazyčnými, mohu říci ve vsí skromnosti, že se jim vyrovná a v mnohém je předčí. Doufám, že na několik let poslouží českým čtenářům k celkem poctivé informaci o tom, co sou-

časná theologická věda přinesla v biblických oborech. Přátele statistiky bude zajímat, že bylo zpracováno více než 8000 hesel.

Poněvadž jsem se řídil při vyhledávání hesel Kašparovou Biblickou konkordancí, stalo se někdy, že jsem sledoval i její abecedu a rozeznával v ní mezi e a ě. Tak se stalo, že na př. heslo Dědic se dostalo až za heslo Deuteronomium a pod. Podobný osud stihl slova, začínající písmenem v. Doufám, že trpělivý čtenář toto provinění proti pravidlům nové češtiny promine a všechna hesla najde.

K pravopisu poznamenávám, že hesla uvádím v původním kralickém znění, ale vysvětlivkový pravopis v textu je až na některé výjimky novodobý.

Velká potíž byla s transkripcí hebrejských výrazů pro nedostatek tiskařských znamének, takže v transkripci není vidět jasně rozdíl mezi sámech, sadé a sin (všecky tři souhlásky jsou transkribovány písmenem s), mezi kaf a kóf (transkribováno k) a mezi tét a táv. Znalec hebrejštiny si však snadno pomůže nahlédnutím do hebr. slovníku tam, kde nebude mít jistoty. Hebr. pĕ jsem na konci slova nebo mezi samohláskami transkriboval foneticky: f. Při transkripci hebrejštiny jsem užíval zásad svého učitele C. Steuernagela z Halle [Hebräische Grammatik, 11. vydání].

Mnozí odběratelé tohoto díla se ptali, jak Slovníku užívat. Především je nutno vyhledat u každého hesla všechny biblické odkazy. Někdy teprve tyto odkazy odhalují smysl toho, co je v hesle řečeno. Zvláště tam, kde je uveden jiný překlad [Žilkův, Škrabalův, Hejčlův, Hrozného, Zemanův], je nutno tento, překlad srovnati s překladem Kralických. Je nutno také pročíst odkazová hesla, aby obraz byl ucelený. Pro soustavné studium biblické věrouky, biblického dějepisu, bible jako literatury a jejího vývoje, zeměpisu biblických zemí, národopisu, náboženství, náboženských a sociálních řádů a pod. by bylo potřebí napsat podrobný návod a seznam příslušných hesel. Snad k tomu jednou dojde, Zlatim si čtenář musí najít svou vlastní metodu pro toto studium.

Přeji čtenáři tohoto Slovníku při nejmenším tolik duchovního užitku, jaký jsem měl já při jeho psaní a sestavování.

Adolf Novotný

PŘEHLED SAMOSTATNÝCH ZÁSADNĚJŠÍCH HESEL OD SPOLUPRACOVNÍKŮ SLOVNÍKU

Dr. MILOŠE BIČE:

Abiram, Adoniram, Alamoť, Apokalyptika, Bál 13, Blázen 3, Člověk 4, Edom 1. odst., Hody 1. odst., Hora, Hutsab, Chusi L, Kouzlo, Močiti na stěnu, Mojžíš 1. odst., Nedopatření, Nepřítelkyně, Otec [člověk 2. odst.], Ožrały, Pád 3. odst., Pán 2, Prvorozenství 1. odst., Předstíhati 2. odst., Přimíšený, Připojiti se 2, Přísloví [kniha, závěr], Rok 1. — 3. odst., Sliniti se 2. odst., Smrt 5. odst., Stvoření I A, B, Syn Boží 1. odst., Tuk 2. odst., Usnouti 2. odst., Zemětřesení 2.

Dr. AMEDEA MOLNÁRA:

Apollo, Archa, Bázeň.

Dr. STANISLAVA SEGERTA:

Izaiáš, Izaiášovo proroctví, Izrael, Král, Ozeáš, Pentateuch, Píseň Šalomounova, Přísloví [jako literární druh], Přísloví [jako sz kniha — kromě dodatku B.], Rut [2. Kniha R.J, Samuelovy knihy, Sofoniáš, Soudců kniha, Starý Zákon, Zachariáš [prorocká kniha — kromě dodatku N.J, Zjevení Janovo [kromě dodatku S.], Zorobábel, Žalm, Žalmy [kniha žalmu], Žaltář.

Dr. J. B. SOUČKA:

Adam 2, Almužna, Anděl 2 [zčásti], Augustus, Bible 2—3 [zčásti], Blahoslavený, Církev, Císař, Člověk 6, Daremný, Duch, Duchovní, Hradby 2. odst., Knížata [zčásti], Knížatstvo, Korintským 4 [zčásti], 5, Království Boží, Krev [zčásti], Kristus [z větší části], Kříž 2, Nový Zákon 5—7, Ospravedlniti, Pavel, Pravda, Řekové, Řím, Římanům [epištola], Skutky apoštola, Slovo Boží 2, Služba Hospodinova [z větší části], Služebník Hospodinův 3, 4, Smlouva, Starý Zákon v Novém, Stoičtí mudrcové, Svědomí, Svět, Svoboda, Syn člověka, Tessalonicenským, Tělo 2, 3, Timoteovi, Titovi, Večeře Páně, Věčně [věčnost], Věřiti [víra], Viděti [vidění], Vykoupiti, Vyznání, Vzdělati, Zákon, Zvoník, Zjevení Zjevení Janovo Židé, Židům [epištola].

Dr. JAROSLAVA STOLÁŘE:

Znamení.

Četné příspěvky BLAHO SLAVA ČERNOHORSKÉHO nalezne čtenář pod Značkou Č.

SEZNAM NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH TEXTOVÝCH ZKRATEK

a, b u číslic, odkazujících ke stránkám;
a označuje první, levý sloupec,
b druhý, pravý sloupec.

akk. = akkadsky, -ý
am = Dr Amedeo Molnár
arab. = arabsky, -ý
aram. = aramejsky, -ý
asyr. = assyrsky, -ý
B. = Dr Miloš Bič
bibl. = biblicky, -ý, -é
Č. = Blahoslav Černohorský
Eccl. = Ecclesiasticus, *Apokryfy
hbr, hebr. = hebrejsky, -v, -é
j. = jižní, jih
jv = jihovýchodně, -í; jihovýchod
jz = jihozápadně, -í; jihozápad
kral. = kralický
Kral. = Kraličtí
lat. = latinsky, -ý
LXX = Septuaginta, překlad St. Zákona
do řečtiny
1,2Mak = 1. a 2. kniha Makkabejská
ml. = mladší
mn. Č. = množné číslo
N. = Dr Adolf Novotný
ně. = novočesky, -ý
nyn. = nynější
NZ = Nový Zákon
nz = novozákonní

par. = paralely v ostatních evangeliích

rt = Dr Stanislav Segert
ř., řec. = řecky, -ý -é
S. = Dr Josef B. Souček
s., sev. = severní, -ě
sgt = Dr Stanislav Segert
Sir. = Moudrost Ježíše, syna Sirachova.
*Apokryfy
sr. = srovnej s ...
st. = starší
stč. = staročesky, -ý
Stř. = Dr Jaroslav Stolař
sv = severovýchodně, -í
ssz = severo-severozápadně
sz = severozápadní, -ě; také starozákonní
SZ = Starý Zákon
t. = totiž
t. j. = to jest
Tob = kniha Tobiašova. *Apokryfy
TWNT = Theologisches Wörterbuch zum
Neuen Testament [Kittel]
v“ vých. = východně, -í
z., záp. = západně, -í
zeměp. = zeměpisně, -ý
z něm. = z německého
* = odkaz k heslu ...
x = upravil Dr Bič
x x = upravil Dr Souček
? znamená, že jde o sporný překlad
Ostatní zkratky jsou srozumitelné ze souvislosti

ZKRATKY KNIH PÍSMÁ SVATÉHO

STARÝ ZÁKON

Gn = Genesis (První kniha Mojžíšova)	Př = Kniha Přísloví
Ex = Exodus (Druhá kniha Mojžíšova)	Kaz = Kniha Kazatel
Lv = Leviticus (Třetí kniha Mojžíšova)	Pís = Píseň Šalomounova
Nu = Numeri (Čtvrtá kniha Mojžíšova)	Iz = Proroctví Izaiáše proroka
Dt = Deuteronomium (Pátá Mojžíšova)	Jr = Proroctví Jeremiáše proroka
	Pl = Pláč Jeremiášův
Joz = Kniha Jozue	Ez = Proroctví Ezechiele proroka
Sd = Kniha Soudců	Dn = Proroctví Daniele proroka
Rt = Kniha Rut	Oz = Proroctví Ozeáše proroka
1S = První kniha Samuelova	Jf = Proroctví Joele proroka
2S = Druhá kniha Samuelova	Am = Proroctví Amosa proroka
1Kr = První kniha Královská	Abd = Proroctví Abdiáše proroka
2Kr = Druhá kniha Královská	Jon = Proroctví Jonáše proroka
1Pa = První kniha Paralipomenon	Mi = Proroctví Micheáše proroka
2Pa = Druhá kniha Paralipomenon	Na = Proroctví Nahuma proroka
Ezd = Kniha Ezdrášova	Ab = Proroctví Abakuka proroka
Neh = Kniha Nehemiášova	Sf = Proroctví Sofoniáše proroka
Est = Kniha Ester	Ag = Proroctví Agea proroka
Jb = Kniha Jobova	Za = Proroctví Zachariáše proroka
Ž = Kniha Žalmů	Mal = Proroctví Malachiáše proroka

NOVÝ ZÁKON

Mt = Evangelium sv. Matouše	1Tm = První epištola sv. Pavla k Timoteovi
Mk = Evangelium sv. Marka	2Tm = Druhá ep. sv. Pavla k Timoteovi
L = Evangelium sv. Lukáše	
J = Evangelium sv. Jana	Tt = Epištola sv. Pavla k Titovi
Sk = Skutkové sv. apoštolů	Fm = Epištola sv. Pavla k Filemonovi
Ř = Epištola sv. Pavla k Římanům	Žd = Epištola sv. Pavla k Židům
1K = První epištola sv. Pavla ke Korint.	Jk = Epištola sv. Jakuba
2K = Druhá epištola sv. Pavla ke Korint.	1Pt = První epištola sv. Petra
Ga = Epištola sv. Pavla ke Galatským	2Pt = Druhá epištola sv. Petra
Ef = Epištola sv. Pavla k Efezským	1J = První epištola sv. Jana
F = Epištola sv. Pavla k Filipenským	2J = Druhá epištola sv. Jana
Ko = Epištola sv. Pavla ke Kolossenským	3J = Třetí epištola sv. Jana
1Te = První epištola sv. Pavla k Tessalon.	Ju = Epištola sv. Judy
2Te = Druhá epištola sv. Pavla k Tessalon.	Zj = Zjevení sv. Jana

A

Abaddon, hebr. slovo, značící česky zkázu, vyskytuje se v kralickém překladu jen ve Zj 9,11, kde znamená zhoubece [řecky *Apollyon], anděla-krále štírovitých kentaurů [pološtírů-pololidí], škodících lidem »v posledním času«, Je to jedna z řady představ, pocházejících z dávné, apokalyptické tradice, jimiž Zj obrazně vyjadřuje soudní i milostivé skutky Boží posledních dní. V hebr. textu se vyskytuje několikrát v SZ, kde znamená jednak zkázu, jednak místo zkázy [hrob, podsvětí]. U Jb 28,22 je však i ve významu zosobněného zahynutí [jak překládají Kraličti], t. j. pod-světne bytosti.

Abagta [Est 1,10], jeden ze sedmi dvořa-nú-eunuchů, které poslal král Asverus pro Vasti, aby ji pozvali ke královské hostině. Podle jmen se zdá, že to byli vesměs cizinci, nikoli Peršané.

Abakuk, judsky prorok a snad jeden z chrámových zpěváků [Ab 3,19] »můj neginot«, který žil nejspíše kolem r. 600 př. Kr., tedy v době, kdy se Kaldejští objevili na jevišti světových dějin a kdy v Judstvu nastává náboženský úpadek po smrti Joziášově u Megiddo [609]. Ze života prorokova víme jen tolik, že žil nejspíše v Jerusalemě a napsal knihu, jež zaujímá osmé místo v řadě t. zv. malých proroků.

Podle Sellina jde v této knize o prorockou liturgii, určenou pro modlitební den v úzkosti před Kaldejskými, buď za Jojakima [607-597], nebo Sedechiáše [597-586]. Je těžko určit přesné datum této knihy. Ale chrám ještě stojí [2,20] a bohoslužby jsou konány i s hudebními a zpěvními vložkami [3,19]. Kaldejští jsou už na obzoru; podle 1,17 začali už vybíjet národy bez lítosti.

Obsah knihy lze rozdělit takto: a) nárek »církvě« nad Boží lhostejností k nátlaku bezbožných [1,2-4]; b) odpověď Boží, že k potrestání utiskujících povolává Kaldejské, kterým však svěřená moc stoupne do hlavy [v. 11: »moc jeho boha jeho jest«, takže i oni budou potrestáni [1,5-11]; c) námitka prorokova, proč Bůh dovoluje bezbožným Kaldejským sehlcovati spravedlivé? [Nevod v. 15 a 16 znamená vlečnou síť, někdy harpunu] [1,12-17]; d) odpověď Boží, že spravedlivý se nedá otřásti ve své víře [v. 4] a zůstane věrným i v těch nejhorších a nejzáhadnějších dobách. Násilí se zničí samo, protože nosí v sobě símě záhuby [2,1-5]; e) prorokova »běda« nad bezbožníkem. Víra, o níž je řeč ve v. 4., umožňuje proroku vysloviti patero »běda« nad pýchou, hrabivostí, vyděračnými stavebními podniky, smyslností a modlářstvím Kaldejských [2,6-20]; f) modlitba, aby Bůh ve svém hněvu ne-

zapomněl svého milosrdenství [3, 2.] a chvalo-zpěv na Boží vítězný zápas s nepřáteli [3,1-15]; g) závěrečná píseň sboru, vyjadřující důvěřivé spoléhání na Boha [3,16-19]. Podle Duhma a W. J. Moultona jde v 3,1-19 o žalm, zpívaný později při chrámových bohoslužbách jako oslava Božího vykupitelského díla v minulosti a vyjádření neochvějně důvěry v Boží vedení v budoucnosti. Podle Sellina je celá kniha chrámovou liturgií. Jako celek řeší kniha otázku, jak Boží spravedlnost může připustiti zlo. Tedy tentýž problém jako v knize Jobově.

Abana [= kamenitá], jedna ze dvou damašských řek, nejspíše důležitější než Farfar, protože ji Námán jmenuje na prvním místě [2Kr 5,12]. Dnes ji zeměpisci ztotožňují s řekou Barada, která vyvěrá z bezedného jezera antilibanonského, vzdáleného od Damašku 37 km, a prudce stéká směrem jihovýchodním kolem Damašku do jednoho ze tří jezer východně od tohoto města. V rovině se rozšiřuje, čímž také zpomaluje svůj tok. Už starověcí spisovatelé, kteří tuto řeku nazývají Chrysorrohoas, upozorňují na její význam pro úrodnost a krásu damašské roviny.

Abarim [»části za« Jordánem, tedy s hlediska těch, kteří bydleli před Jordánem na jeho západním břehu], pohoří východně od Jordánu proti Jerichu, dosahující výše 806 m horou Nebo, s které Mojžíš pohlížel na zaslíbenou zemi. Viz Nu 27,12; 33,47-48; Dt 32,49. Bylo to hlavní pohoří v území, jež bylo přiděleno pokolení Rubenovu [Nu 32, 2-37].

Abba, důrazná forma aramejského výrazu, znamenajícího otec [hebr. 'ab]. V náboženském významu užívalo židovstvo tohoto slova jen zřídka; bylo totiž všedním názvem pro rodného otce. Ve starých dobách zato bylo velmi rozšířeným označením pro božstvo, chápané v postavení otce celé čeledi nebo kmene. [Srov. *Abiram!]. I ve SZ se vyskytuje jako oslovení pro Hospodina, přímo arci jen ojedinele [Jr 3,4,19; Iz 63,16], nepřímo častěji [Dt 32,6; Mal 2,10 a j.]. Poka-nanejštěný Izrael spíše v Bohu viděl Krále, nepřístupného, svrchovaného Pána, který jediný byl schopen člověka sraziti s jeho titánství a odkázati jej do náležitých mezí. Jen výjimečně se v těchto dobách ozývá volání: »Otče!« Bylo nutno, aby člověk poznal Boha jako Hospodina, přísného a spravedlivého, nadobro odloučeného ode všeho stvoření, a uvědomil si vlastní nemohoucnost. Tu teprve, když lid už klesal pod tíhou hříchu, na pokraji zoufalství, krátce »v plnosti času« [sr. Ga 4,4] vrátil se Bůh k člověku jako Otec v Ježíši Kristu. —

[2] Abda-Abel

Ježíš tak často oslovoval Boha, aby tím předznamenal prostou, neslavnostní řeč dítěte k*Otcí [Mk 14,36]. Užíváním tohoto slova navázala prvotní církev vědomě na Ježíšovo označení Boha a tím i na vztah k Bohu, jak on jej zvěštoval a jím žil. Že jde o vědomě navazování, vysvítá i z toho, že Pavel v řecky psaných epištolách užívá tohoto aramejského označení. Možná, že ve v tom vzpomínka na prvokřesťanskou liturgii nebo na počátek modlitby Páně [Ř 8,15; Ga 4,6.]. x

Abda [= sluha, služebník, otrok]. 1. Otec Adoniramův, správce odvodů vojenských za Šalomouna [1Kr 4,6.]. — 2. Levita z doby Nehemiášovy [Neh 11,17.].

Abdeel [= služebník Boží], otec Selemiáše, jednoho z těch, kteří dostali rozkaz zatknouti Barucha a Jeremiáše [Jr 36,26].

Abdenágo vzniklo přehlédnutím anebo úmyslným zkomolením z Abednebo = služebník (babylonského boha moudrosti) Nebo. Babylonské jméno Azariáše, druhá Danielova [Dn 1,7; 3,12-30.].

Abdi [= můj sluha, nejde-li ovšem o staženinu, značí služebník Jahvův, t. j. Hospodinův].

1. Praotec Etamův [1Pa 6,44.]. - 2. Otec Císův (2Pa 29,12), snad totožný s předcházejícím. - 3. Jeden z těch, kteří žili v národnostně i nábožensky smíšeném manželství [Ezd 10,26].

Abdiel [= služebník Boží] z pokolení Gádova, bydlící v Galád [1Pa 5,15].

Abdiáš. 1. Velmi obvyklé jméno u starých Izraelitů, znamenající v češtině »služebník Hospodinův«. Viz na př. 1Pa 3,21; 7,3; 8,38; 2Pa 17,7; 34,12; Ezd 8,9; Neh 10,5; 12,25 atd. V 1Kr 18,3n jde o správce Achabova paláce, který v době pronásledování se strany Jezabel ukryl 100 proroků po padesáti v jeskyni a krmil je chlebem a vodou. Na výpravě za trávou v době sucha se setkal s Eliášem, který ho přemluvil, aby oznámil králi Eliášovu návštěvu.

2. Prorok, autor nejkratší knihy SZ. Obsahem dělí se tato kniha na dvě části. První [v. 1-14,15b] prorokuje porážku Idumejských a její příčiny, v. 11-12; Edom, bratr Izraelův, veselil se nad zpusožením Jerusalema a zúčastnil se výpravy nepřátel. »Jak jsi činil, tak se stane tobě. Odplata tvá navrátí se na hlavu tvou« [v. 15]. Druhá [v. 15a, 16-21] prorokuje o záhy nastávajícím soudu nad všemi národy. Zničení Idumejských bude jen nepatrnou událostí v tomto všeobecném soudu, jehož výsledkem bude navrácení zajatých Izraelských do země zaslíbené a obnovení království Božího v plném rozsahu [v. 21]. Prorocství tedy líčí spravedlnost Boží a nezlomnou víru v uskutečnění Božího království.

Datování knihy je velmi nesnadné. Josephus Flavius se domníval, žeji napsal onen zbožný správce Achabova paláce, Abdiáš, že tedy pochází asi z let 875-852 př. Kr. Naráží-li se v Abd. vskutku na historickou událost, mohlo

by jíti spíše o dobu judského krále Achaze [736-721], kdy syrský král Rezín zbavil Judstvo Edomu a izraelský král Pekach poškodil jerusalemské brány. V této úzkosti, kdy se král Achaz obrátil o pomoc k assyrskému králi Tiglatfalazarovi, zaskočili Idumejští Judské [2Pa 28,17] a podporovali tak i Filištínské, kteří pustošili judská města na planinách [Abd v. 10-11].

Většina sz badatelů však se mylně domnívá, že kniha vznikla mnohem později mezi r. 586, kdy byl vyvrácen Jerusalema, a r. 312, kdy se Arabové zmocnili Petry, hlavního města Idumejských, rozhodně však po pádu Jerusalema r. 586 př. Kr. [sr. Jr 49,7-22; Ez 25,12-14]. Zařazení knihy za Amose je prý náhodné a bylo způsobeno Amosovou zmínkou o Idumejských [Am 9,12]. Jiní badatelé datují jistě neprávem první část knihy [v. 1-14,15b] rokem 460, druhou [15a. 16-21] rokem 400. I když je jisto, že kniha byla zařazena mezi dvanáct malých proroků až ve 3. stol. př. Kr., nezdá se, že pozdní datování je průkazné, už proto, že se prorok nezmiňuje o zničení chrámu a srovnání Jerusalema se zemí. Zdá se také, že Jr 49,7-22 je citát, který si Jeremiáš vypůjčil z Abdiáše [v. 1-9].

Abdon [= otrocký]. 1. Syn Hellela Faratonského z kmene Efraimova. Osm let byl soudcem v Izraeli, měl 40 synů, 30 vnuků, kteří jezdili na *mezcích. Smysl této pozoruhodné podrobnosti biblického podání není nám zřejmý! Pochován byl v rodné obci *Faraton [Sd 12, 13-15].

2. Hlava *čeledi z pokolení Benjaminova, syn Sasákův [1Pa 8,23].

3. Benjaminita, prvorozený knížete Jahiele, předek Saulův [1Pa 8,30; 9,35-36].

4. Jeden z úředníků krále Joziáše [2Pa 34,20].

5. Město v území Asserovu, jež bylo přiděleno se svým podměstím levitům z pokolení Gersonova [Joz 21,30; 1Pa 6,74].

Ábel [= vánek, pára, pomíjející nicota, marnost (Kaz 1,2 užito téhož slova), je-li odvozeno z hebr. slova *hebel*; je-li odvozeno z assyrského *aplu*, znamená prostě syn], druhý syn prvních rodičů Adama a Evy, bratr *Kainův, povoláním pastýř [Gn 4,4]. Vypravování o jeho zavraždění Kainem, prvním rolníkem, prozrazuje dobu lidské kultury, kdy spory mezi životem rolnickým a pastýřským nabývaly ostřejších forem. Plodiny země, jež obětoval Kain, byly pokládány za méněcenné než oběť živočišná. Josephus Flavius se domnívá, že Bůh měl větší zalíbení v tom, co roste samovolně bez vynalézavosti a péče sobeckého člověka. U židovských vykladačů to byla hodnota oběti, jež způsobila přijetí nebo zavržení se strany Boží. Ovšem, hodnotou oběti byla mlčky naznačena i vnitřní [mřavní a náboženská] hodnota obětujících. Židovská tradice pokládala Abela za zbožného [spravedlivého před Bohem], Kaina za bezbožného.

V NZ je Ábel podle Mt 23,35 [L 11,51] pokládán za prvního mučedníka z dlouhé řady sz mučedníků, z nichž posledním byl Zachariáš,

syn Barachiášův. Při tom se Ábel prohlašuje za *spravedlivého. Podle ep. Judovy v. 11 jsou bludaři označeni za následovníky Kainovy. Sr 1J 3,11-12, kde Kain vystupuje jako zplouzenec »toho zlostníka«. U J 8,44 měl snad Ježíš na mysli vypravování o Abelovi, když mluvil o d'áblu, vražedníku »od počátku«.

V Žd 11,4 je Ábel jmenován mezi svědky víry, jemuž Bůh na základě jeho víry vydal svědectví, že je spravedlivý. Rozdílnost jeho oběti od Kainovy nespočívá tedy v jeho mravní výši, v jeho zásluze, jak tvrdili židovští vykladači, nýbrž ve víře, s níž přijal milostivé dosvědčení Boží. Jeho krev pak dodnes volá o pomstu [»umřev, ještě mluví«, sr. Zj 6,9-11. Podle Žd 12,24 je krev Abelova sz obrazem krve Ježíšovy, jež způsobila smíření. Proto krev Ježíšova volá lépe [silněji] než krev Abelova, která volá po smíření.

Abel [zeměp.], značí pravděpodobně pastvinu, lučinu, nivu.

1. Abel-Betmaacha [= pastvina poblíž domu Maacha], důležitá pevnost na pomezí Palestiny v území kmene Neftalim, která byla obléhána Joábem [2S 20,14-18]. Záhy se stala kořistí králů syrského [1Kr 15,20] a assyrského [2Kr 15,29]. V 2Pa 16,4 sluje Abelmaim, t. j. Abel na vodách. Dnes na jeho místě je malá křesťanská vesnice Abil el-Kamh na záp. břehu Jordánu přímo proti starověkému Dan.

2. Abelmaim *Abel-Betmaacha.

3. Abelmehula [= pastvina tance 1Kr 4,12; 19,16] při pravém břehu Jordánu na severu u nynějšího Skythopolis, patrně rodiště Elizeovo. Podle Sd 7,22 Gedeon honil utíkající nepřátele až k tomuto místu. Odtud pocházel i Adriel, manžel Meroby, dcery Saulova [1S 18,19].

4. Abel Mizraim [= pastvina Egyptských nebo snad nárek Egyptských?] Tak Kananejští nazvali místo vých. od Jordánu, kde Izrael sedm dní truchlil pro Jáka při brodu jordanánském u *Atád [Gn 50,11]. Přesná poloha tohoto místa je neznámá.

5. Abelsetim = pastvina, háj akátů nebo krátce *Setim, v rovinách moabských proti Jerichu v údolí Jordánu. Poslední zastávka Izraelitů v Zajordání, odkud Jozue vyslal zvědy do Jericha [Nu 33,49; Joz 2,1]. Dnes je tu vesnice Gor es-Seisaban.

6. Abel vinic [hebr. *abel kerámim* = pastvina vinic] východně od Jordánu za *Aroer, rovina viničná. Až k tomuto místu pronásledoval Jefe Ammonitské [Sd 11,33]. Přesná poloha tohoto místa je neznámá.

Abesam, jeden z menších soudců, kteří nastoupili po Jeftovi. Pocházel z Betléma Zabulonova [Joz 19,15; Sd 12,8], sz od Nazareta. Měl 30 synů a 30 dcer a soudil Izraele 7 let; byl pochován v Betlémě. Podle židovské tradice Abesam = Bóz.

Abez město v pokolení Izachar, snad na místě nynějších trosek el-Beidhah, na východ od Karmélu [Joz 19,20].

Abi, Abia [= (Můj) Otec je Hospodin].

Abel-Abib [3]

1. Samuelův druhý syn [1S 8,2; 1Pa 6,28].-2. Dcera Zachariášova, žena Achazova a matka Ezechiášova [2Kr 18,2; 2Pa 29,1]. - 3. Manželka Ezronova [1Pa 2,24].

Abialbon Arbatský, jeden ze třiceti rytířů Davidových [2S 23,31]. V 1Pa 11,32 je zván *Abiel. V LXX na obou místech Abiel. Někteří se domnívají, že Abialbon vzniklo z Abibaal [= otec jest Baal].

Abiam. *Abiáš.

Abiáš [= (Můj) Otec je Hospodin]. 1. Syn a nástupce Roboámův [2Pa 12,16; 13,1-14,1]. Panoval pouze tři léta, válčil s Jeroboámem a v ničem nezadal svému otci přes své krásné jméno. Měl 14 žen, 22 synů a 16 dcer [2Pa 13,21]. Zprávy o jeho matce se značně různí, takže se zdá, že bibl. text je někde porušen [sr. 1Kr 15,2.10; 2Pa 13,2; 15,16]. Podle 2Pa 13,2 se jeho matka nazývala Michaia [snad zkomolenina jména Maacha z 1Kr 15,2], dcera Uriela z Gabaa. Podle ostatních míst byla Maacha dcerou Absolonovou [2Pa 11,21]. Jde snad o vnučku Absolonovu a dceru Urielovu.

2. Syn Jeroboámův [1Kr 14,1-18], který zemřel v dětství a jediný z rodu Jeroboámov byl slušně pochován podle proroctví Achiášova.

3. Syn Becherův, vnuk Benjaminův [1Pa 7,8].

4. Aronský představitel osmé z 24 tříd kněžských [1Pa 24,1.10; Neh 10,7; L 1,5], zřízených Davidem.

5. Jeden z hlavních kněží, kteří se vrátili se Zorobábelem z Babylona [Neh 12,4].

Abiatar [hebr. *Ebjátár* = otec pozůstatku], syn kněze *Achimelecha z Nobe z třídy Eli, jež odvozovala svou poslušnost od Ithamara, mladšího syna Aronova. Celá rodina Achimelechova až na Abiataru byla vyhubena na rozkaz Saulův, ježto byla v podezření z velezrady [1S 22,9-20]. Abiatar utekl k Davidovi s posvátným *efodem [1S 23,6; 30,7] a zůstal při něm jako kněz, snašije spolu s ním veškeré nesnáze psaneckého života. Zůstal jeho knězem, i když David panoval v Hebronu a spolu s knězem Sádochem přenesl archu úmluvy do Jerusalema [2S 8,17; 1Pa 15,11]. Za vzpoury Absolonovy sedmdesátiletý Abiatar prokázal Davidovi cenné služby. Když David zestárnul, podporoval Abiatar s vojenskou stranou Joábovou Adoniáše, syna Davidova, v nárocích na trůn [1Kr 1,7; 2,12-22], kdežto *Sádoch stál za Šalomounem. Nebylo divu, že po dosažení trůnu Šalomoun sesadil Abiataru a vypověděl ho do Anatot nedaleko Jerusalema [1Kr 2,26]. Tím odňato bylo kněžství domu Eli a naplněno proroctví 1S 2,33 [1Kr 2,27]. Sádoch se stal jediným nejvyšším knězem.

V NZ se dovolává Ježíš činu Abiatarova, když měl s farizeji rozepří o svěcení soboty [Mk 2,24-28].

Abiazaf [= (Můj) Otec shromáždil], potomek Leví [Ex 6,24; 1Pa 6,23; 9,19].

Abib [= klas], starokananejské jméno měside zralých klasů. Shoduje se s babylonským

[4] **Abida Abiram**

Nisanem, našim březnem-dubnem [Ex 13,4; Dt 16,1; Neh 2,1; Est 3,7]. Staří Izraelci totiž počítali měsíce nikoli podle běhu slunce, nýbrž měsíce. Podle Hospodinova rozkazu byl A. prvním měsícem izraelského roku na památku vysvobození z Egypta [Ex 12,2; 13,3-4], kdy byla slavnost nekvašených chlebů [fáze = pascha, Ex 23,15n].

Abida [= Otec ví], syn Madiánův [Gn 25,4], vnuk Abrahamův [1Pa 1,33].

Abidan [= (Můj) Otec je soudce], syn Gedeonův, ale ne soudce Gedeona, představitel a kníže pokolení Benjaminova za putování po poušti [Nu 1,11; 2,22; 7,60; 10,24].

Abiel [= Otec je božstvo nebo Bůh je Otec].

1. Otec Císův a Nerův, tudíž děd Saulův a Abnerův [1S 9,1; 14,51]. - 2. Jeden z třiceti rytířů Davidových slul Abiel Arbatský [1Pa 11,32], t. j. z *Betaraby na poušti judské [2S 23,31] na hranicích mezi územím pokolení Juda a Benjamin [Joz 15,6.61; 18,22] *Abialbon.

Abiezer [= (Můj) Otec je pomoc; Otec, zdroj pomoci]. 1. Člen pokolení Manassesova podle Nu 26,30, [kde je užito tvaru *Jezer], syn Galáda, podle 1Pa 7,18 syn jeho sestry Molechet. Zakladatel rodiny, k níž patřil Gedeon. Podle Sd 6,24; 8,32 bydlel kmen Abiezerův v Ofra.

2. Abiezer Anatotský, Benjaminita z Anatot, jeden ze 37 rytířů Davidových [2S 23,27; 1Pa 11,28; 27,12].

Abiezritský, příslušník rodiny Abiezroy [Sd 6,11.24; 8,32].

Abigail [česky snad = Otec se raduje]. 1. Žena Nabalova [1S 25,3.14-44; 27,3; 2S 2,2], po jeho smrti žena Davidova. Z tohoto manželství pochází syn Cheliab [2S 3,3], který v 1Pa 3,1 má jméno Daniel. Když Amalechitští dobyli Sicelechu, zajali také Abigail. Teprve po porážce Amalechitských byla Abigail vysvobozena [1S 30,5.18].

2. Jedna ze sester Davidových [2S 17,25; 1Pa 2,16]. Nebyla však dcerou Davidova otce Izai, nýbrž Náchasa. Jetrovi Izraelskému porodila Amazu, jehož ustanovil Absolon velitelem vojska místo Joába.

Abichail [= Otec je silný (válečník)].

1. Otec jednoho rodu kmene Gád [1Pa 5,14]. - 2. Otec Ester, strýc Mardocheův [Est 2,15; 9,29]. - 3. Otec Suriela, knížete domu Merari [Nu 3,35] z pokolení Leví. - 4. Manželka *Roboáma, dcera Eliába, syna Izai [2Pa 11,18].

Abilinská krajina [L 3,1], ř. Abiléné, s hlavním městem Abila nebo Ábel, na východním svahu Antilibanonu. Podle mohamedán-ské pověsti byl zde pochován Ábel. Zbořeniny tohoto města ukazují se dnes ve vesnici Suuk Wadi Barada na dráze do Damašku. Původně se A. rozkládala od Damašku přes Libanon až k moři a její hlavní město se jmenovalo Chalkis. Když kolem r. 35 před Kr. popravil Markus

Antonius jejího knížete Lyzaniáše st., dostala Kleopatra největší část země, jež později byla rozdělena na 4 díly; jedním z nich byla abilinská tetrarchie [tetra = čtyři; archein = vládnouti], kterou za časů Ježíšových spravoval čtvrták [tetrarcha] *Lyzaniáš ml. R. 37 po Kr. císař Caligula svěřil tetrarchii Filipovu a Lyzaniášovu Herodovi Agrippovi, o němž čteme ve Sk.

Abimahel [= (Můj) Otec je Bůh], jméno, jež se vyskytuje v rodokmenu *Jektanovu ze synů Semových. Badatelé si nejsou jisti, zda jde o osobu nebo kmen či dokonce místo, jež by bylo nutno hledat někde v Arábii [Gn 10,28; 1Pa 1,22].

Abimelech [= (Můj) Otec je Král]. Není vyloučeno, že jde spíš o titul jako padišah nebo faraó, než o vlastní jméno; v Ž 34,1 je *Achis, král Gát, nazýván Abimelechem. Dějiny praotců uvádějí dva Abimelechy, filistínské krále z Gerar. Jeden z nich pojal Abrahamovu manželku Sarai do svého harému, máje ji za jeho svobodnou sestru. Zvěděv, že je Abrahamovou ženou, vrátil mu ji a bohatě obdařil [Gn 20,1-18]. Abraham učinil později s A. přátelskou smlouvu v Bersabé [Gn 21,22-34]. Podobnou smlouvu učinil na tomtéž místě Izák s jiným filistínským králem, Abimelechem mladším [?], nejde-li o vypravěčskou variaci, jak se někteří badatelé domnívají [Gn 26,6-11.23-31].

2. Syn soudce Gedeona s ženinou, kterou měl v Sichem [Sd 8,31]. Po smrti svého otce zamordoval svých 70 nevlastních bratrů v Ofra, krom Jotama, který jediný utekl. Sichemští ho zvolili za krále, panoval však pouze tři léta. Sichemští se totiž pod vedením Galových vzbouřili, byli však přemoženi, město rozbořeno a posypáno solí na znamení kletby, aby už půda více nerodila [Sd 9,45]. Když však Abimelech dobýval věže města Tébes u Sichem, svrhla naň jakási žena mlýnský kámen a smrtelně ho zranila, načež jej jeho zbrojnoš na jeho vlastní prosbu usmrtil [2S 11,21; Sd 9,52-54].

Abinadab [= Otec je ochotný]. 1. Druhý syn Izaiův a starší bratr Davidův [1S 16,8; 17,13].

2. Syn Saulův, který zahynul spolu se svým otcem na hoře Gelboe [1S 31,2].

3. Levita z *Kariatjeharim, do jehož domu byla dopravena truhla úmluvy [1S 7,1] a kde ji po dvacet let opatroval jeho syn Eleazar. Jiní dva synové A. *Uza a *Achia provázeli truhlu při prvním pokusu vrátit ji na Sión [2S 6,3; 1Pa 13,7].

4. Otec jednoho ze Šalomounových prefektů, který byl zároveň jeho zetěm, máje za manželku Tafát, dceru Šalomounovu [1Kr 4,11].

Abinoem [= Otec je příjemný, milý], otec soudce Baráka [Sd 4,6; 5,12].

Abiram [= Otec je Vznesený, nebo také: Můj Otec je Bál; Rám = Bál!], prvorozený syn Hiela bételského, který podle tradice byl při stavbě Jericha zazděn do základů jako lidská

obět' [1Kr 16,34; Joz 6,26]. -Jméno Abiram dokládá pokananejšťení Izraele, kterému Hospodin splynul s *Bálem. Feničané dávali Bálovi přívlastek Rám = Vyvýšený a jejich vlivem zvláště za krále *Achaba kult Báluv v zemi silně ožil a vedl k mocnému protestu prorockému. *Eliáš [sr. Bič, Palestina II. 216]. — I původní jméno Abrahamovo — Abram mělo podobný smysl a nutně musilo být změněno v *Abraham, když tento vyšel ze země svých otců, poslušen příkazu Božího, a když Bůh pak s ním uzavřel smlouvu [Gn 17,5]. - Gramatickým protějškem jmen Abiram a pod., ale v duchu jahvistickém [*Hospodin, Jahve], jsou jména jako *Abia, *Abiáš a pod., hebrejsky Abi-já = [Můj] Otec je Jahve [= Hospodin]. B.

Abiron [hebr. *abirám* = Otec je Vznesený, viz předchozí heslo], jeden ze synů Eliabových z pokolení Rubenova, který s Dátanem a Chóre povstal proti Mojžíšovi [Nu 16]. Všichni tři byli za živa pohlceni zemí [Dt 11,6; Ž 106,17]. Při vzpouře šlo patrně jednak o odpor laiků proti autoritě Mojžíšově v záležitostech civilních, jednak o odpor levitů proti kněžským výsadám rodu Aronova.

Abissalom [1Kr 15,2] viz Absolon.

Abisua [— Otec je spása]. 1. Syn Bély, prvorozeného syna Benjaminova [1Pa 8,4]. 2. Syn Finesa, otec Bukkiho [1Pa 6,4-5], z jejichž pokolení — z pokolení Aronova — je Ezdráš [Ezd 7,5].

Abisur [= Otec je zeď?] z pokolení Judova, z rodu Ezronova, z rodiny Jerachmeelovy [1Pa 2,27-29].

Abitál [= Otec je rosa, t. j. občerstvení], jedna z Davidových manželek, matka Sefatiáše [2S 3,4; 1Pa 3,3].

Abitob [— Otec je dobrota], benjaminita, syn Sacharaima a jeho manželky Ghusimy [1Pa 8,8-11].

Abiu [= on je můj Otec], syn Aronův [Nu 3,2], který provázel Mojžíše, Arona a 70 starších lidu na horu Sinai [Ex 24,1.9] a byl od Mojžíše spolu se svými bratry posvěcen na kněze [Ex 28,1; Lv 8]. A. a jeho bratr Nádab byli zabiti bleskem, protože obětovali Hospodinu oheň cizí [Lv 10,1-7; Nu 3,2-4]. Oba zemřeli bezdětní [Ex 6,23; 1Pa 6,3n].

Abiud [= ? Otec vznesenosti, skvělosti]. 1. Syn Bély, vnuk Benjaminův [1Pa 8,3]. - 2. Syn Zorobábelův, člen rodokmenu Ježíšova [Mt 1,13].

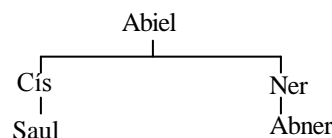
Abizag [= ? Otec pobloudil], sunamitská kráska, která byla přivedena králi Davidovi v jeho stáří [1Kr 1,3]. Když pak po smrti Davidově jeho syn Adoniáš žádal Abizag za manželku, stálo ho to život. Šalomoun totiž pokládal jeho žádost za snahu zmocnit se vlády, neboť pánem královského harému se stával pouze králův nástupce [1Kr 2,13-25].

Abizai [= Otec daru], syn *Sarvie, nevlastní sestry Davidovy [2S 17,25; 1Pa 2,16]. Jeho bratřími byli Joáb a Azael [2S 2,18]. Byl to horkokrevný, těžko ovladatelný voják, který s Davidem překvapil v noci Saulovo vojsko na

Abiron Abraham [5]

pahrbku Hachila a chtěl Saula zabít. David mu však v tom zabránil a dovolil vzít jen Saulovo kopí a pohár na vodu [1S 26,6-11]. A. se též zúčastnil bitvy u Gabaon proti Abnerovi [2S 2,18], bitvy u Rabba Amonitských [2S 10,10; 1Pa 19,11n], provázel Davida na útěku před Absolonem, kde chtěl zabít utrahačného *Semeie [2S 16,9; 19,21], v boji proti Absolo-novi velel třetině vojska [2S 18,2], zúčastnil se pronásledování buřiče *Seby [2S 20], pozdvihl kopí proti třem stům a pobil je [2S 23,18; 1Pa 11,20], zachránil Davida před filistínským obrem Izbibonem, který chtěl krále probodnout kopím [2S 21,15-17] a v »údolí solnatém« porazil 18.000 Idumejských [1Pa 18,12-13]. Přesto však David měl ze synů Sarvie spíše obavy než radost [2S 3,39].

Abner [= Otec je svíce], syn Nera, bratra Cis, otce Saulova [1S 14,51], tedy bratranec prvního krále izraelského Saula, udatný vojevůdce jeho vojska ve válce proti Filistínským.



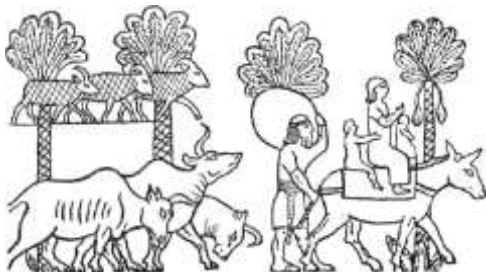
Po porážce a smrti Saulově na hoře Gelboe zachránil Abner království nad Izraelem jeho synovi Izbozetovi v Mahanaim [2S 2,8] na východní straně Jordánu a vedl vítězně válku proti Davidovi, králi Judskému. Přitom v sebeobraně zabil Azaele, bratra Joabova [2S 2,18-24]. Když se pak pro Rizpu, dříve ženinu Saulovu [2S 3,7], nepohodl s Izbozetem, navázal zrádné styky s Davidem [2S 3,8-12], který ho přátelsky přijal. To nelibě nesl Joáb, vojevůdce Davidův, a aby se zbavil domnělého zvěda a obávaného soka a aby pomstil smrt bratra svého Azaele, úkladně jej zabil v Hebronu [2S 3, 26]. David těžce nesl tuto vraždu [2S 3,31-37]. Syn jeho Šalomoun, sotva dosedl na trůn, potrestal úkladnost Joabovu smrtí, maje k tomu také politické důvody; k tomu prý mu radil i jeho otec, když umíral [1Kr 2,5]. Podle 1Pa 26,28 měl Abner smysl pro potřeby svatyně Hospodinovy, podle 1Pa 27,21 měl syna Jaasiele.

Abraham, Abram [Vysvětlení jména v Gn 17,5; ke jménu Abram sr. *Abiram], assyrsky Abiram, praotec Izraelců, první z velkých bibl. patriarchů, bratr Náchora a Háráná, synů Táre z *Ur Kaldejských. V Gn 11 se odvozuje jeho rod až od Sema, praotce Semitů vůbec.

I.Běh jeho života lze sestavit na základě bibl. zpráv v Gn 12-25 takto: Svě mládí strávil A. se svým otcem a bratřími v Ur Kaldejských. Oženil se se svou polosestrou Sarai, dcerou svého bratra Háráná. Po smrti Háránově se celá rodina vystěhovala z Ur s úmyslem, najít si lepší sídla v kananejské zemi [Gn 11,27-31]. Snad to bylo pro politické nepokoje

[6] Abraham Abram

ve vlasti [útok Elamitů], snad z jiných příčin, ale Písmo nás nenechává na pochybách, že zde zasáhla Boží prozřetelnost [Sk 7,2; Gn 15,7; Neh 9,7]. Dočasně se usadili v Cháran v Mesopotamii, urazivše obvyklou karavanní cestu podél Eufratu směrem sz. Když bylo A. 75 let, odchází na výslovný pokyn Hospodinův se svou ženou Sarai a synovcem Lotem z Cháran. Písmo připomíná, že otec Tára už zemřel.



Stěhování babylonské rodiny. Assyrijský reliéf

Na své pouti pravděpodobně přes Damašek [jeho služebník Eliezer byl z tohoto města], kudy vedla silnice, přišel do země Kananejské, kde nedaleko Sichem [Gn 12,6] a Bethel [Gn 12,8] byl Bohem ujištěn, že toto území bude dáno jeho potomkům. Za nastalého hladu odešel na jih a dostal se až do Egypta, kde vládla nějaká cizí dynastie, příbuzná se Semity. Faraó, maje za to, že Sarai je sestrou Abramovou, jak Abram sám tvrdil, přijal ji mezi ostatní své ženy do svého domu. Poučen však Bohem, vrátil Sarai Abrahamovi s patrnou nevolí a s mnohými dary [Gn 12,14-20]. Podobná historie se opakovala v Gerar [Gn 20] s králem *Abimelechem, s nímž A. uzavřel smlouvu.

Z Egypta se A. vrátil opět do Palestiny [Gn 13,1] a Bethelu [v. 3]. Pro nastalé rozpory mezi pastýři A. a Lotovými došlo k rozdělení obou rodů. Lot, jemuž A. dal na vybranou, zvolil si úrodnější krajinu jordánskou, Sodomu [Gn 13], nedaleko Mrtvého moře; A. se odebral k doubi Mamre u *Hebronu. Zde setrval 15-20 let, uzavřel smlouvu s amorejskými šejky [Gn 14,13], pronásledoval Chedorlaomera, přijal požehnání od Melchisedecha a zaslíbení, že jeho potomci obdrží Palestinu v dědictví [kap. 15]. Poněvadž manželství se Sarai bylo bezdětné, zplodil 86 lety A. syna Izmaele s Agar, otroky ní Sarai [Gn 16]. Izmael se stal praotcem Izmaelců. Ale Boží zaslíbení se nezměnilo ani tímto lidským pokusem o jeho uspišení. Stoletému Abrahamovi narodil se syn Izák jako naplnění zvláštního zaslíbení, kterého se mu dostalo, když poskytl pohostinství neznámým třem mužům, andělům-poslům Hospodinovým' [Gn 18]. Přitom jméno Abram bylo Bohem proměněno na Abraham, což se obvykle překládá »otec množství«. Gn 18 a 19

vypravuje o zkáze Sodomy a úniku Lotově. Zajímavé je vypravování o zkoušce víry [Gn 22], kterou A. musil podstoupit a v níž šťastně obstál. Nová smlouva s Hospodinem a nové zaslíbení o rozmnožení v národ veliký byly A. odpovědí na poslušnou viru. Na znamení této smlouvy byla nařízena obřizka všem potomkům A. Abraham setrval v Hebronu asi 20 let. V této době zemřela Sára ve věku 127 let [Gn 23]. Po smrti Sáry, když bylo Abrahamovi 140 let [Gn 24, 67; 25,20], dochází ke sňatku Izákovu s Rebekou z Mesopotamie.

A. se dožil rozmnožení rodu ve svých vnucích, synech Izákových, a zemřel ve stáří 175 let [Gn 25,7]. Pochován byl u Hebronu v jeskyni Machpela vedle Sáry, pro niž tuto jeskyni koupil před časem za rodinnou hrobku od Efrona Hetejského.

Gn 25 se zmiňuje ještě o A. dětech s Ceturou, kterou pojal po smrti Sáry. Mezi syny jsou jmenováni téměř všichni praotcové kmenů staroarabských a staroaramejských.

2. Problémy života Abrahamova, a) Mezi badateli se vyskytl názor, že A. není historickou osobností, nýbrž personifikací [zosobněním] kmene právě tak, jak je tomu na př. v Gn 10; 25,1-4. Uznáváme, že Gn 11,26-27; 12,1-10 připouští tento výklad; zde jde skutečně o stěhování celého kmene anebo celých kmenů. Rovněž vypravování o rozchodu Abrahama a Lota vypadá jako líčení rozchodu dvou kmenů. Ale ostatní místa [Gn 15,1-18; 16,1-11; 18,1-19,28; 20,1-17; 22,1-14; 24] jsou vypravováním o jednotlivci. Celá pak židovská tradice pokládá Abrahama za jednotlivce, nikoli za kmen [Iz 29,22; 41,8; 51,2; Jr 33,26; Ez 33,24; Mt 8,11]. S líčením života A. jsou ovšem současně podávány také dějiny jeho kmene.

b) Datování života Abrahamova. Podle učené chronologie *Starého a NZ z 1650-1654 se Abraham narodil r. 1996 př. Kr. Toto datování bylo přijímáno do té doby, než se ujalo přesvědčení, že Amrafel z Gn 14 není totožný s proslulým babylonským králem Hammurabim, o němž se předpokládalo, že žil kolem r. 2000 př. Kr. Amrafel je totiž jeden ze čtyř králů, o nichž vypravuje Gn 14. Výpravy proti nim se zúčastnil také Abraham. Nyní se má za to, že babylonský Hammurabi panoval 1791-1749 př. Kr. Ale ztotožnit krále z Gn 14 s postavami králů, známých z historie odjinud, se dosud nepodařilo. Je však jisto, že panství elamitské dynastie z Larsa se v této době začalo uvolňovat a že muselo být znovu a znovu upevnováno válečnými výpravami. To, co můžeme říci s jistotou, je, že A. žil někdy ve druhém tisíciletí př. Kr. Jiným záchytným bodem pro datování života A. jsou vykopávky poblíž jižního cípu Mrtvého moře. Jimi bylo zjištěno, že zde kolem 2000-1800 př. Kr. byla kvetoucí poutní svatyně. Ale od té doby až do 13. stol. př. Kr. mizí náhle všechny stopy po uselém obyvatelstvu v tomto místě. Archeolog Gluck má za to, že jde o někdejší Sodomu a Gomoru [Gn 18-19]. Také vzpomínka na setkání A.

s *Melchisedechem, králem [jeru]salemským, byla živá v jerusalemských kruzích [Ž 110,4; Žd 5,6]. Při dnešním stavu bádání se nedá více říci.

3. A. nábožensky. A. byl Izraelcům vzorem muže Božího. Je nazýván přítelem [Iz 41,8; Jk 2,23] a milovníkem Božím [2Pa 20,7], v NZ pak otcem věřících [Gn 15,6; R 4,11]. Věřil Božimu zaslíbení a byl poslušen jeho rozkazů i tehdy, když se zdálo, že se tím všechna zaslíbení ruší [Gn 22]. Svou zbožnost osvědčoval zevně smířlivostí k Lotovi, udatností a odvahou v boji, pohostinností k cizincům a milosrdenstvím k nepřítelům. A. věřil ve všemohoucího, věčného Boha [Gn 17,1; 21,33], Boha silného nejvyššího, který vládne nebem i zemí [Gn 14,22; 24,3], Boha, spravedlivého soudce vši země [Gn 18,25]. Tím vším se lišil A. jednak od svých předků v Babylonii, jednak od současníků v Palestině. Babyloňané věřili vil velkých bohů přírodních a astrálních [pět viditelných planet]. Ochráncem města Ur byl měsíční bůh Nannar a jeho manželka Ningal. Jejich rozsáhlá svatyně, ozdobená vysokou věží, byla jednou z hlavních ozdob města. Také obyvatelé Palestiny byli polytheisty.

SZ se často dovolává A. Iz 51,2 mluví o jeho vyvolení, Gn 26,5 o jeho poslušnosti, Ex 2,23; 2Kr 13,23; Ž 105,6-9 o smlouvě Boží s Abrahamem. Ex 32,13 se jmenuje »služebníkem«, v Iz 41,8 »přítelem«, 2Pa 20,7 »milovníkem«, Gn 20,7 »prorokem« Božím. Bůh je »Bohem Abrahamovým« [Gn 26,24; 28,13 a j.] Izrael je »símě Abrahamovo« [Iz 41,8 a j.]. Je zajímavé, že jméno Abraham Židé svým dětem dávají velmi zřídka, ač jinak jména ostatních patriarchů se v rodinách židovských vyskytují velmi často. Již z Iz 63,16 lze usuzovat, že A. požíval zvláštní úcty u Izraele, když je nutno připomínat, že už nic o národě neví. Tato úcta v době předježíšovské velmi vzrostla. A. byl považován za národně náboženského hrdinu, kolem něhož se soustředilo mnoho legend. Být potomkem Abrahamovým bylo pokládáno za nejvyšší chloubu. A. je prohlašován za prvního proselytu a misionáře, za zářící příklad dokonalých, protože zachovával celý zákon, ač v jeho době nebyl ještě napsán. A. prý nezhřešil a patří tedy ke spravedlivým. Zvláště jeho naprostá důvěra v Boha, kterou osvědčil v desíti pokušení a jež mu byla Bohem přičtena jako záslužný skutek, byla vyzdvihována. Tato zásluha je prý zástupně přičítána k dobru Izraelovu a dopomáhá mu k věčnému životu.

V NZ patří A. vedle Mojžíše k nejčastěji uváděným postavám sz, ale všechno nadměrné zveličování jeho osoby je potíráno. Uznává se, že A. má zvláštní místo u Boha [Mt 8,10-11; Mk 12,26-27; L 16,22; 19,9], ale Ježíš je víc než A. [J 8,52-59]. A. také není s to, vysvobodit člověka z místa odsouzení [L 16,26]. Výsada synovství Abrahamova je sice uznávána [L 13,16; 16,24n; 19,9], ale jen pro ty, kteří činí pokání [Mt 3,9; J 8,33n]. S A. budou stolití i věřící pohané [Mt 8,11].

U J 8,39n a Jk 2,21-24 je A. příkladem

Abrahamovo lůno-Absolon [7]

poslušnosti, u Pavla je pravzorem ospravedlňující víry [R 4,1n; Ga 3,6n] a tím také duchovním otcem křesťanů, ať už jsou původu židovského nebo pohanského [R 4,1.12; 9,7n; Ga 3,7.9.29; 4,22n]. Stejně je tomu u Jk 2,21; Žd 2,16; 6,13n.

Abrahamovo lůno, židovské označení ráje [L 16,22-23, sr. J 1,18]. Ježíš mluví o životě blažených v obraze hostiny, při které podle východního zvyku leželi hosté za nízkými stoly, opírajíce se levou rukou o podušku. Hostitelem je Abraham [Mt 8,11]. Lazar pak odpočívá na čestném místě hned vedle něho po pravici, dotýkaje se zády jeho prsou tak, jako učedník Jan prsou Ježíšových při poslední večeři [J 13,25]. Je pochopitelné, že si Židé představovali Abrahama na význačném místě v nebi. Jeho úkolem podle 4 Mak 13,17 bylo vítání spravedlivých, kteří z národa izraelského přicházejí do nebe. Ježíš naplnil běžné představy tehdejší doby novým obsahem.

Absolon [= Otec pokoje nebo Otec je pokoj, při čemž »pokoj« může znamenat božstvo »šalem«], jehož životopis se vypisuje v 2S 13,1-19,43, byl třetím synem Davidovým, který se narodil v Hebronu. Matka jeho Maacha byla dcerou krále gessurského Tolmaie [2S 3,3]. Svou oblíbenost u lidu, za níž děkoval své kráse a zdatnosti, dovedl nejen podporovat umělými prostředky, nýbrž i plně jí využití, [2S 14,25-27 vypravuje, že vážil své vlasy, nevíme ovšem, zda proto, aby podle arabského zvyku rozdral stejnou váhu stříbra nebo zlata mezi chudé (200 lotu = 1600 g)]. Za svými cíli dovedl vytrvale a trpělivě jíti. Tak čekal celé dva roky na příležitost, aby pomstil na nejstarším synu Davidovu Amnonovi pohanění své stejně krásné sestry Támar. Přitom si počínal lstivě a falešně. Po zabítí Ammonově uprchl k svému příbuznému se strany matčiny do Gessur, kde pobyl tři léta [2S 13]. Teprve úsilí Joabovu se podařilo vymoci jeho návrat do Jerusalema, kde ke smíření s otcem došlo až po dvou dalších letech. Ač uznán za následníka trůnu, zosnoval proti svému otci povstání v Hebronu, svém rodišti, jehož obyvatelé žártili na Jerusalema, kam bylo přeneseno královské sídlo. Povstání bylo tak silné, že David pokládal za nutné s několika věrnými opustit Jerusalema, jehož se A. brzy poté zmocnil [2S 16,21] se vším, co náleželo Davidovi. Je příznačné, že kněžstvo a levité stáli na straně Davidově, kdežto lid na straně Absolonově. Důvěruje lstivému Chusai Architskému, Absolon osudně, přes radu Achitofelovu, odkládal pronásledování Davida, který zatím shromáždil vojsko v *Mahanaim. V rozhodné bitvě v lese efraimském byl A. na hlavu poražen a na útěku od samého Joaba proboden třemi kopími, když svými vlasy uvázl na hustém dubu. David, který dal výslovný rozkaz, aby A. byl šetřen, dlouho nařikal nad smrtí svého nezdrábného syna. Je zajímavé, že dodnes Židé jím opovrhují pro jeho zradu. Svědčí o tom

[8] Acta Adam

i hromada kamení, *naházená* na tělo Absolonovo [2S 18,17]. Vypravuje se, že mimodoucí s proklínáním přihazovali nové kamení. Absolon sám si postavil za svého života pamětní sloup v údolí královském [2S 18,18], který byl po dlouhou dobu ukazován, jak o tom svědčí židovský dějepisec Josephus [Ant. VII, 10]. T. zv. hrob Absolonův byl vystaven později v údolí Gedron. Prozrazuje sloh řecko-egyptský. Dcera A. Támar [2S 14,27] se provdala za krále Roboáma, je-li Maacha z 2Pa 11,21 = Támar.

Acta apostolorum *Skutky apoštolské.

Ada [= skvost ?]. 1. Jedna ze dvou žen Lámechových, matka Jabala a Jubala. Jméno druhé ženy bylo Zilla = stín, temnota, takže někteří vykladači překládají slovo Ada = světlo, jas [Gn 4,19]..

2. Dcera Elona Hetejského, jedna ze žen Ezauevých [Gn 36,2]; Gn 26,34 je dcera Elonova nazývána *Bazemat.

Adad [jméno semitského božstva, které se

vyskytuje ve složkách Ben-adad a j.] 1. Král idumejský, syn Badadův; porazil Madiánské v krajině Moabské [Gn 36,35-36; 1Pa 1,46-47]. Sídli v *Avith.-2. Jiný král Idumejský se sídlem v Pahu [1Pa 1, 50]. V Gn 36,39 je nazýván *Adar.—

3. Syn Idumejského krále, žijícího v 10. stol. př. Kr. [1Kr 11,14n]. Ještě jako

dítě byl svým strážcem odnesen do Egypta po prohrané bitvě Idumejských s Joábem, vojévůdcem Davidovým. V Egyptě byl velmi laskavě přijat na dvoře faraónově a později se oženil se švagrovou faraónovou. Po smrti Davidově a Joábově navrátil se zpátky do Idumeje a zachránil ji před nadvládou Šalomounovou.

Adad nalezený v Gerd-Žinu. Spodní polovina sošky nese klínový nápis.



Adadrímmon, složenina dvou jmen, označujících jedno a totéž božstvo: Adad a Rimmon. Božstvo toto bylo uctíváno v Sýrii, Arábii a Assyrii jako pán vzduchu, hromu a blesku. U Za 12,11 jde o místo tohoto jména v údolí Mageddo, kde kdysi národ kvílil nad smrtí krále Joziáša. Je pravděpodobné, že toto místo bylo někdy zasvěceno Adad-Rimmonovi. Za dnů Jeronýmových se nazývalo Maximianopolis. Dnes je známo pod jménem Rummaneh a leží nedaleko Taanaku.

Adaiáš [= Hospodin je ozdoben?] 1. Otec Joziášovy matky, pocházející z Baskat. (2Kr 22,1).

2. Levita z rodu Gersonova [1Pa 6,41-42].-3. Syn Simeův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,21].-4. Kněz, potomek Jerochamův z rodu Malkiášova [1Pa 9,12; Neh 11,12].—5. Dva muži z rodu Báni, kteří zapudili své pohanské ženy [Ezd 10,29,39].-6. Syn Jojaribův [Neh 11,5].—7. Otec Maaseiášův [2Pa 23,1].

Adalia, jeden z desíti synů Amanových [Est 9,8].

Adam 1a) [= z (červené) země vyrobený, tedy pozemšťan nebo ještě doslovněji »zemák«; sr. Edom podle Gn 25,30], označuje původně kolektivní člověčenstvo, nikoli jednotlivého člověka, jak ostatně vysvítá i ze slovesných tvarů v Gn 1,26: »Učinme člověka... ať panuj í«, a Gn 1,27: »Stvořil Bůh člověka... muže a ženu stvořil je«, Gn 5,2: »Nazval jméno j e j i c h Adam«. Výraz Adam se vyskytuje ve SZ asi 510 krát a jen v mízivě menšině případů označuje jednotlivce. Podle sz zjevení patří člověk od samého počátku k společenství lidí; jeho vztah k ostatním lidem je Boží stvořitelství řád. »Jediný člověk není žádným člověkem; člověk je člověkem jen ve skupině a jako člen skupiny« [L. Koehler, Theologie des ATs, 1936 s.113]. Ve SZ se ztrácí jednotlivec ve společenství [»církví«, a to i v poměru k Bohu. Starozákonní postoj velmi výstižně charakterisuje Pavel svým přirovnáním z 1K 12: jedinec je údem těla církve. Jako nemůže žít amputovaný úd, tak hyne celý člověk odloučený od církve. Jen Bůh může jedince vyrvat ze společnosti [pro-roky a pod.], ale člověk nemá práva odloučení se od ostatních sám. Porušuje tím samočinně i svůj vztah k Bohu! Proto na př. Jeremiáš [15,17] i Job [19,13-19] cítí takovou bolest nad svým osamocněním.

O stvoření člověčenstva máme v Gn dvě různé zprávy, a to 1,1-2,4a a 2,4b nn. Jen ve spojení obou zpráv lze mluvit o Adamovi jako o vlastním jménu. Obě zprávy jsou na pohled tak odlišné, že jsou přičítány různým bohoslužebným okruhům: první zpráva neví nic o ráji, pádu člověka, vypuzení z ráje, nic o kletbě práce. Nutno proto zdůraznit, že se obě zprávy doplňují a že teprve ze spojení obou získáme úplný obraz! Člověk je stvořením Božím jako všechno ostatní na světě. Bůh, jeho Stvořitel, dal člověku život a určil jeho způsob života a úkol ve světě. Připravil pro něj všechny nutné podmínky. Člověk má být pánem přírody [Gn 1,26-28 ;2,15.19], přitom však trvale závislým na Bohu.

Podle »mladší« t. zv. kněžské zprávy [Gn 1,1 -2,4a] byl člověk, a to nikoli nějaký jednotlivec, nýbrž pojat všeobecně ve dvojici jako muž a žena, stvořen k *obrazu Božímu [Gn 1,26-27;5,1;9,6]. Tak jako Bůh vládne nad světem, tak mají lidé vládnouti nad zemí [Ž 8,7; Gn 1,28].

Podle »starší« zprávy [Gn 2,4b nn] stvořil Bůh člověka z prachu země [2,7] a k prachu, země se zase člověk navrátí [Gn 3,19; Ž 90, 3; 104,29; Ž 146,4; Jb 34,15]. To znamená, že člověk byl stvořen smrtelný. Podle Gn 2,23 je člověk tělo [maso] a kosti jako ostatní tvorové.

Ale maso je pouze neživá látka, z níž byl člověk stvořen. Aby se stal živoucím tvorem, bylo třeba vdechnouti v jeho chřípě »dchnutí života, aby byl v duši živou« [Gn 2,7]. Člověk je tedy maso [tělo], ale Duch Božímu dává »dchnutí« a činí jej tak v duši živou [sr. Iz 2,22; 1K 17,17; Dn 10,17]. Člověk je člověkem jen potud, pokud je duší živou. Bůh nedal člověku duši, jež by byla jeho majetkem, takže by s ní mohl dělat, co se mu zlíbí, nýbrž celý člověk je duší živou. Je příznačné, že pro starozákonní představy duše existuje jen ve spojení s tělem. Celý člověk je duší. Tím, že Bůh vdechl »dchnutí« života do prachu-těla, vznikla duše živá. Ve SZ není dualismu tělo-duše jako v řecké filosofii. Duše nemůže žít bez těla. I ve smrti zůstává obojí spojeno. Na čem spočívá důraz, jest právě to, že člověk byl stvořen k obrazu Božímu, t. zn. k obecenství s Bohem. A to celý, celá jeho bytost, osobnost. V tomto obecenství záleží život - který je věčný a není nikterak závislý na proměnlivosti hmoty, protože pochází z Boha. Na to myslí i apoštolské vyznání viry článkem o »těla z mrtvých vzkříšení«, jímž staví hráz hellenistickým spekulacím, vnikajícím do církve. Naproti tomu bez obecenství s Bohem je člověk fakticky mrtev už v tomto životě! Je třeba naučit se biblicky myslit, abychom tomu porozuměli!

X
lb) Podle »starší« zprávy byl A., první z lidského pokolení, se svou ženou Evou postaven do zahrady Eden, aby ji dělal a ostříhal. Bůh s ním uzavřel smlouvu [Gn 2,16-17]. Když ji první lidé přestoupili, byl nad nimi vyřčen ortel smrti, práce byla stížena kletbou, rození dětí se stalo mimořádně bolestné a první lidé byli vyhnáni ze zahrady *Eden [Gn 3]. A. měl syny Kaina a Ábela, ve 130 letech se mu narodil Set. Zemřel ve stáří 930 let. Je zajímavé, že v nejstarší literatuře sz, zvláště z doby před zjetím babylonským, historie o A. je jen zřídka uváděna. Teprve ve spisech pozdějších nalézáme dosti zmínek o A., kdykoli jde o to nábožensky vysvětlit propast, zející mezi člověkem, stvořením a Bohem, Stvořitelem. Také se mnozí zmínky o ráji, kdykoli jde o vylíčení eschatologické činnosti Boží s Izraelem a jinými národy [Iz 51,3; Ez 31,9.6.18;36,35; JI 2,5; Př 3,18; 11,30 atd.]

N
2. NZ uvádí A-av 1Tm 2,13-14, když chce rozvést a biblicky zdůvodnit pokyn apoštolův, patrně kdysi daný z určitých zvláštních důvodů [1K 14,34], aby si ženy ve shromáždění počínaly mlčelivě: jisté podřízení mužovi, které je tím dáno, je opíráno i o skutečnost, že A. byl stvořen dřívě, ale Eva byla dřívě svedena a stala se mu příčinou přestoupení.

Hlavní zájem NZ na A. však je orientován jinak. Už L 3,38 jej uvádí na konci vzestupného rodokmenu Ježíše Krista: má se tím patrně naznačit nejen universální dosah spásy Kristem přinášené, nýbrž také jeho zvláštní, zároveň spojující i protikladný [polární, typologický] vztah k Adamovi. To je podrobně rozvedeno Ř 5, 12-21; 1K 15,44-49 a je to v pozadí ještě jiných nz oddílů. Proti Adamovi prvnímu

Adam Adami [9]

stojí poslední, proti zemskému nebeský, proti jen duševnímu [Kral.: »tělesnému«] duchovní, proti počátku a zdroji hříchu a smrti dárcem milosti a průkopník života. Oba mají to společné, že jsou obecnými, universálními osobami, nejen začínajícími, nýbrž shrnujícími celek člověčenstva: první lidstvo hříšné, druhý, totiž Kristus, člověčenstvo nového věku, obec vykoupěných. Odsud třeba chápat, co NZ praví o milosti Kristově, přecházející na jeho lid, o tom, že jsme ospravedlněni v Kristu, vůbec všechny výpovědi o tom, že jsme »v Kristu« [tak jako jsme podle svého starého člověka všichni byli v Adamovi], ano i výpovědi o církvi jako těle Kristově. Tato typologie Adam-Kristus zejména a) vyjadřuje všeobecnou platnost milosti [Ř 5]; b) podpirá jistotu zmrtvýchvstání [1K 15,22] c) podpirá jistotu, že budeme při zmrtvýchvstání obdařeni duchovním tělem [1K 15,44-49].

Tento vztah, Krista k Adamovi je i v pozadí mnohých oddílů, kde není výslovně uveden. Velice zřetelné je to tam, kde je Kristus označen za pravý obraz Boží 2K 4,14; Ko 1,15 nebo kde je řečeno, že věřící [při křtu] oblékli nového člověka podle obrazu toho, který jej stvořil Ko 3,10, po př. že ponosou obraz Kristův 1K 15,49 nebo se mu připodobní Ř 8,29 srov. 2K 3,18. Tu všude je v pozadí Gn 1,27. Vzpomínku na A. však smíme, ano musíme předpokládat všude, kde se mluví o novém člověku Ef 2,15; 4,24 nebo o novém stvoření 2K 5,17; Ga 6,15; srov. »novotu života« Ř 6,3, jakož vůbec Ř 6, ano i Ř 7 a Ř 8 není zapomenuto, co je řečeno Ř 5,12-21 o Adamovi a Kristu, starém a novém člověku. - Poněkud jiné použití typologie adamovské je nejspíše ve vypravování o pokušení Páně, zejména Mk 1,13: kde Adam padl, Ježíš pokušení přemohly a na znamení toho byl se zvířem, čímž se naznačuje obnova ráje [srov. Iz 11,6-8 — 65,25].

3. Vypravování o prvním člověku není výhradním majetkem Písma sv. Babyloňané, Peršané i Rekové mají podobná vypravování, ale ve všech těchto vypravováních chybí náboženské a mravní hledisko. Biblická zpráva o stvoření ukazuje, že a) člověk je korunou Božího stvořitelského díla, b) učiněn byl k *obrazu Božímu, má tedy duchovní určení, c) Bůh vše připravil k jeho šťastnému a radostnému životu, d) jeho úkolem je podmaňovati zemi. *Člověc.

N
Adam, město, které leží při Jordánu nedaleko ústí Jabboku poblíž Saretanu [Joz 3,16].

Adama [Joz 19,36] 1. Jedno z hrazených měst v pokolení Neftalím mezi Generet [Genezaret] a Ráma, někde severozápadně od jezera Genezaretského [Joz 19,36] .-2. Jedno z měst, jež bylo zničeno současně se Sodomou a Gomorou [Gn 10,19; 14,2.8; 19,25.28.29; Dt 29,23; Oz 11,8].

Adami, pohraniční město pokolení Nefta-

[10] Adar - Adonisedech

lim mezi Sananius a Nekeb [Joz 19,33], jz od jezera Genezaretského, při ústí průsmyku, jímž vedla stará karavanní cesta ke Středozemnímu moři.

Adar, babylonské jméno měsíce, užívané v době po zajetí i od Židů, 12. měsíc. Shoduje se s našim březnem, přesněji od novoluní v únoru do novoluní v březnu [Ezd 6,15; Est 3,7,13; 9,15].

Adbeel [od slovního kořene 'db = hynouti], kmen z potomků Izmaelových [Gn 25,13; 1Pa 1,29], sídlící později nedaleko hranic egyptských.

Adrian, jedno z míst, odkud se někteří navrátili se Zorobábelem ze zajetí do Judstva, ale nemohli prokázatí svůj izraelský původ [Ezd 2,59]. U Neh 7,61 slově místo to Addon.

Adrar, místo na jižním pomezí pokolení Judova mezi Ezron a Karhaka [Joz 15,3; Nu 34,4].

Addi [pořečtené *Iddo], jeden z předků Ježíšových, jenž žil několik generací před Zorobábelem [L 3,28].

Addon viz Addan.

Ader, Benjaminec z rodu Elpálova [1Pa 8,15]. *Eder.

Adiel [= El t. j. Bůh je ozdoba]. 1. Muž z pokolení Simeonova [1Pa 4,36].-2. Kněz, syn Jachzerův [1Pa 9,12]. - 3. Otec správce nad Davidovými poklady [1Pa 27,25].

Adin [= rozmařilý, choulostivý], praotec rodiny, jejíž členové se vrátili se Zorobábelem [Ezd 2,15] a Ezdrášem z Babylona [Ezd 8,6]. Jejich kníže podepsal smlouvu, již Nehemiáš zavazoval lid sloužití Hospodinu [Neh 10,16].

Adina [= rozmařilý, choulostivý], jeden z Davidových rytířů z pokolení Rubenova [1Pa 11,42].

Aditaim, město na rovinách v Judstvu, sev. od Ajalon [Joz 15,36].

Adlai, otec jednoho ze skotáků Davidových [1Pa 27,29].

Admata, jeden ze sedmi předních knížat perských a médských za krále Asvera [Est 1,14].

Adna [= rozkoš. V hebrejském originále tu jde o několik jmen různě psaných!]. 1. Současník Ezdrášův, který pojal za manželku cizozemku [Ezd 10,30].-2. Důstojník z Jozafatovy armády [2Pa 17,14].-3. Člen kněžského rodu [Neh 12,15].

Adnach. Hejtman nad tisíci, který s jinými přešel od Saula k Davidovi [1Pa 12,20].

Adomim [= červené předměty, snad podle barvy prolité krve nebo podle slinovité půdy], město za Jerichem při silnici vedoucí z Jerusalema přes Jericho k údolí jordánskému [Joz 15,7]. Poblíž města šla hranice mezi Judou a Benjaminem. Někteří badatelé mají za to, že na toto místo se vztahuje podobenství Ježíšovo o milosrdném Samaritánu.

Adoniáš [= Můj Pán je Hospodin]. 1. Čtvrtý syn Davidův z matky Haggity [2S 3,4; 1Pa 3,2], narozený v Hebronu, muž krásně

postavy, po smrti starších bratří Ammona, Cheleaba a Absolona nejstarší ze synů královských. Když král zestárnul, činil A. nároky na trůn. Vlivnou dvorskou stranou s knězem Abiatarem a vojevůdcem Joábem v čele byl v této snaze podporován; strana protivná s prorokem Nátanem v čele byla pro Šalomouna, syna Betsabé, již David slíbil, že její syn bude králem. Tato strana zvítězila, zvláště když A. z nedočkavosti se dal prohlásit u studnice Rogel za krále ještě za života Davidova [1Kr 1,9,33-40]. Šalomoun, stav se králem, dal sice A. milost, ale když A. pak chtěl za ženu krásnou Abisag Sunamitskou, která ve stáří ošetřovala Davida a podle orientálních zvyků byla pokládána za jednu z jeho žen [1Kr 1,1-3], měl to Šalomoun za nový útok na královskou korunu [sr. 2S 16,21] a dal ho zavraždit [1Kr 2,25]. - 2. Jeden z těch, kteří stvrdili smlouvu lidu s Bohem po návratu ze zajetí babylonského [Neh 10,16]. - 3. Jeden z levitů, poslaných Josafatem do judských měst, aby tam vyučoval zákonu Hospodinovu [2Pa 17,8].

Adonibezeke [= Můj pán je Bezek?], král v Bezeke, který byl přemožen spojenými silami kmenů Simeon a Juda [Sd 1,5-7]. Byl zmrzačen a veden jako kořist v triumfálním průvodu. Dříve však, než došli do Jerusalema, zemřel.

Adonikam [= můj Pán povstal], náčelník židovské rodiny, jejíž členové se vrátili ze zajetí [Ezd 2,13; 8,13; Neh 7,18].

Adoniram [= (můj) Pán je Vznešený, t. j. Bál; Vznesený bylo přijmením Bálovým. 1Kr 4,6; 5,14]. Jindy nazýván Aduram [= Addu, t. j. Adad je Bál, 2S 20,24; 1Kr 12,18; 2Pa 10,18]. Jde o královského úředníka, »kterýž byl nad platy« nebo »nad vybraným = [lidem]«, jak překládají Kraličti. V obou případech má hebrejský originál *ha-mas*, což se dnes chápe jako »roboty«. Byl to tedy dozorce nad robotou, který už svým jménem napovídá, že byl pochybným Izraelcem, když Bál je jeho Pánem. Navíc pak dokládá duchovní úpadek Izraele hned za prvních králů, třebaš navenek mladá říše byla mocná a slavná. Písmo sv. nám ukazuje, že nesmíme ulpět na vnější slávě a jí zastírat vnitřní rozklad a porušenost. — Adoniram či Aduram žil za Davida, Šalomouna a Roboama. Za posledního byl vzbouřenými Izraelci zavražděn, ukamenován. B.

Adonisedech [= Můj Pán je spravedlivý], král jerusalemský [Joz 10,1n], který se spojil s jinými čtyřmi králi proti obyvatelům Gabaon, protože uzavřeli smlouvu s Jozue. Gabaonští zavolali na pomoc Jozue z Galgala. Došlo k bitvě u Gabaon [»slunce v Gabaon, zastav se« Joz 10,12], v níž byla vojska spojenců jerusalemského krále poražena na hlavu. Králové na útěku se skryli do jeskyně při Maceda. Byli však vypátráni a po veřejné potupě usmrceni. Otvor jeskyně, v níž byli pobiti králové pochováni, byl uzavřen kamením, jež dlouho poskytovalo Izraelcům látku k vyprávění. [Je zajímavé, že do dnešního dne syrští rolníci povzbuzují slunce buď k tomu, aby se zastavilo,

mají-li mnoho práce, anebo pospíšilo k západu, když touží po odpočinku.]

Adoraim, hrazené město v Judstvu, které dal vystavětí Roboám [2Pa 11,9], 8 km jihozápadně od Hebronu, nynější mohamedánská vesnička Dúra, kde prý byl pochován Noe.

Adorám. 1. Arabský kmen z praotce Jektana [Gn 10,27; 1Pa 1,21]. - 2. Syn krále Tohu z Émat [1Pa 18,10].

Adramelech. 1. Božstvo samařské, podobné koni nebo mezku, zavedené po r. 722 přistěhovanci [2Kr 17,31 Sefarvaimskými]; na počest tohoto božstva obětovali své děti a pálili je ohněm jako Molochovi. Prvá část jména značí asi oheň. Adramelech je podle všeho mužské jméno boha slunce, kdežto Anamelech [2Kr 17,31] je ženské jméno snoubené s ním bohyně slunce. Lze však také čísti Adramelech [= Adar je král]. Je totiž znám fénický bůh téhož jména.

2. Adramelech zabil se svým bratrem Sarasarem svého otce, assyrského krále Senacheriba, v chrámě Nizrochově v Ninive, po jeho návratu z nepodařeného útoku na Jerusalema [2Kr 19,37; Iz 37,38]. Míněn je pravděpodobně korunní princ Ardi-helit [694 př. Kr.], jehož jméno bylo ústním podáním zkromeleno. Ve věci však se shoduje biblická zpráva se zprávami babylonskými.

Adramyttenská loď, na níž se plavil ap. Pavel jako vězeň [Sk 27,2] z Cesaree kolem Sidonu a Cypru do Myry, pojmenovaná podle námořního přístavi Adramyttium v asijské provincii Myzii, naproti ostrovu Lesbos [Mytilén]. Adramyttium bylo kdysi obchodně významné město a plavba na jeho lodích byla čilá. Dnes je to malá vesnička s vlastní loděnicí malého obchodního významu.

Adriatické moře. Ve Sk 27,27 je asi míněna podle tehdejších zeměpisných pojmů dosti značná část moře Středozemního, t. j. také moře Jónské, ale i oblast mezi Krétou a Sicílií, kde poblíž ostrova Malty ztroskotala loď, na níž byl ap. Pavel s 276 osobami převážen do Říma. XX

Adriel Molatitský, syn Barzillai, který se oženil s nejstarší dcerou Saulovou Merob [1S 18,19; 2S 21,8]. Podle slibu Saulova měla náležeti Davidovi za vítězství nad Goliášem.

Adulam. 1. Starožitné město v záp. končinách judských [Joz 15,35], někdejší sídlo jednoho z kananejských králů [Joz 12,15], které Roboám dal opevnit [2Pa 11,7], asi nynější Id el-Ma'. O rozkvětu tohoto města v době proroka Micheáše svědčí Mi 1,15. Sem se navrátili někteří z Izraelců po zajetí babylonském [Neh 11,30].

2. Jeskyně, kde se ukryl David, utíkáje před Saulem [1S 22,1n], pravděpodobně v některém z přílehlých údolí svrchu jmenovaného města.

Aduram [2S 20,24; 1Kr 12,18], vrchní berní úředník za vlády Davidovy, Šalomounovy a Roboámovy, který byl ukamenován za vzpoury izraelských kmenů proti domu Davidovu [1Kr 12,18]. *Adoniram.

Afara [= jalovice], vesnice na území po-

Adoraim-Agag [11]

koleni Benjamin [Joz 18,23], asi 9 km sv od Jerusalema.

Afarsatchaiští, nějaký kmen východní, přivedený Asnaperem do Samaří [Ezd 4,9].

Afarzaitští, kmen z kraje za Eufратem, převedený Asnaperem do Samaří [Ezd 4,9; 5,6, kde jsou jmenováni Afarsechaiští].

Afek [= síla, ovládnutí], velmi těžko lokalizovatelná místa už proto, že každé hrazené město bylo možno nazvat Afek.

1. Město v rovině Sáronské, druhy sídlo jednoho z králů kananejských, kteří byli zavražďováni od synů Izraelských [Joz 12,18]. Snad je totožné s Afekem z 1S 4,1n [viz č. 4].

2. Pevnost sev. od Sidonu [Joz 13,4], 36 km sv od Beirutu.

3. Město na severu v pokolení Asser [Joz 19,30], odkudž Kananejští nebyli vyhnáni [Sd 1,31]. Leželo snad u pramenů řeky Na'mein, jež se vlévá do Středozemního moře u Akko.

4. Místo, kde tábořili Filištinští, když se Izraelští položili v *Eben-Ezer [1S 4,1] před osudnou bitvou, v níž padli oba synové Elí a vzata byla truhla úmluvy. Zde také v jiné válce [1S 29,1] tábořili Filištinští před osudnou bitvou na vrchu Gelboe, ve které padl Saul a jeho tři synové [1S 31,2-7] a Izraelští utrpěli velkou porážku. Kde leželo toto místo, nelze přesně určit. Někteří je kladou do Megdel jábá, 19 km vých. od Jaffy [Joppen], jini do Ras el-`ain, 18 km sv od Jaffy [starobylé Antipatris]. Někde v tomto území byl Afek [Jirku, Geschichte des Volkes Israel str. 117].

5. Místo, kde Achab porazil Benadada Syrského [1Kr 20,26-30], někde nad mořem Galilejským na hornatině Džolanu. Snad je totožné s Afekem, kde Joas podle proroctví porazil Syrské [2Kr 13,14-19], na silnici mezi Damaškem a Betsan [Beisan] v rovině *Jezreel, asi 6 km vých. od moře Galilejského.

Afeka [= pevnost], místo v pohoří judskem [Joz 15,53], snad totožné s Afekem.

Afia, jeden z předků krále Saula [1S 9,1].

Agabus, křesťanský prorok doby apoštolské, pocházející z Jerusalema, jenž předpověděl »hlad veliký po všem okrsku zemském« [Sk 11,27n]. Hlad skutečně přišel za panování císaře Klaudia [41-54] před smrtí krále Heroda, tedy r. 44. Sbor antiochenský vykonal sbírku ve prospěch trpících v Jerusalemě. Ještě jednou vystupuje Agabus, když předpovídá Pavlovo uvěznění symbolickým úkonem po způsobu sz proroků [Sk 21,10; sr. Jr 13,1n].

Agag, patrně titul králů amalechitských jako faraó egyptských. Na jednoho z těchto králů vztahuje se asi Balámovo proroctví [Nu 24,7]. O jiném králi A., kterého Saul porazil a zajal, vypravuje se v 1S 15; byl proti zřejmému rozkazu Božímu zachován na živu i s bohatou kořistí dobytka. I ten měl být jako prokletý utracen. Pro tuto neposlušnost vyšel Saulovi v ústřety Samuel, aby mu oznámil, že od něho bude odňato království; poté sám

[12] Agagský-Agur

krále A. rozsekal na kusy v Galgala [1S 15, 32-33]. V knize Ester [3,1.10; 8,3.5] jmenuje se Aman, syn Hammedatův, přední z knížat krále Asvera, Agagský, aby mohla být vysvětlena nenávisť mezi ním a Izraelci. Josephus [Ant. XI. VI., 5] označuje Amana výslovně za potomka Agaga Amalechitského.

Agagský, viz hesla Agag a Aman.

Agar, egyptská otrokyně, již dala Sára za ženinu Abrahamovi, aby alespoň tak měla v rodině potomka, ježto její manželství bylo bezdětné, ač byla už 76letá. Ale Agar »zlehčila sobě paní svou«, takže nakonec musela utéci na poušť, kde ji anděl Hospodinův našel u studnice při cestě Sur mezi Kádes a Barad, zjevil jí budoucnost syna, kterého má porodit, a vyzval ji k návratu k Sáře. Agar poslechla a porodila *Izmaele [Gn 16,1-16]. Dříve však, než Izmael dospěl, porodila Sára *Izáka*. Došlo k novým nepřijemnostem. Agar i se synem byla z domu vypuzena na podnět Sářin a žila pak na poušti Fárán. Pro svého syna našla ženu v Egyptě [Gn 21,1-21]. Izmaelitští Arabové, potomci Izmaele, uctívají Agar jako pramáteř svého kmene a konají poutě k domnělému jejímu hrobu v Mekce. Umělci s oblibou znázorňovali zapuzení Agar a pobyt její na poušti [Gozzoli, Guercino, Rembrandt a j.]. Ap. Pavel používá příběhu Agary jako obrazu staré smlouvy, zatím co v Sáře vidí obraz nové smlouvy v Kristu [Ga 4,21-31]; jde tu o dvojitý způsob, jímž je možno dojít synovství Abrahamova. Agar je obrazem mojžíšovského zákonodárství ze Sinaje a tím i Židovstva, jež z něho vzešlo [nynější Jerusalema], kdežto Sára je obrazem svrchního Jerusalema; Sára, matka Izáková, je pramáteř pravého izraelského [založeného na víře, t. j. církve Kristovy], Agar, matka Izmaelova, pramáteř zkaženého potomstva Abrahamova, t. j. skutkařského židovství. Toto prohlášení se musilo farizeům zdát rouháním, neboť pro ně Sára byla matkou Izraele podle těla, t. j. Židů. XX

Agaren, agarenský, agarejský [1Pa 5,10.19.20; 27,31; Ž 83,7], beduinský kmen původu arabského nebo aramejského, obývající v území na východě od Galád. Vynikal přestováním velbloudů, ovcí a volů. Izraelští v dobách Saulových s těmito kmeny vítězně bojovali. Jméno Agarenských se vyskytuje v jednom nápisu z doby Tiglatfalsara IV. [745 př. Kr.] mezi kmeny aramejskými.

Age, muž z rodu Harar, otec jednoho z rytířů Davidových [2S 23,11].

Aggeus [= sváteční], jeden z t. zv. malých proroků a první, jenž působil po návratu Izraelců ze zajetí babylonského, současník mladšího Zachariáše. Narodil se prý v Babyloně, se Zorobábelem odešel do Jerusalema, kde zemřel. Podnět k jeho prorocké činnosti dalo ustavičné odkládání stavby chrámu, k němuž byl položen základ už r. 535 [Ezd 3,3.8-10]. Dílo bylo překaženo nejprve Samaritány, jejichž nabídka ke spolupráci byla odmítnuta

[Ezd 4,1-5], později lhostejností samotných Židů [Ag 1,4]. Ale ve druhém roce Dariově [520 př. Kr.] vystoupil Aggeus, podporován mladším Zachariášem, a mocným kázáním povzbudil lid ke stavbě, jež skutečně byla znovu započata a asi r. 516 dokončena [Ezd 6,15].

Knihy A. se dělí na 4 části, z nichž každá je uzavřeným proroctvím, jež všechna byla pronesena v krátké době čtyř měsíců r. 520 př. Kr. a) Kap. 1. vysvětluje hroznou neúrodu tím, že národ více pečuje o své vlastní obydlí, zatím co chrám Hospodinův dosud není vystavěn. Napomenutí prorokovo, jež bylo prosloveno v srpnu-září [prvního dne šestého měsíce], spojené se zaslíbením Boží pomoci, mělo příznivý výsledek. Se stavbou chrámu bylo započato už 24. dne šestého měsíce.

b) Kap. 2,1-10 [21. dne sedmého měsíce t. j. září a říjen] navazuje na pláč, v němž vypukli staří při pohledu na nový chrám, rozpomínajíce se na chrám Šalomounův. Prorokuje větší slávu domu tohoto posledního než onoho prvního, protože Bůh ještě jednou pohne nebem a zemí a všemi národy a naplní chrám zlatem a stříbrem [Žd 12,26-28].

c) Kap. 2,11-20, pronesená asi v listopadu-prosinci, navazuje na první proroctví a novým způsobem vykládá zmatky v lidu izraelském a přináší povzbuzení. Není možno, vykládá prorok, aby najednou všechny bídě přestaly, i když se přináší hojně obětí; neboť nedostavěný chrám byl takovým pramenem nečistoty, že oběti prostě nestačily k úplnému očištění. Nyní však bude už jinak [Sr. Za 8,9-12].

d) Kap. 2,21-24 je zaslíbení Zorobábelovi, který v nastávajících zmatcích bude Bohem zachován jako »pečetní prsten«.

Je zajímavé, že Aggeus nemluví na rozdíl od předexilních proroků o modlářství, ale klade větší důraz na vnější stránku náboženství. Nemluví ani o sociálních křivdách, páchaných lidem, ač jeho vrstevníci [Zachariáš a později Malachiáš] si stěžují na urážení mravnosti i sociální spravedlnosti. Účelem Aggeových kázání bylo především povzbuditi k dostavění chrámu jako nejdůležitější podmínce politické samostatnosti a návazati na pozapomenutou již tradici proroků Hospodinových. Badatelé připisují některé žalmy Aggeovi. Epištola Žd 12,26 vzpomíná Aggeova zření budoucnosti. Právě svou *eschatologií, vizící se k Jerusalemu, je A. blízký Izaiášovi a Micheášovi.

Je pozoruhodné, že Komenský navázal na toto proroctví, když těm, kteří se za vpádu saského na krátkou dobu vrátili z exilu do Čech, napsal počátkem r. 1632 knížku Haggaeus redivivus, v níž po vzoru sz proroka zdůrazňuje, že je nutno nejprve vybudovati řádnou církev.

Aggi [= sváteční], syn Gádův, zakladatel čeledi [Gn 46,16; Nu 26,15].

Aggia, levita z rodiny Meariovoy [1Pa 6,30].

Agrippa *Herodes.

Agur [= uschovaný, složený do sýpky

nebo koupený, totiž otrok], syn Jáke, jinak neznámý židovský mudrc, který snad sepsal nebo sebral přísloví, jež máme v Př 30. Libuje si v hledaném slohu a příslovích číselně seskupených [v. 7.15.18.24.29].

Ahalab, město na území přiděleném pokolení Asser, z něhož se nepodařilo vypuditi kananejské praobyvatele [Sd 1,31]. Leželo snad 6,5 km sv od Tyru.

Ahava [Ezd 8,15] značí místo nebo řeku či průplav, kde Ezdráš shromáždil druhou výpravu, jež se s ním vracela z Babylona do Jerusalema [Ezd 7,28; 8,21.31.]. Bylo vzdáleno 9 dní cesty od Babylona [Ezd 7,9; 8,15.31]. Snad je to moderní Hit na Eufrate, vých. od Damašku. Odtud Ezdráš poslal znovu do Babylona, když shledal, že ve výpravě jsou pouze kněží, nikoli levitové. Zde také vyhlásil půst s prosbou, aby je chránil Bůh sám na cestě. Neboť se »styděl žádati od krále vojska a jízdných« [Ezd 8,22].

Ahi. *Achi.

Ahiezer [= (božský) Bratr je pomoc]. 1. Syn Amisadaiův z pokolení Dan, který toto pokolení zastupoval při sčítání a jiných příležitostech [Nu 1,12; 2,25; 7,66; 7,71; 10,25]. - 2. Kníže kmene Benjamin, který se spojil s Davidem proti Saulovi [1Pa 12,3]. V král. překladech Achiezer.

Ahira [= (božský) Bratr je zlý, původně spíše: Ra (= egyptský bůh slunce) je Bratr], kníže z pokolení Neftalím, jmenovaný při sčítání a jiných příležitostech [Nu 1,15; 2,29; 7,78; 10,27].

Ahiram [= (božský) Bratr je Vznesený, t. j. Bál; sr. *Abiram, *Adoniram], Benjaminita, zakladatel rodiny [Nu 26,38], pravděpodobně totožný s Achrachem z 1Pa 8,1.

Ahiud [= (božský) Bratr je vznešenost]. 1. Kníže kmene Asser, který byl vyslán, aby rozdělil zemi [Nu 34,27]. - 2. Otec čeledi Benjaminovy v Gába [1Pa 8,7]. V král. překladech Achichud.

Ahod [= je vznešený]. 1. Levoruký osvoboditel Izraelců z ruky krále moabského Eglo-na, kterého zabil a pak v čele Izraelců z území Efraimova pobil deset tisíc moabských bojovníků při brodu Jordánu. Za jeho soudcovství zůstal lid věren Hospodinu [Sd 3,12-30]. - 2. Syn Bilanův z pokolení Benjaminova [1Pa 7,10].

Ahola [= její stan] a **Aholiba** [= můj stan je v ní] jsou obrazná jména hlavních měst severního Izraele a Judy: Samaří a Jerusalema. Ač obě byly manželkami Hospodinovými, přece se daly svěsti smilníky od východu, Assyrii a Babylonii. Prorok Ezechiel [kap. 23; sr. kap. 16 a 20] převzal tento obraz od Jr 3,6-13. Kára tím zálibu Izraelců ve východním modlářství, čímž se dopouštěli duchovního smilství, jež nemůže skončiti jinak nežli politickou porobou [Ez 23,22n].

Aholiab [= můj stan, t. j. ochrana, záštita je otec], umělec z pokolení Dan, hlavní pomocník Bezeleelův, jemuž byla svěřena výroba zařízení pro stánek na poušti [Ex 31,6;

Ahalab Achab [13]

35,34; 36,1-2; 38,23]. Je příznačné, že i tyto umělci musili být naplněni duchem Božím, než se směli pustiti do práce.

Ahumai [= bratr je voda?], potomek Judův [1Pa 4,2].

Achab [= Bratrem je Otec nebo Bratr je Otcem]. 1. Sedmý izraelský král v Samaří [875-854], syn a nástupce Amri, snažil se přátelskými dohodami utvrzovati panství svého otce. Pojal za manželku Jezábel, dceru Etbála, krále sidonského, a dal dceru svou Atalii za ženu Jehoramovi, synu Jozafata, krále judského [2Kr 8,18]. Vystavěl si nádherný palác, zdobený řezbami ze slonových kostí [1Kr 22,39], zakládal a opevňoval města, [1Kr 16,34 připomíná jakéhosi Hiele, který znovu vystavěl Jericho] a pečoval o rozkvět obchodu. Panoval také nad Moabem a nad Amonitskými. Dvakrát vítězně bojoval s Benadadem, králem syrským [1Kr 20,1-34], kterého při druhém tažení u *Afeku zajal a přes výstrahu prorokovu zachoval při životě za navrácení měst, jež kdysi byla Izraelským odňata, a po zajištění výhod pro izraelské obchodníky, kteří se usadili v Damašku. Benadad patrně slib nesplnil. Bojoval však ještě r. 854 po boku Achabově proti Salmanassarovi III. assyrskému. Byli však od něho poraženi u Karkaru, jak o tom svědčí monolit Salmanassarův, který mezi zajatými vypočítává i 10.000 vojáků Achabových. Po třech letech bylo nutno znovu dobývati Rámot Galád na Benadadovi [byl to týž?], zatím opět znepřáteleném. Achab se k tomu spojil s Jozafatem, králem judským. Přes povzbuzování se strany proroků Bálových prorok Micheáš varoval před výpravou [1Kr 22,9n]. Achab byl v bitvě postřelen náhodnou střelou a téhož dne zemřel; poražená vojska se vrátila s nepořízenou do svých domovů. Achabův válečný vůz byl omýván v rybníku samařském a psi podle proctví Eliášova lízali krev Achabovu.

Se světského hlediska byl Achab panovníkem dobrým a udatným. S mravního a náboženského hlediska však nemohl obstáti před soudem Božím. Kvůli své manželce Jezábel dal postaviti chrám pro Bále [1Kr 16,30-33] a na hoře Karmél háj ke cti bohyně Astaroty [1Kr 18,19]. Kněze Hospodinovy vypudil. Jezábel se starala o to, aby také proroci Hospodinovi byli vyhubeni. Unikli jen někteří, které po padesáti ukryl v jeskyni správce královského domu *Abdiáš [1Kr 18,3-4] a opatroval je chlebem a vodou. Ale Eliáš Tesbitský, jeden z nejmocnějších proroků Izraelských, neohroženě vystupoval proti králi i královně. Také předpověděl sucho a hlad v zemi pro Achabovy hříchy. Po třiápůlletém suchu [1Kr 18,1; L 4,25; Jk 5,17] se znovu objevil před Achabem a vyzval proroky Bálovy ke shromáždění na hoře Karmél, aby se zde rozhodlo, kdo je v Izraeli Bohem. 450 proroků Bálových a 400 proroků »toho háje«, t. j. bohyně plodnosti Ašery, bylo pobito na řece Cison [*Eliáš]. Achab nedbal

[14] Achad—Achiam

zvyků a zákonů izraelských, jak lze souditi z násilnického přivlastnění vinice Nábotovy [1Kr 21; 2Kr 9,26]. Počínal si jako orientální despota, který představoval zástupce božstva, ne-li přímo inkarnaci božstva na zemi a tudíž měl právo svrchovaně rozhodovat i o otázkách náboženských. Není divu, že mu Eliáš předpověděl záhuby celé jeho rodiny.

2. Achab nebo Echab [Jr 29,21], syn Kolaiašův, živý prorok, jenž v zajetí babylonském podváděl lid izraelský a byl upálen z nařízení krále Nabuchodonozora.

Achad, z dějin známé Akkad, sídelní město první semitské říše v sev. Babylonii, které dalo jméno celému kraji mezi Eufratem a Tigridem. Jižní část Babylonie se jmenovala Sumer. Když obě poloviny říše byly spojeny v jedno království, přijali její panovníci titul »králů Sumer a Akkad«. Podle Gn 10,10 založil Achad Nimrod, potomek Chámův. A. patřilo mezi 4 města, jež tvořila království Nimrodovo.

Achaia, prastarý název celého Řecka [u Homéra], později název toliko pruhu země v severní části poloostrova Peloponneského, značí v době nz římskou provincii, která vedle Makedonie zahrnovala také Epirus a již. Illyrii. Za prvních císařů i za císaře Klaudia [41-54] byla spravována místodržitelem [prokonsulem] se sídlem v hlavním městě *Korintu [Sk 18,12,27; 19,21; Ř. 15,26; 2K 1,1; 9,2; 1Te 1,7]. V této provincii bylo usazeno mnoho židovských rodin [Sk 17,17; 18,4,7], mezi nimiž začal misijní práci ap. Pavel. Za jeho činnosti v Korintu stal se prokonsulem achajským r. 52 Gallio, bratr známého filosofa Seneky. XX

Achaikus, jméno křesťana v Korintu, který spolu se Štěpánem, Fortunátem a Timoteem navštívil Pavla pravděpodobně v Efezu [1K 16,17] a potěšil ho. Přijavše list Pavlův pro Korintské [1K] s výzvou ke sbírce pro sbor jerusalemský, vrátili se všichni čtyři zpátky. Podle jména dá se souditi, že A. byl otrokem, narozeným v Achaii; neboť otroci dostávali jména podle rodné krajiny.

Achán, syn Gharmi z čeledi Záře z pokolení Judova [Joz 7,1], vzal pro sebe po dobytí Jericha, jež bylo určeno k naprostému vyvrácení, něco z ukořistěných prokletých věcí; Izrael byl za to potrestán porážkou, kterou utrpěl při dobývání města Hai nedaleko Bethel [Joz 7]. A. byl losem jako vinník poznán a za trest s celou rodinou ukamenován a jejich těla spalena. Na jejich hrob v údolí Achor [zkormoučení] mezi Hai a Jerichem naházena hromada kamení. 1Pa 2,7 jmenuje Acháná Acharem, pravděpodobně podle údolí, v němž byl vykonán soud.

Achar viz Achán.

Acharchel, syn Harumův, zakladatel čeledi v pokolení Judově [1Pa 4,8].

Achas [— On, t. j. Jahve uchvátil], zkráceno z Joachaz, jedenáctý král judsky, syn a nástupce Jotama, panoval asi 733-718. Do

jeho doby spadá tažení Rezina, krále syrského, Pekacha, krále izraelského a králů idumejských a filistínských proti Jerusalemu, který se nechtěl připojit k obranné dohodě malých států proti králi assyrskému. Nebezpečí byla veliké, ježto šlo nejen o trůn, ale i o dynastii. Spojenci chtěli dosadit nějakého syna Tabealova na stolicí Davidovu [Iz 7,6]. Přes povzbuzování proroka Izaiáše, který marně nabízel králi znamení [Iz 7,1—16] a prorokoval spojeným králům neúspěch, obětoval Achas svého syna na oltáři Molochově [2Kr 16,3-4] a v úzkosti volal na pomoc Tiglatfalazara IV., krále assyrského; se žádostí poslal darem všechny chrámové zlaté a stříbrné nádoby a skvosty z vlastního paláce [2Kr 16 sr.Iz 7]. Král assyrský přitáhl k Damašku, dobyl ho, Rezina popravil a mlčky snesl zavraždění Pekacha a dosazení Ozeze za krále v Izraeli. Achas byl takto sice nepřátel zbaven, ale musil se i sám v Damašku jako vasal podrobiti králi assyrskému [2Kr 16,1 On]. Tiglatfalazar neopomněl jmenovati Achase na jednom z assyrských pomníků. A. ve své vasalské horlivosti podporoval šíření assyrské modloslužby i po venkovských městech. Za panování A. prorokovali Ozeáš, Micheáš a Izaiáš.

Achasbai, otec Elifeleta, jednoho z rytířů Davidových [2S 23,34].

Achastar, syn Ashurův z čeledi Ezronovy v pokolení Judově [1Pa 4,6; sr. 2,24].

Achates [achát], snadno brusitelný polodrahokam povahy křemenité, jenž na průřezu jeví soustředěné vrstvy chalcedonu, karneolu, jaspisu a rohovce. Uvádí se jako výzdoba náprsníku nejvyššího kněze [Ex 28,19; 39,12], a to jako druhý kámen ve třetí řadě drahokamů, zdobících náprsník, mezi linkurium [turkus] a ametystem. Byl ve východních krajinách záhy znám. Izraelci jej jmenovali *šebó*, akkadsky *šubú*. Jméno achát je odvozeno od řeky Achates na Sicilii, kde se tento kámen obzvláště hojně vyskytoval.

Achaz [= On t. j. Jahve uchvátil], potomek Jonatův, jeden ze synů Míchových [1Pa 8,35-36; 9,42].

Achban [= (božský) bratr věnoval pozorost], jeden z pokolení Judova, z rodiny Ezronovy, z domu Jerachmeelova [1Pa 2,29].

Achbor [= myš, myšák], v překladu Karafiátově; u Kral. Achobor. 1. Otec edomského krále Bálana [Gn 36,38; 1Pa 1,49]. 2. Dvořan za vlády *Joziašovy, syn Michaiášův, otec Elnatanův [2Kr 22,12; Jr 26,22; 36,12]. V 2Pa 34,20 je nazýván *Abdon.

Acher [= jiný], Benjaminita [1Pa 7,12 pouze v překladu Karafiátově; u Kralických: »vně zplozený«].

Achi [? = Jahve je Bratr]. 1. Předák z pokolení Gád v Galád Bázanském [1Pa 5,15n; *Ahi].- 2. Syn Somerův z pokolení Asserova, z rodiny Beriovy [1Pa 7,34].

Achia *Achiáš 6.

Achiam, jeden z rytířů Davidových [2S 23,33].

Achian, potomek Manassesův z rodu Semidova [1Pa 7,19].

Achiáš [= Hospodin je Bratr nebo Bratrem je Hospodin], jméno, které se ve SZ mnohokrát vyskytuje i v podobě Achia.

1. Syn Achitobův, pravnuk Eli, nejvyšší kněz za panování Saulova [1S 14,3].

2. A. a Elichoraf, synové Sísovi, byli písaři u dvora Šalomounova [1Kr 4,3].

3. A. Silonský, prorok v Sílo za dnů Šalomouna a Jeroboáma, od něhož pochází dvojí proctví: jedno o roztržení království izraelského [1Kr 11,29-39] a nastolení Jeroboáma za krále severní říše, druhé o smrti syna Jeroboáma [1Kr 14,2n] a celého jeho rodu. 2Pa 9,29 uvádí jinak neznámé jeho dílo o Šalomounově kralování.

4. Otec Bazy, krále izraelského [1Kr 15,27.33].

5. Syn Jerachmeelův nebo snad jeho žena [text je porušen; 1Pa 2,25].

6. Syn Bélův [1Pa 8,7]. KraL: Achia.

7. A. Pelonský, jeden z bojovníků Davidových [1Pa 11,36].

8. Levita za kralování Davidova, dozorce nad poklady domu Božího [1Pa 26,20].

9. Jeden z předních v lidu, kteří s Nehemiášem učinili smlouvu s Hospodinem [Neh 10,26].

Achichud [= (božský) Bratr je vznešenost], hlava rodu, bydličího v Gabaa, z pokolení Benjaminova [1Pa 8,7].

Achikam [= (božský) Bratr povstal], jeden z poselstva, které vyslal král Joziáš k prorokyni Chuldě [2Kr 22,12.14; 2Pa 34,20]. Za krále Jojakima využil svého vlivu k ochraně Jeremiášově před rozrušeným davem [Jr 26,24]. Jeho syn Godoláš stal se po pádu Jerusalema správcem Judstva [Jr 39,14; 40,6].

Achilud, otec kancléře Davidova Jozafata [2S 8,16; 20,24; 1Kr 4,3] a pravděpodobně i otec Baana, Šalomounova dodavatele potra-
vin [1Kr 4,12].

Achim, člen rodokmenu Ježíšova z linie Josefovy [Mt 1,14].

Achiman, jeden ze synů *Enakových a pravděpodobně zakladatel čeledi obrů [Nefilim], kteří byli Kálefem vypuzeni z Hebronu [Nu 13,23; Joz 15,14; Sd 1,10].

Achimas [Achimaas]. 1. Tchán Saulův, otec Achionamy, ženy Saulovy [1S 14,50]. 2. Syn Sádocha, nejvyššího kněze za panování Davidova, proslul svižným během jako posel. V době povstání Absolonova prokázal Davidovi platné služby, když jej s nasazením vlastního života varoval před pronásledovateli [2S 15,24-37; 17,15-22]. Když pak David překročil Jordán a vojensky se spořádal a Absolon proti němu vytáhl, byl to opět A., který první přinesl králi zprávu o porážce vojska Absolonova [2S 18,19-33]. Někteří odborníci se domnívají, že se na něho snad vztahuje, co pověděno v 1Kr 4,15, že totiž byl dodavatelem Šalomounovým v pokolení Neftalim.

Achimelech [= (božský) Bratr je Králem]. 1. Syn Achitobův [1S 22,11-12], kněz v Nobe [1S 21,1] za dnů *Saulových. Davido-

Achian Achitob [15]

vi, utíkajícimu před Saulem, podal »chleby předložením« a *meč Goliášův. To prozradil Doeg Idumejský Saulovi. Achimelech byl popraven jako velezrádce. Katem při popravě byl Doeg Idumejský. Hněvu Saulovu padl za obět i všecken dům Achimelechův [1S 22,16-18], 85 mužů, kteří nosili *efod. Jediný syn A. *Abiatar se zachránil útekem k Davidovi. Mk 2,26 omylem připisuje pomoc, kterou Davidovi prokázal Achimelech, jeho synu Abiatarovi. Matouš a Lukáš opravili chybnou zmínku druhého evangelia.

2. Syn Abiatarův, vnuk Achimelechův, jeden ze dvou veleknězi za panování Davidova [2S 8,17; 1Pa 24,3.6.31].

3. A. Hetejský, jeden z přívrženců Davidových v době jeho skrývání před Saulem [1S 26,6].

Achimot [= Bratr je smrt? Spíše: Bratrem je Mót; božstvo tohoto jména známe z ugaritských textů], jeden z levitů, syn Elkánův [1Pa 6,25].

Achinadab [= (božský) Bratr je ochotný nebo: je kníže], Šalomounův dodavatel v Mahanaim, syn Iddo [1Kr 4,14].

Achinoam [= (božský) Bratr je líbezný]. 1. Jméno ženy Saulovy [1S 14,50]. - 2. Žena z Jezreel, kterou pojal za manželku David, když mu byla vzata Míkol [1S 25,43; 30,5; 2S 2,2]. Amalechitští ji zajali u Sicelechu [1S 30,5]. Byla matkou Davidova prvního syna Amnona [2S 3,2].

Achio. 1. Syn Abinadabův, bratr Uzův, který pomáhal s dopravou vozu, na němž byla uložena truhla Boží [2S 6,3; 1Pa 13,7]. - 2. Gabaoňan z rodu Saulova [1Pa 8,31; 9,37]. - 3. Benjaminec [1Pa 8,14].

Achis, filištinský král *Gát, jenž v Ž 34,1 se jmenuje Abimelech, což je pravděpodobně titul králů filištinských. David dvakrát nalezl u něho útočiště před Saulem: Po prvé, byv poznán služebníky A. jako slavný vítěz nad Filištinskými, předstíral bláznovství [1S 21,10-15]; odtud utíkáje skryl se v jeskyni *Adulam. Po druhé utekl s 600 muži k A., jenž mu vykázal Sicelech za sídlo [1S 27,1-12; 28,1-8; 29,1-11]. Tu přebýval dva roky. Získal si důvěru A.; avšak knížata filištinská mu nedůvěřovala, a proto nesměl s nimi táhnouti do boje. O čtyřicet let později jmenovaný Achis, král Gát [1Kr 2,39], je patrně týž, ježto jméno matky tohoto krále Maacha je možno pokládat za totožné se jménem Maoch z 1S 27,2.

Achisachar [= (božský) Bratr je úsvit], syn Bilanův, vnuk Jediaelův z pokolení Benjaminova [1Pa 7,10].

Achisamech [= (božský) Bratr vložil (ruku)], otec Aholiabův z pokolení Dan, jeden z umělců-řemeslníků při zhotovování chrámového vybavení [Ex 31,6].

Achisar [= (božský) Bratr je zpěvák nebo upřímný], jeden z úředníků Šalomounových, vladař jeho domu [1Kr 4,6].

Achitob [= (božský) Bratr je dobrota]. 1. Syn Finesův, vnuk Eliův, otec kněze Achiáše,

[16] Achitofel-Akaron

snad totožného s *Achimelechem, který byl zabit od Saula [1S 14,3; 22,12].

2. Podle 2S 8,17 otec, podle 1Pa 9,11; Neh 11,11 praotec Sádochův.

3. Podle 1Pa 6,7-8; Ezd 7,2 otec jiného Sádocha než 2.

Achitofel Gilonský, snad děd Betsabé, někdy ženy Uriášovy [2S 11,3 a 23,34], byl otcem jednoho z bojovníků Davidových [2S 23,34] a královským radou Davidovým, proslulý svou moudrostí [1Pa 27,33; 2S 16,23]. Za povstání *Absolona přidal se na stranu vzbouřenců. Radil, aby se Absolon zmocnil královského harému [2S 16,21] na znamení svrchovanosti v královském paláci a neprodleně stíhal utíkajícího Davida, dokud se ještě z překvapení nevzpamatoval. I modlil se David, aby byla zrušena rada A. [2S 15,31]. Příteli Davidovu Ghusai Architskému se podařilo přemluvit Absolona, aby s pronásledováním Davida nespěchal. Tajně dal Davidovi výstrahu [*Achimas], aby se přepravil přes Jordán a získaného času pak použil k sebrání branných sil. A. vida, že byla zmařena jeho dobře míněná rada a že tedy věc povstání je ztracena, odešel do svého domu, »a učiniv pořizení v čeledi své, oběsil se a umřel« v rodném Gilo [2S 17,23].

Achlai. 1. Dcera Sesanova [1Pa 2,31.34]. 2. Otec Zabadův [1Pa 11,41].

Achmeta [Ekbatana, Hagmatana, moderní Hamadan], asi hlavní město v zemi médké [Ezd 6,2], letní sídlo perských králů, kde byl královský archiv. Zde byl nalezen zápis z doby krále Kyra o povolení ke stavbě chrámu jeruzalémského [Ezd 5,6-6,2].

Acho, město asi 40 km jižně od Tyru na pobřežním předhoří a asi 13 km sev. od pohoří Karmélu, přidělené kdysi pokolení Asserovu, jemuž se nepodařilo vypuditi odtud Kananejské [Sd 1,31]. Při velkém nájezdu na Palestinu Salmanasar V., král assyrský [727-722], si toto město podmanil, ale už 701 musil je znovu podmaňovat Senacherib [705-681] a 640 Asurbanibal, který část obyvatelstva přesunul za trest do Assyrie. Koncem 3. stol. př. Kr. bylo k počtu Ptolemaiovců přejmenováno na Ptolemais. Stalo se významným přístavem pro obchod s Galileou a Zajordáním. Za časů Ježíšových tu bylo mnoho Židů a za Pavla i malý křesťanský sbor [Sk 21,7], který vzrostl tak, že stará církev tu měla biskupa. Dnes má opět staré jméno Akko.

Achoach, Benjaminita z rodiny Bělovy [1Pa 8,4].

Achobor [= myš], muž z pokolení Edomova [Gn 36,38; 1Pa 1,49]. *Achbor.

Achor [= nesnáž, neštěstí], údolí poblíž Jericha, kde byl ukamenován *Achan pro svatokrádež [Joz 7,24]. Po novém ohraničení jednotlivých území připadlo pokolení Judovu, kdežto Jericho pokolení Benjaminovu [Joz 15,7]. Podle Iz 65,10 a Oz 2,15 to bylo velmi úrodné údolí.

Achrach, syn Benjaminův [1Pa 8,1], jenž se snad v Gn 46,21 nazývá Echi a v Nu 26,38 *Ahiram.

Achuzam [= majetek], syn Ashurův z pokolení Judova [1Pa 4,5-6] z rodiny Ezronovy [1Pa 2,24].

Achzaf, královské město kananejské [Joz 11,1], ležící na hranicích území Asserova někde na východ od Tyru. Jeho král se přidal k výpravě Jabinově proti Jozuovi. Byl však při porážce zabit [Joz 12,20; 19,25].

Achzai, kněz z rodu Immerova, jeden z těch, kteří se dobrovolně přihlásili k pobytu v Jerusalemě [Neh 11,13], snad totožný s Jachzerouz 1Pa 9,12.

Achzib [= podvodný, lstivý]. 1. Město v pokolení Judově, jež se uvádí zároveň s Cejlou a Maresou [Joz 15,44; Mi 1,14]. Snad totožné s Ghozebou [1Pa 4,22], dnešním Tell el-Beida na cestě z Adullam. 2. Město v pokolení Asser, odkudž obyvatelé kananejské nebyli vypuzeni [Sd 1,31]. Rekové a Římané je nazývali Ekdippa. Leželo na pobřeží moře Středozemního.

Aia [= jestřáb]. 1. Syn Sebeonův, bratr Anův z kmene Horejských [Gn 36,24; 1Pa 1,40]. - 2. Otec Rizpy, ženiny Saulovy [2S 3,7; 21,8.10-11].

Aialon [= místo jelenů?]. 1. Starodávné město kananejské, nynější Jalo, severozáp. od Jerusalema ve vzdálenosti asi 10 km, jež Jozuem dobyt, připadlo původně pokolení Dan, potom však bylo dáno levitům, čeledi synů Kahat, jako město útočiště [Joz 21,20.24 a 1Pa 6,69]. Izraelským se nepodařilo vypuditi odtud původní obyvatelé amorejské [Sd 1,35]. Bylo to město, které Roboám dal ohradit [1Pa 8,13; 2Pa 11,10]; přesto bylo později za časů Achasových Filištinskými dobyt [2Pa 28,18]. Jsouc na rozhraní dvou království, jest častěji jmenováno. Stalo se pověstným prosbou Jozuovou, aby se slunce zastavilo v Gabaon a měsíc v údolí Aialon [Joz 10,12]. 2. Neznámé místo v Zabulon, sídlo soudce Elona Zabulonského [Sd 12,12].

Aiat uvádí se v souvislosti s Migron a Michmas k označení cesty, kudy Assyřtí [Senacherib] mají přitáhnouti [Iz 10,28]. Je to asi totéž, co *Hai.

Ain [= oko, pramen]. 1. Město na východním pomezí Palestiny [Nu 34,11]. - 2. Nejjižnější místo v pokolení Juda [Joz 15,32], později přiděleno Simeonovi [Joz 19,7; 1Pa 4,32] a konečně dáno kněžím, kteří sídlili na území tohoto kmene [Joz 21,16]. Leželo poblíž Remmonu, s nímž později splynulo v Enremmon [Neh 11,29].

Ajin [= oko, pramen], šestnácté písmeno hebrejské abecedy, které mělo původně podobu obrysu oka. Nebyla to však samohláska, ale souhláska, hrdelnice [Z 119,121].

Akaron [= vyvracení z kořene?], Ekron, nyní Akir, nejsevernější z pěti měst knížat filišťnských [Joz 13,3; 1S 6,16-17], které připadlo podílu Judovu [Joz 15,45-46; Sd 1,8] a leželo na jeho nejsevernějším pomezí. Později se

uvádí mezi městy pokolení Dan [Joz 19,43]. Bylo však opět opanováno Filištinskými [1S 5,10], kteří odtud poslali uloupenou truhlu Boží zpět Izraelcům do Betsemes [1S 6]. Za Samuele se Izrael znovu zmocnil tohoto města [1S 7,14] a po porážce Goliášově pronásledovali Izraelci Filištinské až k bránám tohoto města [1S 17,52]. Podle 2Kr 1,2-16 byl zde uctíván *Belzebub, k němuž se uchýlil o radu izraelský král Ochoziáš po svém pádu s okna letního paláce. Jeremiáš [25,15-20], Amos [1, 8], Sofoniáš [2,4] a Zachariáš [9,5,7] prorokovali proti Akaronu, předpovídající zkázu Filištinským. R. 701 bylo dobyt Senacheribem.

Akeldama [= pole krve]. Jerusalemská Židé tak pojmenovali známé pole hrnčířovo [s dobrou hrnčířskou hlinou] po smrti Jidášově. Bylo poblíž Jerusalema. Podle Sk 1,18-19 sám Jidáš žádal o toto pole, podle Mt 27,8 Židé koupili toto pole za peníze, které dali Jidášovi za zradu Ježíše a jež Jidáš vrátil.

Akkub [= lstivý?]. 1. Potomek Zorobábelův a syn Elivenai [1Pa 3,19,24]. - 2. Jeden z vrátných při vých. chrámové bráně; byl z těch, kteří se navrátili z Babylona [1Pa 9,17; Ezd 2,42; Neh 11,19; 12,25]. - 3. Jeden z Netinejských, jehož rodina se navrátila se Zorobábelem z Babylona [Ezd 2,45]. - 4. Levita, který vypomáhal Ezdrášovi při vyučování lidu zákonu Hospodinovu [Neh 8,7].

Akrabim [= štíří], pahorkatina na jv hranici území Judova na jihu Mrtvého moře poblíž pouště Tsin [Nu 34,4; Joz 15,3; Sd 1,36]. V Nu 34,4 mají Kral. Maleakrabim = průsmyk u Akrabim.

Akvila [latinské jméno znamenající »orel«], židovský proselyta rodem z Pontu v Malé Asii, jenž se svou manželkou Priskou [zdrobněně Priscillou] se přistěhoval do Korintu z Říma, když císař Klaudius r. 52 nařídil, aby se Židé z Říma vystěhovali [Sk 18,2]. Ze zprávy římského spisovatele Suetonia se dá usoudit, že podnětem tohoto vypovědicího dekretu byl nepokoj, který se Židovstva v Římě zmocnil, když někteří z Židů uvěřili v Krista Ježíše [»Chresta«]. Když pak ap. Pavel z Athén zavítal do Korintu, seznámil se a bydlil s těmito manžely a pomáhal jim v jejich řemesle, t. j. v hotovení stanů [snad tkaní stanových látek]. Toto řemeslo kvetlo v Pontu, odkudž Akvila pocházel, zejména pak v Gilicii, rodném kraji Pavlově. Římané říkali dokonce jistému druhu vlněných pokrývek cilicium. S A. a Priskou, kteří už byli patrně křesťany, Pavel brzy se upřímně spřátelil. Je nasnadě domněnka, že v rozhovorech s nimi zrála v Pavlovi jnyšlenka evangelisovati Řím [Sk 19,21] a Španělsko [R 15,24]. Po půl druhém roce, když Pavel odcházel z Korintu, šli s ním i A. s Priskou a usadili se v maloasijském Efezu. Stali se tam výbornými pomocníky apoštolovými [R 16,3]. Tu se seznámili též s Apollem, výmluvným učeným Židem, rodem z *Alexandrie, který již měl jakousi známost křesťanství, a podařilo se jim ho v křesťanském učení lépe utvrditi.

Akeldama Alemet [17]

Je pravdě podobno, že při známém vzbouření v Efezu i manželé Akvilovi se dostali do nebezpečí života [R 16,3]. Snad odešli po tříletém pobytu v asijském velkoměstě na krátkou dobu znovu do Říma, jak by se dalo usuzovati z pozdravu Pavlova v R 16,3, ač je-li právě tato část epištoly Římanům adresována do Říma a netvoří-li samostatný list téhož apoštola. Jinak se v Efezu stopa těchto manželů ztrácí, ale z pozdravu 2Tm 4,19, je-li tato epištola skutečně od Pavla, vidíme, že tam ještě byli v době Pavlova uvěznění v Římě. Z toho, že se na mnohých místech [Sk 18,18,26; R 16,3; 2Tm 4,19] jmenuje nejprve Priscilla, usuzují někteří, že Priscilla byla charismaticky nadanější a umělejší vykladačkou i šířitelkou »cesty Boží«. Harnač se domnívá, že Priscilla napsala »epištolu k Židům«, což je arci domněnka zcela nepodložená. XX

Alabastr, úběl, je velmi jemnozrný, sněhobílý a průsvitný hustý sádrovec, pojmenovaný podle města Alabastron v Horním Egyptě, kde se vyskytuje zvláštní jeho*odrůda v dolech poblíž El-amarny. Vyráběly se z něho kelímky na masti, nádoby na vonné oleje a poháry na pití [Ex 7,19]. V NZ se mluví toliko o alabastrové nádobě s velmi drahou mastí, kterou přinesla žena k pomazání Ježíšovu v domě Šimona malomocného v Betany [Mt 26,7; Mk 14,3; L 7,37]. Po tehdejší názoru byl alabastr nejlepší hmotou pro uchování drahých mastí. Podle Marka byla mast z nardového koření. Rozbitím nádoby míní se snad rozlomení pečete nebo uražení úzkého hrdla.

Alamot je v hebrejštině množné číslo od 'alma = dospělá dívka, mladice [nikoli přímo panna. Tento výraz má původní text i ve známém oddílu Iz 7,14, kde však Kraličti pod vlivem Septuaginty a zvláště Nového Zákona - Mt 1,23 - jenž zde vychází ze znění Septuaginty, překládají »panna«. Jako technický terminus není A. dosti průhledné. V 1Pa 15,20 mluví Kraličti o zpěvu »vysokém« [míněn snad dívčí], v protějšku k »nízkému«; [v. 21, doslovně: »podle osmé«, t. j. o oktávu?]. Jindy naproti tomu nechávají A. nepřeloženo [Ž 46,1], jako by šlo o zvláštní druh nápěvu či přednesu, ne-li dokonce o nějaký hudební nástroj. B.

Alef [= skot], první písmeno hebr. abecedy, z něhož vzniklo řecké alfa. V hebrejštině je to však souhláska, hrdelnice, nikoli samohláska, jako později v řečtině. [Ž 119 je abecedně sestaven; verše téhož oddílu začínají vždy stejným písmenem v hebrejském původním textu, jednotlivé oddíly pak vystřídají všechna písmena abecedy. V kralickém překladu jest příslušné písmeno uvedeno vždy u prvé řádky v závorce kursivou (svým jménem), v některých vydáních svým moderně hebrejským tvarem, Podobných abecedních básnických skladeb je ve SZ více].

Alemet 1. Benjamínka [1Pa 7,8]. - 2. Potomek krále Saula [1Pa 8,36;9,42].- 3. Město

[18] Alexander

v pokolení Benjaminově. V Kral. textu Almet [1Pa 6,60].

Alexander [= obhájce lidí]. 1. Král makedonský, toho jména třetí, příjmením »Veliký«, syn krále Filipa II., narozený v Pelle 356 př. Kr. Nastoupil na trůn 336 př. Kr. Počátkem

lonem se Sýrií, Makedonií a Thrácií]. Kolem r. 300 se říše Alexandrova definitivně rozpadla v několik nástupnických států řeckého jazyka, z nichž pro Palestinu jsou důležité říše Ptolemaiovců v Egyptě a říše Seleukovců v území babylonsko-syrském, s hlavním městem Antiochií.

Zajímavou podrobnost o návštěvě A. v Je-



Alabastrové nádoby z různých dob a nálezů.

r. 334 se přepravil s 30.000 pěšími a 5.000 jezdci u Sestu do Malé Asie. Rok poté si podmanil města syrská Damašek, Sidon, a konečně i Tyrus a Gázu. Egypt se mu ochotně poddal. Založil tam Alexandrii [332], která je dodnes pomníkem jeho slávy. V témže roce porazil Daria Kodomanna u vesnice Gaugamel a r. 331 Bessu, satrapu bakterského. Pak konal přípravy k dobytí Indie; snadno podmanil všechny národy až po řeku Indus. R. 323 zemřel v Babylóně uprostřed svých nedokončených plánů.

Po jeho smrti se říše zmocnili čtyři jeho generálové, z nichž každý vládl nad jednou provincií [Egyptem, Baby-



Peníz Alexandra Velikého.

rusalemě v době, kdy obléhal Tyrus a Gázu, vypravuje Josephus Flavius. Židé odmítli vyzvání A., aby zásobovali armádu a přísahli věnost Alexandrovi. Když A. dobyl Tyrus a Gázu, obrátil se proti Jerusalemu. Nejvyšší kněz [u Flavie Jaddua Ant. XI., 8,4; sr. Neh 12,11,22] vyšel mu vstříc ve slavnostním rouše a v doprovodu bíle oblečených kněží a měšťanů. A. byl pohledem na tento průvod tak dojat, že se poklonil až k zemi před svatým jménem, napsaným na tlači nejvyššího kněze. Když se tomu nejbližší z jeho průvodu podívovali, pravil, že viděl ve snu božstvo v rouše tohoto velekněze, které ho povzbuzovalo, aby táhl do Asie, a slibovalo mu úspěch. Potom vstoupil do Jerusalema, kde obětoval. Zde také vyslechl Danielovo proroctví o vítězství a zaručil Židům důležité výsady. Tato příhoda je nejspíše legendární. Vidění Danielovo [Dn 8,5] vykládalo se všeobecně ve vztahu na velikou moc A. [Dn 11,3; 8,7].

Světová říše Alexandrova šířila všude řecké vzdělání a moderní řečtina [t. zv. koiné, t. j. obecná řeč] se stala dorozumivacím jazykem velké oblasti. Alexandrový výboje se tak staly základem t. zv. hellenistické civilizace, v níž se pomocí řeckého jazyka vzájemně ovlivňovaly a pronikaly nejrůznější kulturní i náboženské prvky. Nepřímo tak připravil A. počínajícímu křesťanství cestu ke všem národům. Řečí koiné byl napsán NZ a ji užívali apoštolové, kdykoli se setkali s národem jiným než židovským. XX

Alexandria [Sk 18,24], hlavní město na pobřeží Dolního Egypta záp. od ústí Nilu, jež založil r. 332 př. Kr. král Alexander Veliký. Sám prý načrtl základní plán města za pomoci architekta Deimokrata z Rhodu. Bylo založeno ke společnému životu tří dosud rozdělených národů, Řeků, Židů a Egyptanů [později i Římanů]. Ostrov Faros [Fára], ležící před městem, byl spojen s pevninou hrází 1290 m dlouhou. Tak vznikly dva přístavy, důležité pro obchod. Za Ptolemaiovců [301-30 př. Kr.], kteří měli v A. své sídlo, bylo toto město střediskem učení a světového obchodu a mělo asi 1,000.000 obyvatel. Řekové, Egyptané, Židé a Římané, používající řečtiny ve vzájemném styku, bydlili v oddělených čtvrtích. Židé sídlili v sv. části města se zvláštním správcem [ethnarchou], který dozoroval na zachování náboženských mravů a zvyků. Židovská synagoga na způsob basiliky náležela k nejnádhernějším budovám v městě. V zasedací síni bylo 70 pozlacených sedadel pro 70 starších židovských. Ve třetím stol. př. Kr. byl zde přeložen SZ do řečtiny [Septuaginta, LXX], který se stal pomůckou k rozšiřování křesťanství ve vzdělaném světě, ježto seznamoval pohany s Bohem. Alexandrijští Židé učinili první pokus, jak smířiti SZ s filosofií Platonovou a stoickou. Vynikal v tom obzvláště Filón, současník Ježíšův. Ptolemaiovcí tu založili muzeum s proslulou knihovnou o statisících svazcích. Záhy vznikl v A. kvetoucí křesťanský sbor, jehož význam v dějinách prvních křesťanských století byl veliký. Proslulá *alexandrijská škola bohoslovecká soupeřila dlouho se školou antiošskou [Antiochia]. Slavnými představiteli alexandrijské školy jsou Klemens a Origenes [2. stol.]. Ve středověku klesal význam A. a otevřením cesty do Indie poklesl ještě více. Nynější A. zaujímá asi třetinu prostoru dřívějšího města a jest vystavěna po způsobu evropského hlavně na bývalém ostrově Faros. Na starověk upomíná t. zv. sloup pompejanský a »jehly Kleopatřiny«.

Alexandrijských (škola). Toto slovo ve Šk 6,9 označuje synagogu alexandrijských Židů v Jerusalemě, ve které se shromažďovali snad společně s »libertiny«, t. j. židovskými propuštěnci, a s Židy z Kyrenaiky. - Je tu vhodná příležitost povědět něco o zvláštní povaze Židovstva v Alexandrii: Tamní Židé se proslavili snahou smířiti SZ s řeckou, zvl. platónskou a stoickou filosofií. Tyto snahy do-

sáhly svého vrcholu ve Filonovi, současníku Ježíšově. Řeční filosofové [Pythagoras, Platon] byli prohlášeni za napodobitele Mojžíšovy; mravní snahy Řeků měly prý původ ve SZ. K důkazu bylo ovšem potřeba užití t. zv. alegorického [jinotajného] výkladu SZ. Podle Filona má SZ »vedle obyčejného smyslu také ještě smysl duchovní ve všech podrobnostech. Biblické osobnosti na př. jsou ne jen historickými zjevy, nýbrž zosobněnými pojmy, pomysly, ideami, typy vlastností, ctností, povinností. Příklady: stvoření světa v šesti dnech neznamená jen postup a trvání božské tvůrčí činnosti, nýbrž naznačuje pro zsvěcení, že jako $6 = 2 \times 3$, tak svět má dvě sféry, ducha a tělo, a tři rozměry, dimense. Vyvedení z Egypta je symbolem útěku ze světa smyslovosti a smyslnosti do blízkosti Boží. Egypt je země nízké smyslnosti, což je patrné z fakta, že nebývá zavlažována deštěm s nebe, nýbrž vodou z Nilu« [Zilka, Dějiny novozákonní doby]. Ap. Pavel velmi dobře znal učení a způsob výkladu této školy [Ga 4,24-31], ač nikde nečteme, že by byl kdy Alexandrii navštívil. Z křesťanských bohoslovců užíval alegorického výkladu nejvíce Origenes, aby dokázal, že křesťanství naplnilo touhu a sny řecké filosofie. Škola antiochijská se na rozdíl od školy alexandrijské držela doslovného znění biblického textu. XX

Alfa, první hláska řecké abecedy [*Alef], jejíž poslední hláska je omega [v hebr. tav Ž 119,169]. V hellenistických spekulacích byla někdy písmena abecedy symbolicky spojována se zvěrokruhem, jenž představoval astrální božstva, a to tak, že vždy dvě písmena — na př. první [alfa] a poslední [omega] - byla symbolem jednoho ze 12 zvířat ve zvěrokruhu. Celý systém pak vyjadřoval celek »světa« [kosmos, aion]. Alfa-omega se tak stalo symbolem božstva. V rabínských spisech výraz alef-tav znamenal celek. Zachovávatí Zákon od alef po tav = zachovávatí celý Zákon. Jindy alfa [alef] znamenalo to nejlepší [na oleji, mouce, víně atd.].

Ve SZ máme v Iz 44,6 [»Já jsem první, a já poslední«] to, co je v NZ na několika místech ve Zj v ústech Božích [1,8; 21,6], v ústech Kristových [1,17; 2,8; 22,13]. Chce se tím říci, že v Bohu [nebo v Kristu] je počátek i konec; že On je stvořitelem i dokonává tělem všeho, že z něho, skrze něho je všechno a že k němu všechno směřuje. Sr. »kterýž byl a kterýž jest a kterýž přijíti má« [Zj 1,4; 4,8; 11,17]. Při tom je důraz na přicházejícím, na tom, že Kristus je také poslední, což dodává představě věčného Boha [Krista] dynamičnost, trvalý vztah k budoucnosti. XX

Alfeus [(Alfaios?), původní význam slova nejistý]. 1. Otec apoštola Jakuba menšího [Mt 10,3; Mk 3,18; 15,40; L 6,15; Sk 1,13]. Bývá ztotožňován s mužem oné Marie, jež při ukřižování stála s matkou Ježíšovou a jinými u kříže; jinde sluje Marie Kleofášova

[20] Algumim-Amalechitský

[J 19,25], jde-li o touž osobu což není jisté, i když to odpovídá tradici. V tom případě by Alfeus byla řecká zkomolenina jména Kleofáš. - 2. Otec Leví-Matouše [Mk 2,14; srovn. Mt 9,9; 10,3]. Podle některých nejstarších rukopisů NZ však i u Mk 2,14 jde o Jakuba, syna Alfeova; snad tedy NZ zná toliko jednoho Alfea. X X

Algumim, dříví přivezené ve velkém množství z Ofíru ke stavbě chrámu a domu Šalomounova [1Kr 10,11-12; 2Pa 2,8; 9,10-11] a k zhotovení hudebních nástrojů. Snad je to červené santalové dříví [*Pterocarpus santalinus* nebo *santalum album*], rostoucí v Indii a na Ceylonu. Jest velmi těžké a tvrdé, jemně vláknité, krásné granátové barvy. Při pálení vydává příjemnou vůni. Vulgáta překládá a. tuje.

Alian [Alvan] Hořejšky, syn Sobalův [Gn 36,23; 1Pa 1,40].

Alja [Alva], kníže idumejský, potomek Ezauův [Gn 36,40; 1Pa 1,51].

Allemet *Alemet.

Allon [= posvátný strom, zpravidla překládáno: dub], potomek Semaiášův z pokolení Simeonova [1Pa 4,37]. x

Allon Bachuth [= dub pláče], pojmenování dubu u Betel, pod nímž byla pochována chůva Rebeky, Debora [Gn 35,8].

Almon, vesnice v území Benjaminově, přidělená kněžím [Joz 21,18]. V 1Pa 6,60 je nazývána *Allemet.

Al Mutlabben [Ž 9,1]. Přesný význam tohoto výrazu nelze spolehlivě určit. Někteří myslí, že je to hudební nástroj, jiní nápěv. Není také vyloučeno, že to byl počátek nějaké písně s vlastním nápěvem, podle něhož byl zpíván žalm 9. *Zalmy.

Almugim *Algumim.

Almužna, z řeckého *eleemosyné*, pův. = smilování, soucit, v LXX však je tímto výrazem občas překládáno hbr *sedáká*, »spravedlnost«. Spravedlnost Boží je totiž podle sz pojetí nejen Boží vlastností a pravidlem jeho souzení, nýbrž také projevem jeho milosti: Bůh svému lidu spravedlnost zjednáva svým jednáním. »Spravedlnost« proto může někdy znamenat totéž co »slitování«, nejprve slitování Boží, ale odvozeně také lidské. A to nejen jako slitovné citění, nýbrž jako soucitný, dobročinný skutek. Tohoto posledního významu začíná výraz »spravedlnost« nabývat někdy už v SZ [tak na př. Dn 4,24]; velmi rozšířen je v mluvě rabínské: *sedáká* je konkrétní skutek milosrdenství, prokázaný chudému. Řecky je toto použití slova zpravidla překládáno slovem *eleemosyné*; je však zajímavé, že Mt 6,1 mají nejstarší rukopisy *dikaiošyné* = spravedlnost. V pozadí je tu všude představa, že si člověk dobročinným skutkem zjednáva spravedlnost před Bohem [sr. i Dt 6,25; 24,13]. Ve farizejském židovství bylo proto dávání almužen spolu s modlitbami a posty základním povinným a ovšem záslužným skutkem.

NZ na toto pojetí židovské navazuje, činiti spravedlnost čili dávatí almužny opravdu patří k závazkům učedníka Ježíšova, jak je patrné ze slov Páně Mt 6,1-4; L 11,41; 12,33 i z kladných zmínek Sk 3,2n.10; 9,36; 10,4.31; 24,17. Nejdůležitější z těchto oddílů, Mt 6,1-4, však zřetelně ukazuje, že celé zařazení a zhodnocení almužen je v evangeliu podstatně jiné než ve farizejském židovství. Ježíš nejen varuje před vnější okázalostí [»netrub před sebou«], nýbrž paradoxně znějícím příkazem, aby levice nevěděla, co činí pravice, naznačuje, že skutky milosrdenství nemají být konány se samospravedlivou myšlenkou na získávání zásluh, nýbrž z prosté, na sebe, na své výkony a dokonalosti zapominající poslušnosti vůle Otcovy a z nevypočítavé lásky k bratru. V epištolách se výraz almužna nevyskytuje, zato však mezi projevy života církve jakožto těla Kristova, žijícího z víry a z Ducha, podstatně patří také činění milosrdenství, a to s ochotností, lépe radostností, t. j. ne z myšlenky na zásluhu, nýbrž z upřímného, dobrovolného, spontánního projevu víry a lásky. S.

Aloe, Aloes, o němž je řeč v Nu 24,6; Ž 45,9; Př. 7,17; Pis 4,14; J 19,39, není aloe, jež přichází pod tímto jménem do obchodu jako projímavý šťavnatý výtažek z rostliny aloe, nýbrž jméno drahocenného, příjemně vonícího dříví stromu *aqularia agallochum*, rostoucího v Zadní Indii a v Číně, kdež se jeho pryskyřice užívá jako kadidla k vykuřování. Dříví obsahuje i vonný olej, velmi hledaný na východě. Při balzamování byly dutiny lebeční po vynětí mozku vyplňovány myrhou nebo aloe. I některé druhy voňavých cedrů bývaly snad označovány tímto jménem.

Alot, jméno jednoho z 12 okrsků, z nichž byly pro Šalomouna opatřovány potraviny [1Kr 4,7.16].

Alul, vesnička v pahorkatině Judské 6 km s. od Hebronu [Joz 15,58]. Podle tradice zde byly hroby proroků Jonáše a Gáda.

Alžběta [= ? Boží přísaha nebo můj Bůh je přísaha, t. j. naprosto spolehlivý nebo uzavírač smluv, na což snad naráží Zachariášův chvalo zpěv L 1,73]. 1. Žena Aronova, dcera Aminadabova, sestra Názona, korouhevnicka vojska Judova [Ex 6,23; Nu 2,3]. - 2. Žena kněze Zachariáše, matka Jana Křtitele [L 1,5 a 57]. Pocházela z kněžské rodiny Aronovy a podle L 1,36 byla příbuzná matky Páně.

Amaad, pohraniční vesnice na území pokolení Asser [Joz 19,26]. Je známa jen podle jména.

Amal [= námaha], syn Helemův z pokolení Asser [1Pa 7,35].

Amalech, syn Elifaza, vnuk Ezauův, kníže v zemi Idumejské [Gn 36,12.16; 1Pa 1,36].

Amalechitský, Amálekovci, starý arabský kmen či národ, žijící mezi jižním pomezím Palestiny, pouští Fárán a Egyptem na poloostrově Sinaiském, v době exodu z Egypta hlavně kolem Kádes Barnea [Nu 13,29-30; 14,25]. Byl to bojovný pastýřský lid, dovozu-

jící svůj původ od Amalecha, vnuka Ezaouva. Podle Balámova výroku, zachovaného v Nu 24,20, byl Amalech »počátek národů«. Není úplně zřejmo, co se tím míní; patrně se naráží na jejich zavile nepřátelský postoj proti Hospodinu i proti jeho lidu. Podle Ex 17,8-16 byli poraženi v Rafidim, což Mojžíš vepsal na příkaz Boží do knih na památku [Ex 17,14]. Jejich náčelníci, králové, sluli obecně *Agag [Nu 24,7]. V 1S 15,5 je zmínka o městě Amalecha. Když táhli do boje, brávali s sebou všechno, co měli, i svá stáda [Sd 6,5]. Jednou se s nimi Izrael střetl vojensky přes výslovný zákaz Hospodinův a těžce odpykal svou neposlušnost. »Amalechitský zajisté a Kanaanejský« porazili je a zahnali až do Horma [Nu 14,43-45]. Podle Dt 25,17-19 [sr. Ex 17,8-16] byl proti A. vydán vyhlazovací zákon. Boj s nimi byl velmi rozhořčený. Po smrti Jozue se s nimi shledáváme v hornatině Efraimově [Sd 12,15; 5,14] a jako se spojenci Eglona, krále moabského, aby Izraelcům vyrvali »město palmové« (Jericho?) [Sd 3,13]. Spolu s Madiánskými sužovali sev. části země izraelské [Sd 6,3,33]. Nájezdům učinil konec až král Saul [1S 15], který je porazil od Hevila, na jihu Judstva, do Sur u Egypta. Zajal přitom krále a získal mnoho kořisti, kterou měl jako klatou obětovati Hospodinu, ale kterou si svévolně podržel pro sebe. Ještě i David s nimi rozhořčeně bojoval [1S 27,8-9; 30,1-20]. Zbytky jejich byly vypleněny teprve za Ezechiáše [1Pa 4,43], ale ještě *Aman je zván Agagský (= amalechitský)!

Amam, vesnice v již. Judstvu v dnešním údolí es-Sini [Joz 15,26].

Aman [snad jméno elamitského božstva], syn Hammedata Agagského, byl nejvyšším ministrem krále Asvera [= Xerxa Est 3,1]. Agagský značí totiž jako amalechitský [*Agag]. Snad se tím chce naznačit, že A. byl duchovní potomek úhlavních nepřátel Izraelových. Jeho nástraha na vyhubení Židů v perské říši byla však zmařena a on oběšen na těže šibenici, kterou přichystal Mardocheovi [Est 7,10; 9,7-10].

Amana [= pevná, věrná úmluva], ve starověku pohoří v Sýrii, táhnoucí se od Tauru podél zálivu Issos na jih a dosahující 2000 m výšky [Pis 4,8]. Jsou v něm dva průsmyky, tvořící jediné spojení mezi Sýrií a Malou Asií. Je to snad ono pohoří, v němž pramení řeka Abana [2Kr 5,12].

Amariáš [= Hospodin řekl]. 1. Otec Achitoba [1Pa 6,7] a syn Meraiotův [1Pa 6,52], kněz. - 2. Kněz z téhož rodu, syn Azariášův [1Pa 6,11; Ezd 7,3]. - 3. Nejvyšší kněz za krále Jozafata, syn Azariášův [2Pa 19,11]. - 4. Kníže levitský z domu Kahat za časů Davidových [1Pa 23,19; 24,23]. - 5. Předák z jedné ze 24 tříd kněžských, podle něho pojmenované za časů Ezechiášových [2Pa 31,15; Neh 10,3]. - 6. Syn Bani, jenž pojal za manželku cizozemku [Ezd 10,42]. - 7. Jeden z předních kněží, kteří se vrátili z Babylona se Zorobábelem [Neh 12,2,7]. - 8. Jeden ze synů Fáreso-

Amam-Amaziáš [21]

vých z pokolení Judova, kteří se rozhodli bydlet v Jerusalemě [Neh 11,4]. - 9. Kněz, jenž stvrdil jménem své rodiny smlouvu s Bohem [Neh 10,3]. - 10. Praotec proroka Sofoniáše, syn Ezechiášův [Sof 1,1].

Amasai. 1. Levita ze synů Kahatových, praotec Samuele a kantora [zpěvák] Hemana [1Pa 6,33-35]. - 2. Snad jiný potomek z téže rodiny jako 1. [1Pa 6,25].

Amassai, syn Azraele, kněz za časů Nehemiášových, který se rozhodl žít v Jerusalemě [Neh 11,13].

Amata. 1. Otec proroka Jonáše [2Kr 14,25; Jon 1,1]. - 2. Hrazené město v pokolení Neftalím [1Pa 2,55], nazývané jinde Emat [Joz 19,35] nebo Hamotdor [Joz 21,32] nebo Hamon [1Pa 6,76]. Badatelé je ztotožňují s Emmausy nedaleko Tiberias s horkými léčivými prameny. Bylo přiděleno levitům. - 3. Zakladatel čeledi Rechabitských [1Pa 2,55].

Amateus, potomek Kanána, jmenovaný v seznamu synů Noe [Gn 10,18; 1Pa 1,16].

Amaza. 1. Přední mezi hejtmany nad Judou a Benjaminem, který od Saula přešel k Davidovi v Sicelechu [1Pa 12,18].

2. A., syn Jetry Izmaelského a Abigail, nevlastní sestry Davidovy [1Pa 2,17], bratranec Joábův [2S 17,25], přidal se za vzpoury Absolonovy k jeho straně a byl ustanoven od něho nad vojskem místo Joába. Byl poražen v lese Efraimově [2S 18,6]. Jelikož však Joáb zabil Absolona, odpustil David Amazovi jeho nevěrnost a potvrdil ho hejtmanem místo Joába [2S 19,13]. Při výpravě proti Sébovi setkal se Joáb s A. a při vzájemném políbení nastavil svůj meč tak, že Amaza jako náhodou na něj naběhl a zemřel [2S 20,1-13].

3. A., kníže efraimské, syn Chadlaiův za panování izraelského krále Pekacha a judského krále Achasa [2Pa 28,12]. Byl mezi těmi, kteří na zákaz proroka Odeda pomáhali propustit na svobodu judské zajatce, jež si přivedl Pekach do Samaří.

4. Muž z pokolení Simeonova [1Pa 4,34].

Amazai. 1. Levita, jeden z těch, kteří slavnostně troubili před truhlou Boží, nesenou na Sión [1Pa 15,24].

2. Otec levity Machata ze synů Kahat [2Pa 29,12]. Snad totožný s *Amasai 1.

Amaziáš. 1. Syn Zichrův, jeden z »udatých rytířů« Jozafatových [2Pa 17,16]. 2. Osmý král judsky [797-769 př. Kr.], nastoupil ve stáří 25 let po zavražděném otci svém Joasovi a utvrdil panství, pomstil se na vrahách svého otce [2Kr 14,6; 2Pa 24,25-25,4]. Porazil Idumejské v údolí Solném, jižně od Mrtvého moře, dobyl jejich hlavní město Sela [Petra] a navrátil se s bohatou kořistí do Jerusalema. Přivezl s sebou také idumejské modly a obětoval a klaněl se jim. Prorok k němu vyslaný předpověděl mu jeho záhubu. Vítězstvím nad Idumejskými byla Judstvu zabezpečena karavanní cesta k Rudému moři a k přístavnímu městu Elat a tak povznesen domácí

[22] Amen-Ammon

obchod. Zpsychuv výsledkem vojny s Idu-mejskými, podnikl pošetilou výpravu proti Joasovi, králi izraelskému, byl však na hlavu poražen u Betseme nedaleko Jerusalema, zajat a odveden zpět do hlavního města, jehož hradby byly pobořeny. Juda se stal poplatným vasalem izraelským. Joas pak, pobrav všechny poklady chrámové, navrátil se s cennou kořistí do Samaří. Nedlouho potom vzniklo spiknutí proti A. v Jerusalemě. Utekl do La-chis, kde však byl po dvanácti letech vypátrán a zavražděn [2Pa 25,27].
3. Kněz v Bethel za Jeroboáma II [784-744], oddaný úředník králův a odpůrce proroka Amose [Am 7,10-17].
4. Levita z rodu Merari [1Pa 6,45].

Amen [= pevný, platně trvající od hebr. kořene 'mn = být pevný, spolehlivý, pravdivý], slavnostněji amen, amen [Nu 5,22] anebo amen i amen t. j. »ano, pravda, jistě«, podle smyslu »tak budíže«, »Bože, učiň tak«, »Bůh vyplniž tvá slova« anebo podle Luthera »ano, ano, tak se staň«, jak je tomu ostatně i v LXX, kde je toto slovo překládáno. Tak říkal Žid, když přisvědčoval předpovědi nebo přání [Jr 28,6; 1Kr 1,36] anebo když na sebe bral přísahu nebo klatbu [Nu 5,22; Dt 27,5-26; Neh 5,12n; Jr 11,5]. Když se někdo veřejně modlil ve shromáždění, bylo v odpovědi lidu tímto slovem řečeno: »To jest též má modlitba« [Neh 8,6; 1Pa 16,36]. Též v žalmech se v tomto významu připojuje slovo a. [Ž 41,14; 72,19; 106,48]. Ve všech případech znamenalo a. uznání slova, jež platí a k jehož uznání je člověk zavázán. Modlitebník sám toho slova obyčejně nevyslovoval. V židovské synagogální bohoslužbě bylo a. velmi oblíbeno a zvláště ceněno. Na př. po každé ze tří částí aronského požehnání [Nu 6,24-26] vpádalo shromáždění svým a. Bylo to přiznání k požehnání Božímu a k Boží chvále. Po každé cizí modlitbě, již se někdo zúčastnil, vpádal tento přítomný slovem a., čímž se k modlitbě sám připojoval; ten, kdo a. vyslovil, cítil závaznost k »pravdě«, jež byla zahrnuta v modlitbě [přísaze, slibu]. [Teprve později, zejména v prvokřesťanství, užívají tohoto slova jednotlivci při svých soukromých modlitbách]. Při společné modlitbě prvokřesťanských sborů, zvláště po Otčenáši a po slovech, jimiž byla ustanovena sv. večeře Páně, bylo a. vyslovováno celým shromážděním; je tu ještě zachováno, že a. je odpovědí sboru na modlitbu pronesenou jednotlivcem.

Ježíš potvrzuje své výroky tímto slovem. V evang. Janově užívá Ježíš tohoto »a. a.« jakožto pravý svědek nadpřirozené pravdy: »A., a. pravím tobě, že což víme, mluvíme, a co jsme viděli, svědčíme« [J 1,52; 3,5.11]. Zj 3,14 dává Kristu titul »Amen«; stejně Pavel v 2K 1,20, kde Kristus je označen jako pečť Božích zaslíbení, Boží Amen ke všem slibům. Je tedy v tomto amen obsažena ve zkratce celá kristologie [nauka o Kristu]: ten, který své slovo

označuje jako pevné, spolehlivé, je současně ten, který se k němu přiznává a ve svém životě uskutečňuje a upevňuje a tím zase předkládá druhým jako požadavek, úkol a závazek. X X

Ametist, ametyst, drahokam, odrůda křemene barvy fialové, průsvitný, tvrdosti sedmého stupně, lomu lasturového; jest uveden jako ozdoba na náprsníku nejvyššího kněze, a to jako třetí kámen v třetí řadě drahokamů, zdobících *náprsník [Ex 28,19; 39,12]. Ve Zj 21,20 uvádí se jako dvanáctý základ zdi nebeského Jerusalema.

Amfipolis [= město se všech stran obklopené, t. j. řekou], město ve vých. Makedonii, které prošel Pavel se Silou na cestě z Filipis do Tessaloniky po silnici Via Egnatia [Sk 17,1]. Stálo na levém [vých.] břehu řeky Strymon nedaleko mořského pobřeží. Bylo založeno Athéňany v 5. stol. př. Kr. Ve válkách starověkých mělo značný význam. Malé zbytky tohoto města byly nalezeny v Neo-Chorio, bývalém tureckém Novém Městě.

Ami *Amon. 3.

Amiel [= Bůh je Příbuzný nebo Strýc]. 1. Kníže z pokolení Dan, Mojžíšem poslaný ještě s jinými z pouště Farán k zhlédnutí zaslíbené země [Nu 13,13]. -2. Otec Machira z Lodebar [2S 9,4]. - 3. Otec Betsabé, ženy Davidovy, syn *Achitofela, předního ministra Davidova [1Pa 3,5], který v 2S 11,3 sluje Eliam. -4. Šestý syn Obededomův, vrátný chrámu [1Pa 26,5].

Aminadab [= (božský) Strýc, Příbuzný je ochotný nebo: je kníže]. 1. Syn Arama a otec Názona [Mt 1,4; L 3,33], jenž byl knížetem z pokolení Judova, tchán Aronův [Ex 6,23], jeden z praotců Ježíše Krista [Nu 1,7; Rt 4,19-20; 1Pa 2,10].

2. Kníže ze 112 synů Uzielových z pokolení Kahat, jenž za dnů Davidových byl ještě s jinými knížaty z pokolení Leví ustanoven, aby přenesl truhlu Boží na Sión do Jerusalema [Ex 6,18.22; 1Pa 15,10-12].

3. Levita z rodu Kahat [1Pa 6,22], snad totožný s Izarem [1Pa 6,37.38; sr Ex 6,18.21.24].

Amisaddai [= (božský) Strýc, Příbuzný je Všemohoucí], otec Ahiezerův z pokolení Danova [Nu 1,12; 2,25].

Amiud [= (božský) Strýc, Příbuzný je vznešenost]. 1. Otec Elisamův z pokolení Efraimova [Nu 1,10; 1Pa 7,26]. - 2. Otec Samuelův z pokolení Simeonova [Nu 34,20]. - 3. Otec Tolmaie, krále v Gessur [2S 13,37].

- 4. Otec Uttaie z rodu Fáresova z pokolení Judova [1Pa 9,4].

Amizabad [= (božský) Strýc, Příbuzný vybavit], syn Davidova vojevůdce Banaiáše [1Pa 27,6].

Amma, pahorek naproti Giah na cestě z Gabaonu přes poušť k Jerichu. Až sem Joáb honil Abnera, když zabil Azaele, bratra jeho [2S 2,24].

Ammon [= strýc se strany otcovy, příbuzný], Bene Ammon, synové A., pastýřský národ semitský, odvozuující svůj původ od Ben Ammona, syna mladší dcery Lotovy, kdežto

Mabo byl syn starší Lotovy dcery. Tento původ upomíná na zkázu Sodomy [Gn 19,38]. Jméno samo je odvozeno od jména božstva Ammi. Synové Ammonovi sousedili s izraelskými kmeny Ruben a Gád na hranicích se v. Arábie, sv od Mrtvého moře mezi řekami Jabok a Arnon. Měli krále [Sd 11,12; 1S 12,12] a knížata [2S 10,3; 1Pa 19,3]. Obecný titul ammonitského krále byl asi Náhas [jako faraó v Egyptě a Agag u Amalechitských]. Jejich náboženství bylo hrubě modlářské: ctili Chá-mose [Sd 11,24], Molocha, Bále a Astarotu [1Kr 11,5.7.33; 2Kr 23,13]. Mezi Izraelci a Ammonitskými bylo hluboké nepřátelství, protože A. překáželi pochodu Izraele do země kananejské. Spojili se dokonce s Moabskými, kteří si najali Baláma, aby svolával zlořečení na Izraele. Proto Dt 23,3 stanoví, že A. nemají přístupu do shromáždění Hospodinova až do desátého pokolení. A. pomáhali také moabskému králi Eglonovi při nájezdech na Izraele [Sd 3,13]. Soudce Jefte odrazil jejich loupežnou výpravu proti kmenům izraelským, usazeným východně od Jordánu [Sd 10,6.9.18; 11]. Porážka, kterou Ammonitským připravil Saul u Jábes Galád, vedla k upevnění Saulova království [1S 11,1-15]. Podle 2S 10,2 se zdá, že David byl za svého vyhnanství laskavě přijat Náhasem, nepřítelem Saulovým. Když však Náhas zemřel a David chtěl navázat přátelské styky s jeho nástupcem Ghanunem, došlo k pohanění posílů Davidových a vzápětí poté k válce, v níž zvítězili vojevůdce Davidovi Joáb a Abizai přesto, že se A. spojili se Sýrskými [2S 10; 1Pa 19]. Ve druhé výpravě se Izraelci zmocnili hlavního města A. Rabba [2S 12,29; 1Pa 20,1-3]. Šalomoun měl ve svém harému také Ammonitky [1Kr 11,1], což ho vedlo k tomu, že zavedl ammonitskou modloslužbu do Jerusalema. Za krále Jozafata se podařilo Izraelcům odrazit spojené útoky Moabských, Ammonitských a Idumejských [2Pa 20,1-30]. Později čteme, že A. byli poplatní králům Uziášovi a Jotamovi [2Pa 26,8; 27,5], ale už za Joakima působili nové nepokoje [2Kr 24,2]. Když Nabuchodonozor vyvrátil Jerusalema, vystupují A. znovu v souvislosti s vraždou Godoliáše [Jr 40,11-14; 2Kr 25,25]. Není divu, že proroci předpovídali A. zkázu [Jr 49,1-6; Ez 21,20; 25,1-7; Am 1,13-15]. Sof 2,8-11 připomíná jejich škodolibou radost nad zánikem říše izraelské. Když se Židé vrátili z Babylona, bránili jim A. v opevnování Jerusalema [Neh 4,3.7]. Přesto se někteří Židé oženili s Ammonitkami [Ezd 9,1.2; Neh 13,23-31]. Juda Makabejský znovu vítězně odrazil jejich útok. Ve 2. stol. po Kr. jmenuje je ještě Justin Mučedník, ale jinak se ztrácejí mezi kmeny arabskými.

Ammonitské ženy cizozemky [1Kr 11,1; Neh 13,23] jako Naama Ammonitská, matka Roboáмова, jedna z cizozemských žen Šalomounových [2Pa 12,13]; Šimata Ammonitská, matka Žabada, jednoho z vrahů krále Joasa Judského [2Pa 24,26].

Amnon. 1. Prvorozený syn Davidův

Ammonitské - Amorejšti [23]

z Achinoam Jezreelské, narozený v Hebronu [2S 3,2]. Zneuctil nevlastní sestru Tamar a proto byl lstivě zavražděn od jejího bratra Absolona [2S 13,1-29; 1Pa 3,1]. 2. Potomek Judův, syn Šimonův [1Pa 4,20].

Amok [= hluboký, nezbadatelný], jeden z předních kněží, kteří se vrátili z Babylona se Zorobábelem [Neh 12,7], zakladatel rodu [Neh 12,20].

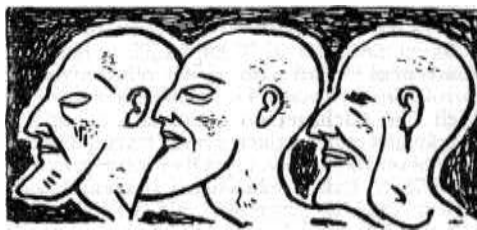
Amon. 1. Syn a nástupce Manasses, krále judského [2Kr 21,18,] panoval asi 642-640 př. Kr., tedy v době, kdy Juda byl vasalem assyrského krále a kdy v Jerusalemě byla zavedena assyrsko-babylonská modloslužba. Ale jméno A., odvozené pravděpodobně od jména egyptského božstva Amona, naznačuje, že se šílhalo i po Egyptu. Amon padl palácovým spiknutím [2Kr 21,19-26; 2Pa 33,21-25] po dvouletém panování. Lid pak, ztrestav vražedníky, ustanovil za krále jeho syna Joziáše.

2. A., kníže samařský za vlády Achabovy [1Kr 22,10.26].

3. Jeden z rodu služebníků Šalomounových [Neh 7, 57-59]; u Ezd 5,57 má jméno Ami.

4. Staroegyptské božstvo slunce, uctívané hlavně v hornoegyptských Thébách jako Amon-Ra, pročez se také toto město nazývalo Nô-Amôn [Jr 46,25; Na 3,8]. Kolem r. 1700 př. Kr. bylo toto božstvo prohlášeno za krále bohů, jako Zeus v Recku. A. byl zpodobován brzy jako skopec s rohy dolů zahnutými, brzy — a to nejčastěji — jako dokonalý člověk s královskou ozdobou a dvěma vysokými péry na hlavě, sedící na trůně a držící v ruce odznaky božské slávy. Se svou chotí Muut [matka] a synem Chon tvořil božskou trojici. Za 21. dynastie měl v oase A. svou pověstnou svatyni, obklopenou vysokými palmami. Kněžstvo, bydlící kolem jeho chrámu, věnovalo se jeho službě a oznamovalo tazatelům jeho věštby. Mezi dotazovateli byl i Kambyses a Alexander Veliký. Po vpádu Assarhadonovu do Egypta [670 př. Kr.] a Assurbanipalovu do Théb [662 př. Kr.] ztratilo toto božstvo svůj význam a kleslo opět na úroveň místního božstva [sr. Jr 46,25n].

Amorejšti [akk. *Amurru* = Západ, t. j. kraj západně od Eufratu. Středozevní moře bylo Akkadskými nazýváno Velkým mořem kraje Amurru], jedni z praobyvatelů země



Amorejci z egyptského reliéfu.

[24] Amos

Kananejské před příchodem Izraelitů. Kolem r. 2500 př. Kr. přišli odněkud ze severu pod tlakem indoevropských kmenů a usadili se jednak na západě v zemi Amuru [oblast syrsko-palestinská], jednak na jihovýchodě v Akkadu [Bábelko], kteréžto zemi dali kolem 2000 př. Kr. dynastií, z níž nejvíc vynikl zákonodárce Hammurabi [Ghammurabi]. Ve vědecké literatuře se tento nápor Semitů nazývá amurejsko-kenaanský [sr. Bič, Palestina I. str. 56n]. Jsou spory o to, zda Amorejští a *Kananejští jsou totožní. »To jediné, co víme bezpečně, jest, že SZ vskutku užívá obou označení pro předizraelskou vrstvu obyvatelstva, a to zřejmě severní Jisráel hovořil o Amorrejcích, kdežto jižní [Júdá] o Kenaancích« [Bič, str. 58]. Kolem r. 1400 př. Kr. bydleli ve střední Sýrii i v úrodných údolích mezi Libánem a Antilibánem kolem řeky Orontu. Pod tlakem kmenů aramejských a arabských octlí se Amorejští v Palestině. Podle Gn 48,22, dobyl Jákob Sichem na Amorejských [sr. Gn 33,19]. Později byla pokládána za území Amorejské v užším smyslu krajina ohraničená na severu potokem Jabok, na západě Jordánem, na jihu potokem Amon, na východě pouští [Sd 11,21-22]. Izrael připravoval Amorejským porážku za porážkou: Nu 21,21-26; 33-35; Joz 10; 24,8-11; [porážka pěti králů amorejských]. Stejný osud potkal amorejské krále na severu [Joz 11]. V době Samuelově byl »pokoj mezi Izraelem a Amorejskými« [1S 7,14]. Za Šalomouna byli Amorejští nevolníky Izraelovými [1Kr 9,20-21; 2Pa 8,7].

Na egyptských obrázcích jsou Amorejští malováni světlolvasí s modrými očima, krásných tváří, dlouhých vlasů, svázaných stuhou, vousatí, vysokých postav. Vzhledem k jejich plavovlasosti se pochybovalo o jejich semitském původu. Nehistorické jest pozadí vzpomínky na obrovitou postavu Amorejských z Dt 3,11, kde se líčí lože krále *Oga, jež mělo »devět loktů zděli a čtyř loktů zšíří«. Toto lože se dlouho ukazovalo v Rabba, později hlavním městem synů Ammon. Dt 20,17-18 nařizuje vyhubení Amorejských. Jejich modloslužba byla hrubě pohanská. Obětovali svým bohům novorozeňata i dospělejší děti.

Amos. 1. Jeden z předků Ježíšových [L 3,25].

2. [= obtížený]. První z proroků SZ, s jehož jménem je spojena celá kniha prorocká.

a) Osobnost. Bydlel v Tekoa, v malém judském městečku asi 10 km na jih od Betléma. Konvenční výklad nám jej líčí velmi idylicky: Povoláním byl »pastýř«; v dobách zrání planých fiků odcházal do nížin, kde nakupoval dozrávající ovoce a tlačil z něho šťávu [»česával jsem plané fiky« Am 7,14]. Obojí zaměstnání jej uvádělo ve styk s rozmařilým životem v městech severní říše [izraelské], ale snad i Egypta a Sýrie, kde hledal prodejní střediska pro své výrobky. O svém povolání za proroka vypravuje velmi názorně v 7,13-17. Nebyl prorokem

z povolání jako mnozí v té době, zvl. v Judstvu [nejedl chléb proroků 7,12], kde proroci neměli právě nejlepší pověst, ježto se dali najímati za peníze, aby prorokovali podle chvilkových politických nálad a osobních přání. Byl povolán od Boha, aby prorokoval proti sousednímu izraelskému království, a proto odpor a posměch proti svému poselství pokládal za odpor proti Bohu. V sev. říši božnost králů [= zbožnění králů] byla mnohem silněji vyvinuta než v říši judské. Na severu vystupoval král přímo jako zástupce Boží na zemi se svrchovanými nároky, podobně jako papež v církvi římskokatolické. Proto Bůh posílá výstrahu nejprve na sever. [Viz však níže bod e)!].

b) Jeho vystoupení spadá do doby nejvyššího rozkvětu izraelské říše za panování Jeroboáma II. [775-750 př. Kr.], dvě léta před zemětřesením [Am 1,1; Za 14,5]. Syrská moc, která po celých 100 let utiskovala Izraelity, byla zaměstnána obranou proti velmoci assyrské. Izraelcům se podařilo podmanit knížata zajordánská, jež byla donucena k poplatkům. V Samaří se množily paláce z mramoru, zdobené slonovou kostí; nádhera a nadbytek byly všude patrný [Am 3,15; 5,11; 6,3-6]. Vnější formy zbožnosti byly sice dodržovány [5,5; 9,1], desátky placeny [4,4-5; 5,22], ale vše bylo odděleno od mravnosti a spravedlnosti [2,6; 3,10; 5,12; 8,5-6]. Podle knihy Ozeášovy se zdá, že dosud stála zlatá telata, vztyčená za Jeroboáma I. jako znamení božství [Am 8,14 sr. Oz 8,5-6; 10,5]. Kolem r. 760 vystoupil A. se svatým hněvem na náboženské slavnosti v Betel, kde byla státní svatyně [1Kr 12,29] královská [Am 5,21]. Vykázán ze země nejvyšším knězem Amaziášem [7,10-17] neopominul připojiti proroctví proti těm, kteří jsou odpůrci Božího slova [Am 7,17]. Nevíme nic o jeho smrti. Působil mezi 760-746 př. Kr. -

c) Jeho kniha se zabývá Božím soudem nad národy a jasně se dělí na čtyři části: 1) Kap. 1-2,16 představuje rozmanité národy a moci [Damašek, Gáza, Tyrus, Edom, Ammon, Moáb, Juda, Izrael] a ukazuje, jak Boží soud stihá jednoho po druhém pro rušení zákonů Bohem stanovených. A. usuzuje takto: Jestliže pohanští národové propadnou Božímu soudu, čím víc tomuto soudu propadne Juda, který přestupuje Boží zákony; a jestliže Juda bude odsouzen, čím víc bude souzen Izrael, jehož hříchy jsou daleko těžší! 2) Kap. 3-6 obsahuje pohružky Izraelským, zůstanou-li nenapravitelní. 3) Kap. 7-9, 10 popisují vidění Amosova [kobyly 7,1-3; oheň 7,4-6. Kobyly a oheň odešly na prosbu prorokovu. Protože však tyto rány nepřiměly Izraele k pokání, musí přijít další Boží soud, o němž vypravuje další vidění pravidla, t. j. oloveného závaží na provazci [(7,7—9); koš ovoce letního 8,1-3, naznačující, že Izrael je zralý pro soud a v očích Božích je už odsouzen (hebr. *kajis* = letní ovoce, *kés* = konec mají tytéž souhlásky); v posledním vidění (9,1-10) Bůh stojí vedle oltáře a dává rozkaz ke zkáze svatyně

a hříšníkú, kteří se v ní shromažďují]. Zpráva o těchto viděních je přerušena historickým vypravováním o utkání Amosově s knězem bételským Amaziášem [7,10-17]. - 4) Boží zaslíbení [9,11-15]: Davidův dům bude obnoven ve své slávě, jeho království bude rozšířeno mezi národy, Izrael se navrátí ze zajetí. Přírodní bohatství bude rámcem tohoto duchovního bohatství a duchovní dokonalosti. Někteří bohoslovci se domnívají, že tato poslední část nemůže pocházet od Amose, protože se prý liší jak slohem, tak obsahem. Smysl Amosových proroctví je prý jen a jen soud; uvážíme-li však, že už první vidění, kobylky a oheň [= sucho?], jsou provázeny vyhlídkou na Boží slitování, máme za to, že není příčiny, aby tento tón měl chybět celému proroctví. Boží soud vždy sleduje určitý cíl, kterým je Boží milosrdenství. Ne nadarmo překládá LXX sz *sedáká* [= spravedlnost] slovem, jehož kořenem je milosrdenství, milost. Prorokovi šlo o zdůraznění, že Boží království nakonec zvítězí.

d) Jeho učení. Až dosud se prostí Izraelci domnívali, že Bůh je především Bohem jejich, vázaným na jejich území [1Kr 20,23]. Jiní národové měli jiné bohy, o jejichž skutečnosti málokdo pochyboval. Amos byl přesvědčen, že Bůh izraelský je Bohem všech národů, jehož požadavky musí plnit Izrael právě tak, jako Assur [Am 1; 2; 6,14; 9,7: Bůh vyvedl Filištínské z Kaftor právě tak jako Izraelské z Egypta]. Vše musí poslouchati jeho rozkazů; i příroda. Politické i přírodní katastrofy jsou Hospodinovými nástroji.

To, co Bůh žádá, je spravedlnost a milosrdenství [5,21-24: »Ať se valí jako voda soud a spravedlnost jako potok silný«]. Vyvolený národ Izraelský není od tohoto požadavku osvobozen; naopak, tím větší má odpovědnost [3,2], čím větší měl příležitost poznati Boha. Spravedlnost a milosrdenství nelze nahraditi bohoslužbami sebekrásnějšími [5,21-25]. Amos po prvé užívá slova »den« Hospodinův [2,14-16; 3,12-15; 5,18;6,3] jako den soudu nad Izraelem a každým, kdo hřeší proti výzvě: »Mějte v nenávisti zlé a milujte dobré« [5,15].

Čtyřicet let po A. zmizela říše izraelská a národ byl zavlčen do zajetí assyrského.

e) Problémy života Amosova. Podle nejnovějších bádání [dr. Bič, Starozákonné studie I], jsou překlady Am 1,1 »mezi pastýři« a 7,14 »skoták« [pastýř skotu] nesprávné. Hebr. výrazy, překládané zde obvykle »pastýř«, »skoták« znamenaly totiž původně »jatropravec« a »drobopravec«, tedy člověka, který četl vůli Boží z drobů [vnitřností] obětího zvířete, zvláště z jater. Zvláště výraz *nókéd*, jenž je utvořen od kořene slovního *nkd* = obodovati, jasně ukazuje tímto směrem. Proto může A. tvrdit, že nebyl prorokem ani z prorocké školy [»syn prorocký«]. Bič poukazuje na to, že játra byla rozdělena na 48 obodovaných čtverhranných políček popsanych výroky orakula. Není známo, jak se při tomto bodování postupovalo. Bičovi se zdá jistým, že »bodo-

vati« játra = připravití nebo přímo prohlížení játra k účelům jatropraveckým. To by znamenalo, že A. patřil k drobopravcům ze svatyně v Tekoa, že tu tedy jde mezi A. a Amaziášem o rozpor dvojího postoje duchovního, nikoli o rozpor dvojího stavu, kněžského a pastýřského. Pak ovšem i věta »česával jsem plané fíky« je nesprávně přeložena. Sloveso, které Kral. překládá »česával«, je naprosto sporné a jeho smysl neznám. Podle tradičního výkladu se prý plody nařezávaly, »aby se učinily mdle chutnající plody sykomory jedlými«.

3. A., [(= silný). V hebr. má toto jméno jiné souhlásky než jméno proroka Amose], otec proroka Izaiáše [Iz 1,1].

Amplias [vzniklo zúžením z lat. jména Ampliatus = zvětšený], římský křesťan, snad z otroků při domě císařově [Ř 16,8]. Totéž jméno se vyskytuje i v římských katakombách.

Amrafel, král sinearský, který se připojil k vítěznému tažení Chedorlaomerovu proti králům sodomskému a gomorskému [Gn 14]. Někteří badatelé ho ztotožňují — arci neprávem — s proslaveným králem babylonským, Hammurabim či Chammurabim, jehož zákon značně připomíná některá ustanovení zákona Mojžíšova. Tento král býval dříve datován do let 2123-2081 př. Kr., podle jiných 2067-2025, 1955-1913, 1870-1830, nejnověji však až



Horní konec Chammurabiho stély. Představuje zákonodárce přijímajícího zákony od boha slunce Šamaše. Zákony jsou vyryty na spodní polovině stély.

[26] Amram-Amri

1791-1749. Jeho zákon [Codex Hammurabi] o 282 §§, napsaný na mohutném kamenném cylindru klínovým písmem, byl objeven r. 1901 při vykopávkách v bývalém hlavním městě Susa. Sem jej dovezli patrně Elamité při některém vpádu do Babylonie. Pro zajímavost uvádíme vedle sebe několik řádek z Codexu Hammurabi a z Ex:

§196. Vyrazí-li někdo druhému oko, budiž i jemu oko vyraženo.

§200. Vyrazí-li někdo druhému zub, budiž i jemu zub vyražen.

Ex 21,24: Oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, modřinu za modřinu.

Izraelští zákonodárci sotva použili přímo Codexu Hammurabiho. Spíš jde o společnou semitskou tradici, jež byla pěstována v celém Předním Orientu, zvláště v severovýchodní části Sinajského poloostrova v Kádes Barna, kde Izraelité strávili mnoho let za svého putování pouští.

Hammurabi z počátku vládl jen nad malým územím, konečně však se zmocnil celé Babylonie. Pečoval o zavodnění země stavbou průplavů, zlepšoval opevnění a stavěl chrámy.

Jiní badatelé [Boehl, Albright] kladou událost z Gn 14 oprávněněji mezi rok 1800-1250 př. Kr. Amrafel by pak byl jedním z králů asi 15. stol. př. Kr. [*Abraham]. I tato historisace však je sporná.

Amram [= (božský) Strýc, Příbuzný je Vznešený]. 1. Levita z rodiny Kahat, manžel Jochebed, matky Mojžíšovy, Aronovy a Miriaminy [Ex 6,18; Nu 3,19; 1Pa 6,3]. Dožil se věku 137 let a založil rodinu, jež v době tažení po poušti čítala asi 2000 mužů [Ex 6,20; Nu 3,17n].

2. Syn Bani za času Ezdrášova; je v seznamu těch, kteří pojali za ženu cizozemku [Ezd 10,34].

Amramiští, amramští, potomci Amramovi, kteří tvořili pododdělení pokolení Leví [Nu 3,27; 1Pa 26,23].

Amri [v assyrských nápisech se tento titul připisuje i nástupcům Amriho]. 1. Původně hejtman nad vojskem izraelským za krále Ela, potomní král izraelský a zakladatel třetí vesměs bezbožné dynastie [1Kr 16,16]. Panoval 886-875 př. Kr. Když Zamri zavraždil krále Ela v Tersa, tehdejším hlavním městě sev. říše, obléhal A. město Gebbeton v pokolení Dan, jež obsadili Filištinští. Vojsko jeho, uslyševši o zavraždění Ela, povolalo A. za krále. Zanechav obléhání Gebbetonu, udeřil na Tersu a dobyl jí. Zamri při tom zahynul sebevraždou v plamenech královského paláce; panoval pouze 7 dní [1Kr 16,15-20]. Polovice lidu prohlásila za krále Tebni [1Kr 16,21]. Občanská válka, která z toho vznikla, trvala 4 roky. A. konečně zvítězil. V Tersa panoval 6 let. Seznav, že není možno toto město vojensky dobře hájiti, koupil za »dvě hřivny stříbra« horu Someron, lépe známou pod jménem Samaří, a vystavěl na ní opevněné město, jež učinil královským sídlem. Zde kraloval dalších 6 let [1Kr 16,30]. Město bylo tak pevné, že odolalo dvěma velkým syrským útokům. Sargon II. assyrský ho dobyl teprve po třítiletém obléhání Salmanasarem V. [722 př. Kr.].

A. je první král izraelský, o němž se výslovně zmiňují assyrské nápisy a proslulý Moabitský kámen, objevený r. 1868 v rozvalinách bývalého moabského města Dibonu. Jeho vláda byla v očích ciziny významnější než podle podání biblického. 1Kr 16,25n posuzuje jeho vládu velmi přísně pro zavádění pohanské modloslužby [sr. Mi 6,16]. Po jeho smrti nastoupil jeho syn Achab.



Různé amulety. Krajní nesou podobu Astarty.

2. Jeden ze synů Becherových z pokolení Benjaminova [1Pa 7,8].

3. Potomek Faresa, syna Judova [1Pa 9,4].

4. Syn Michaelův, vladař nad houfem Izacharovým z Davida [1Pa 27,18].

Amulety [v bibli *halže, náušnice a p.] byly drobné ozdobné předměty, o nichž starověký člověk věřil, že chrání před vlivem démonů a temných mocí. Zvláště v Egyptě bylo nošení amuletů velmi rozšířeno. Egyptský skarabeus, vzniklý původně z pečeti, je oblázek, podobající se posvátnému brouku [ateuchus sacer]. Egyptského nebo východního původu jsou mnohé jiné amulety, zobrazující božstva [na př. měsíc]. V Palestině ukázaly vykopávky častý výskyt kostěných tyčinek, zobrazujících zbraň proti nástrahám zla. O náušnicovitých amuletech mluví Gn 35,4 a Iz 3,20. O měsíčkovitých opět Sd 8,21n [*Halže]. Víra v působnost amuletů se protivila právě biblické zbožnosti. Objevuje se v dobách znevěrnění lidu Božího.

Amzi [snad zkrác. Amaziáš]. 1. Levita z rodu Merari [1Pa 6,46]. - 2. Kněz z rodu Malkiášova [Neh 11,12].

Ana, vlastní jméno, vyskytující se osmkrát v rodokmenu Edomců [Gn 36], kde 1. ve verších 2 a 14 Septuaginta a jiné staré verše čtou »syn Sebeona«, místo hebrejského »dcera«. - 2. Syn Sebeona Hevejského [Gn 36,24], který našel »na poušti« podle kralického překladu [jenž se přidržuje židovské tradice] »mezky«. Dnešní odborníci se spíše kloní k překladu »horké prameny«, jenž arci není o nic zaručenější. - 3. Syn Seira Horejského, bratr Sebeona [Hevejského? Gn 36,20]. Jde tu patrně o jméno kolektivu, ale nikoli na podkladě pokrevním, jako spíše na duchovním. - 4. Město dobyté Assyryjskými [2Kr 18,34; 19,13; Iz 37,13] na Eufratu. V hebrejštině psáno jinak než č. 1-3.

Anab [=hrozny], město v horách judských, asi 20 km jz od Hebronu [Joz 11,21; 15,50].

Anaharat, město na hranicích území v pokolení Izachar, asi 8 km sv od Jezreel [Joz 19,19].

Anaiáš [= Jahve, Hospodin odpověděl], jeden z těch, kteří stáli u Ezdráše, když předčítal lidu zákon [Neh 8,4] a později stvrdil smlouvu lidu s Bohem [Neh 10,22].

Anamelech [= božstvo Anu je Králem], jedno z božstev Sefarvaimských, národa, který byl Assyřany přestěhován do Samaří, aby je kolonisoval. Byly mu obětovány děti jako Molochovi [2Kr 17,31]. *Adramelech.

Anamim, jméno nějakého egyptského kmene [Gn 10,13; 1Pa 1,11].

Anan [= oblak], jeden z těch, kteří stvrdili s Nehemiášem smlouvu s Bohem [Neh 10,26].

Anani, syn Elioenaiův [1Pa 3,24].

Anania. 1. Otec Maaseiášův [Neh 3,23]. 2. Město na území Benjaminově; snad Betanie, východně od Jerusalema [Neh 11,32].

Ananiáš [= Hospodin je milostivý?].

1. Podle Josefa Flavie [Ant. XX,6] nejvyšší kněz, syn Nebedaeův, který vystoupil jako žalobce proti Pavlovi před mistodržitelem Felixem [Sk 23,2-5; 24,1]. Byl zavražděn na počátku poslední židovské války pro podezření, že straní Římanům.

2. Člen prvního křesťanského sboru v Jerusalemě, muž Zafiry, který lstivě zadržel něco z peněz za prodaný statek předstíraje, že dal všecko k obecnému dobru sborovému. Za tuto lež byl potrestán náhlou smrtí [Sk 5,1-11]. -

3. Učedník [křesťan] v Damašku, který pokřtil Saula [Pavla], když na cestě oslepl, a poučiv ho, oznámil mu, jaké poslání ho čeká [Sk 9,10-17. Sr. Sk 22,12]. Podle tradice byl potom A. biskupem v Damašku a zemřel mučednickou smrtí.

Anat [též jméno severosemitské bohyně, znázorňované s helmicí, štítem, kopím a válečnou sekerou], otec soudce Samgara, který pobil 600 Filištinských ostřem na voly [Sd 3,31].

Anaton, pohraniční město na území pokolení Zabulonova [Joz 19,14] na cestě z Maggeda do Akko.

Anatot [množné číslo od jména bohyně Anat]. 1. Město ležící nedaleko hlavní cesty asi 4 km sv od Jerusalema, kdysi na území pokolení Benjaminova. Při rozdělování země připadlo za dědictví Levitům [Joz 21,18; 1Pa 6,60]. Zde se narodil velekněz z doby Davidovy Abiatar, který byl za Šalomouna sesazen a trávil zde své vyhnanství [1Kr 2,26]. Odtud pocházela i dvě knížata Davidova [2S 23,27], i prorok Jeremiáš [Jr 1,1; 11,21; 32,7]. Po návratu z Babylona bylo A. znovu dobyt [Neh 7,27; 11,32]. Izaiáš předpověděl jeho pád [Iz 10,30]. »Dnes je to bídná arabská vesnice« [Kutal].

2. Jeden ze synů Becherových [1Pa 7,8].

3. Jeden z předních lidu, kteří připojili své pečeti ke smlouvě Nehemiášově a Ezdrášově [Neh 10,19].

Anatotiáš, syn Sasákův z pokolení Benjamin [1Pa 8,24].

Anděl [nebo anjel], z řeckého *angelos* = posel. Ve starém Řecku byl tímto slovem zván každý, kdo nesl nějaké poselství. Stál pod zvláštní ochranou bohů, protože byl jediným zprostředkovatelem styků mezi lidmi. Touto sakrální [posvátnou] ochranou byla dána nedotknutelnost poslů čili vyslanců. Byli také poslové nebeští. Mohli to být na př. i ptáci, ale zvláštním nebeským poslem byl bůh Hermes. Řekové však znali i posly z podsvětí. »Poslové« byli tedy zprostředkovatelé mezi božstvem a lidmi. Později, zvláště v době, kdy hellenismus podléhal vlivům židovsko-křesťanským, nabývalo slovo *angelos* speciálního, technického významu »anděl«. U Filona [*Alexandrie] bývá a. ztotožňován s Logem [Slovem].

1. Starý Zákon. Hebr. *mal'ak* může znamenat jak lidského posla, tak bytost nadlidskou. Ve starších oddílech sz nebyla angelologie

[28] Anděl

[nauka a představy o andělech] ještě vyvinuta. Proroci [Iz 44,26; 2Pa 36,15n] a kněží [Mal 2,7] jsou v hebr. označováni tímž slovem jako anděl. Někde jsou překladači na rozpacích, mají-li číst »posek« nebo »anděl«. Ve starších sz oddílech vystupují a-é jako lidé [muži bez křidel, Gn 18,2; 19,1; Joz 5,13; Sd 6,11n; 13,3-6]; mluví jako lidé [1Kr 19,5], mají lidské vlastnosti: jedí [Gn 18,8], bojují [Gn 32,1n], trpí nedokonalostmi [Jb 4,18]. Na druhé straně se však mohou státí neviditelnými [2Kr 6,17] a mohou létat [Iz 6,6]. Jsou ovšem často označováni i jinými jmény než a.: synové Boží Gn 6,2.4 t. j. božské bytosti], synové silných Ž 89,7], velikomocní [Ž 29,1], strážní [Iz 62,6] a p. Ke staré tradici patří i představa, že Bůh je obklopen zástupem nebeských bytostí [1Kr 22,19; Jb 1,6]. Nikde však nemají tyto bytosti nějakou samostatnou funkci vedle Boha, nikde jim není prokazována božská úcta. Podle sz zjevení má člověk co činiti s Bohem, jenom s Bohem. Víra v naprostou jedinečnost Boží zatlačila anděly do oblasti pomocných služeb: vedou člověka [Gn 24,7.40] i celý národ [Ex 23,20.23], zvláště však proroky [1Kr 13,18; 19,5n; 2Kr 1,3.15], provádějí Boží soudy na lidech [2S 24,16-17; 2Kr 19,35] a ochraňují lidi [Gn 19,15n].

V knihách, které byly napsány v době zajetí babylonského a hlavně po něm, jsou andělé prostředníky mezi Bohem a člověkem. Boží naprostá transcendence [nadsvětlost], jež se v zajetí stala hlavním článkem theologie, nutně vedla k těmto prostředníkům, neměl-li se theismus zvrhnouti nadobro v deismus. Hlavním úkolem těchto prostředníků bylo vykládati božská vidění. U Joba je jim přisuzována svatost [Jb 5,1; 15,15; Ž 89,6.8; Za 14,5; Dn 8,13], ale jen v poměru k lidem, nikoli v poměru k Bohu [Jb 4,18; 15,15]. Byli svědky stvoření [Jb 38,7], jsou přimlůvcí u Boha [Jb 33,23], přistupují k umírajícím [Jb 33,22]. Je však zajímavé, že v t. zv. kněžském kodexu [*Pentateuch] není o andělech zmínka. Rovněž u Ezechiele se ani jednou nevyskytuje jméno a. Všude je nahrazeno jinými jmény [»duch« Ez 2,2; 3,12n; 11,5n; »muž« Ez 40,3n; 9,11]. Zdá se, že tu Ezechiel ještě zápasí o přílehlavý theologický výraz [Bič 11,261]. U Daniele mají andělé už jména Michal [10,13; 12,1] a Gabriel [8,16]; andělé jsou rozděleni v různé třídy, vyšší a nižší. Bezprostředně pod Bohem stojí archanděl; Michal je ochranným a-em Izraelovým, ale i jiní národové mají své ochranné a-y [Dn 10,13.20]. Jsou také a-é strážní [Kral: hlásní Dn 4,10].

14.20 sr Mt 18,10] a počet a-ů, obklopujících Boží trůn, jde do statisíců [Dn 7,10].

V době Ježíšově racionalističtí saduceové popírali viru v a-y [Sk 23,8] ajosephus Flavius, který existenci a-ů nepopírá, vykládá někdy sz zmínky o a-ích tak, že šlo o vidění ve snu. Ale apokalyptikové tehdejší doby a Essenští měli pevně vybudovanou angelologii. Rabíni

však dbali pečlivě o to, aby nebyl setřen rozdíl mezi Bohem a a-y. Jsou jim pouhým stvořením a Bůh denně tvoří nové. Spravedliví stojí dokonce výš než andělé. V jerus. Talmudu [Berakot] se praví výslovně: »Přijde-li na člověka tíseň, nemá vzývat ani Michala ani Gabriela, ale Mne má vzývat a Já mu odpovím«. Ale skutečnost, že tato věta musela být napsána, svědčí o tom, že lidová zbožnost, živená judaistickou angelologií, nebezpečně narušovala přísný monotheismus.

Jediným přesněji vymezeným pojmem sz angelologie je »a. Hospodinův« [hebr. *mal'ak Jahve*]. Podle starších představ a. Boží [Hospodinův] je dobrotivý, nápomocný posel Boží [2S 14,17.20; 1S 29,9], na něhož se lze s důvěrou ve všem spolehnout [2S 19, 27]. Poráží Izraelova nepřitele [2Kr 19,35], pomáhá Eliášovi [1Kr 19,7], staví se v cestu Balámovi [Nu 22,22], ochraňuje Izraelce u Rudého moře [Ex 14,19], doprovází národ [Ex 23,20] a j. V pozdějších theol. představách má sice a. Hospodinův také ještě za úkol působiti v zájmu Izraelovu [Za 1,12; 3,2; 12,8], ale není už poslem jako ostatní andělské bytosti, ale výslovným orgánem zvláštního poměru milosti Boží vůči Izraelovi, jež souvisí se smlouvou na Sinaji; je zosobněnou pomocí Hospodinovou Izraelovi [až na jedinou výjimku v 2S 24,17]. Tento a. Hospodinův může být nazván zpřítomněním, v němž se Bůh svému lidu zjevuje. Toto rozpoznání vedlo Justina, Irenaea, Tertulliana a Cypriana k tomu, aby a. Hospodinova pokládali za ztělesnění Boží mezi lidmi, téže podstaty s Bohem a přece rozdílné [Logos, druhá osoba božská].

Pozoruhodné je, jak na některých místech se mluví brzy o a. Hospodinově, brzy o Hospodinu [Bohu] samém, a to tak, že nelze postihnouti rozdíl mezi a. Hospodinovým a Hospodinem. Čtenáři je zřejmé, že a. Hospodinův a Hospodin jsou touže bytostí [Gn 16,7n; 21, 17nn; 22,11nn; Ex 3,2nn; Sd 2,1nn]. Zvláštnost spočívá v tom, že o Bohu [Hospodinu] se mluví přímo, pokud je popisováno jeho vidění, slyšení a p. [Bůh slyšel hlas dítěte... Bůh otevřel její oči... Bůh byl s dítětem Gn 21,17.19.20], jakmile však má Bůh vstoupiti do oblasti člověkova vnímání, mluví se o a. Hospodinovu [»a. s nebe zavolal...« Gn 21,17]. Podle některých badatelů původní znění těchto vypravování mluvilo bez váhání o přímém zjevení Božím. Pozdější upravovatelé textu, kteří vyznávali naprostou nadsvětlost [transcendenci] Boží, vsunuli a. Hospodinova, aby tato nadsvětlost a nepřiblížitelnost Boží nebyla porušena a hříšný člověk nebyl zničen [sr Ex 33,2.5]. Je tedy a. Hospodinův orgánem Boží zachovné činnosti, jež souvisí s Boží smlouvou [sr. Mal 3,1 »a. smlouvy«]. Bůh zahaluje svou svatost a dává lidu svého prostředníka [TWz NT, heslo *angelos*].

N.

2. Nový Zákon.

a) Ježíš a evangelia. Jestliže Mt 11,10 par. označuje Jana Křtitele za »a. před tváří Boží«, má tímto citátem z Mal 3,1n, sr. Ex 23,20 na

myslí úkol Janův zvěstovati a připravití příchod Mesiáše, nikoli nadzemskou povahu jeho bytosti. Slova a. je tu tedy užito v podstatě v obecném významu »posel«. V jiných výrociích Ježíšových se však slovem a. podobně jako v soudobém Židovstvu rozumí nadzemská bytost. Existenci a., jejich přebývání v nebi [Mt 18, 10], jejich nadřazenost lidem a vyňatost z rozdělení na pohlaví [Mt 22,30], jejich velký počet [Mt 26,53], jejich účast zejména při příchodu království Božího [Mt 16,27; 24,31; Mk 13,27; srov. Mk 14,62; L 9,26; 12, 8n] se v evangeliích jakoby samozřejmě předpokládá. Připomíná se ovšem, že jejich vědění není neomezené [Mk 13,32], a zvláštní »andělé« se přičítají i ďáblu [Mt 25,41].

Základní důležitost však má skutečnost, že andělé v evangeliích nejsou samostatným předmětem zvěsti ani dokonce spekulací, jaké dobře známe z židovské apokalyptiky. Andělé se jakožto poslové z Božího světa objevují zejména na hranicích pozemského zjevu a života Ježíšova: při jeho zrození [L 2,9nn], pokušení [Mk 1,13 Mt 4,11], zápasu v Getsemane [L 22,43], vzkříšení [Mk 16,5; Mt 28,2]. Přítomnost andělů tedy zvěstuje, že Ježíš ve své osobě přináší království Boží, že svým původem, určením, dílem nepatří jen do světa pozemské historie. Na anděly se proto neklade žádný zvláštní důraz: Ježíšova přítomnost a sláva je zatlačuje do pozadí.

S. b) Ve Sk vystupují andělé častěji než v dobách tělesného pobytu Ježíšova mezi lidmi [5,19; 10,3; 12,8; 8,26; 27,23-24]. Zdá se také, že v té době bylo rozlišováno mezi a. a duchem [Sk 23,8-9]. Andělé jednájí ve prospěch apoštolů [12,15 ochranný a., jehož hlas i podoba připomíná toho, kterého chrání], a vyřizují vůli Boží a Kristovu anebo trestají nepřítelů církve [12,23]. Ale i zde ustupuje a. před Pánem [18,9]. Tomu však nelze rozumět tak, že by Kristus byl andělskou bytostí, byť vyššího řádu. Kristus je Synem a má docela jiné postavení než a. [Mk 13,32].

c) Podle Pavla je tvůrcem a-ů Kristus [Ko 1,16]; mají sice zájem o lidský život [1K 4,9; 11,10; Ř 8,38; 1Tm 5,21], ale Bůh nepotřebuje a-ů k vyřizování svého poselství lidem a jejich účast na vydání Zákona je činí relativně méněcennými ve srovnání s tím, co vykonal Kristus [Ga 3,19; sr Žd 2,2]. Podobně podle 1Pt 1,12 andělům není dáno uzříti to, co je připraveno věřícím v Krista. V Ko 2,18 se mluví přímo proti uctívání andělů [»náboženství andělské«]. Je to polemika proti gnostickému učení o andělech, jež vedlo k jejich uctívání. Podle 1K 11, 10 má mít žena »obestřeni na hlavě pro anděly«. Někteří vykladači tohoto nejasného výroku mají za to, že ochranní andělé jsou strážci starých dobrých zvyků a vkusu, jiní, že tu apoštol má na mysli zlé, nástrahy připravující anděly.

d) V ep. k Židům [1,14] a ve Zjevení Jana se mluví o andělech podobně jako ve SZ. Jsou to služební duchové [Zj 19,10] těch, kteří mají svědectví Ježíšovo. Zvláštní zmínky zasluhují

Andronikus-Anna [29]

a-é sedmi církvi [Zj 1,20; 2-3 kap.]. Někteří vykladači se domnívají, že tu jde o biskupy a presbytery nebo dokonce o posly sborů nebo předčitatele [»blahoslavený, kdož čte« Zj 1,3] církve. Jiní zase mají za to, že jsou miněny nebeské bytosti, zvláštní ochránci sborů [Dn 12,1 mluví o nebeském zastánci lidu Božího]. Jiní konečně tvrdí, že jde o zosobnění [personifikaci] sborů, nikoli o skutečné bytosti, stejně jako sedm hvězd [2,1] a svícňů je pouhý obraz a symbol sborů a sborových správců.

3. Padlí andělé. V 2Pt 2,4 se naznačuje, že prohršivší se andělé byli Bohem strženi do žaláře, kde jsou chováni ke dni odsouzení. Patrně se tu myslí na pád andělů, k němuž snad došlo při pádu prarodičů anebo při příběhu, zaznamenaném Gn 6,1-4, který byl v židovství často vykládán za pád andělů. Ve Zj 12,7-9 se mluví o svržení ďábla a všech jeho a-ů a v 1K 6,3 připomíná Pavel, že křesťané budou soudit také a-y [sr. Iz 24,21n].

4. Náboženské ocenění. Víra v a-y není význačným rysem křesťanství. Vyskytuje se i v pohanství, a to v míře rozsáhlé tam, kde jde o znázornění nadzemské vznešenosti a moci Boží, jež se ne vyčerpává pouze ve světě přirozeném a lidském, ale má nekonečné možnosti i v jiných světech. Pro křesťany ovšem blízkost Boží zprostředkují nikoli a-é, nýbrž Kristus a shromáždění věřících. Ap. Pavel nepopírá jejich existenci. Záleží mu však na tom, aby vyzdvihl slávu Kristovu a jeho plně a konečně přemožení i jejich vlivu [1K 15,24; Ř 8,38].

X X

Andronikus [řecky: muž, který vítězí nad lidmi], křesťan židovského původu, kdysi Pavlův spoluvězeň. Pavel jej pozdravuje v Ř. 16,7 a nazývá jej svým soudradákem či příbuzným proto, že snad patřil ke kmenu Benjamin, snad však toliko proto, že i on byl Izraelský. Není jasné, zda A. spolu s Juniem jsou nazýváni »vynikajícími mezi apoštolý« [Zilka]; pravděpodobnější je, že jsou jen označováni za »vzácné u apoštolů« [Kral.]. Podle tradice se A. stal křesťanem dříve než Pavel.

Anem [= ? dva prameny, dvě studnice], město na území pokolení Izachar, jež se svými předměstími patřilo synům Gersonovým [1Pa 6,73 sr. Joz 21,27 a 19,21, kde se toto místo jmenuje Engannim].

Aner. 1. Město s předměstím v území pokolení Manasses záp. od Jordánu. Při rozdělování země obdržela je čeleď synů Kahat [1Pa 6,70]. V Joz 21,25 se toto město nazývá Tanach. - 2. Příslušník národa Amorejského, který sídlil v Mamre, jeden z Abramových spojenců v boji proti králům sodomským [Gn 14,13.24].

Aniam [= ? já jsem strýc s otcovy strany, příbuzný], muž z pokolení Manassesova z rodu Semidova [1Pa 7,19; Nu 26,32].

Anim [= studnice, prameny], město v pohorí Juda, 17 km jižně od Hebronu [Joz 15,50].

Anna [milost]. 1. Jedna ze dvou manžel-

[30] **Annáš-Antiochie Syrská**

lek Elkánových, která trpěla bezdětností ke škodolibé radosti Penenny, druhé manželky. A. učinila slib, že, dá-li jí Bůh chlapce, zasvětili jej službě Boží. Když se stala matkou Samuelovou, pronesla děkovnou modlitbu [1S 2,1-11], jež byla vzorem chvalo zpěvu Mariina [L 1,46-55]. - 2. Dcera Fanuelova z pokolení Asser, zbožná 84 letá vdova, jež vítala Ježíše, když byl jako dítě přinesen do chrámu. Její manželství trvalo jen 7 let. L 2,36-38 ji označuje jako prorokyni, jež „nevycházela z chrámu«, t. j. denně navštěvovala chrám.

Annáš [= Hospodin je milostivý], nejvyšší kněz od r. 6-15 po Kr., který však i za svých nástupců Izmaela, Eleazara, Šimona a konečně od r. 18 Josefa *Kaifáše, svého zetě, činně se zúčastňoval církevní politiky a stále měl titul nejvyššího kněze [L 3,2; Sk 4,6]. Tak se stalo, že Ježíše nejprve vyslyšal Annáš [J 18,12-13.19-23]. Později vyslyšal i Petra a Jana [Sk 4,6]. Dosazen byl správcem Sýrie Quirinim [bibl. Cyrenius] a sesazen judským prokurátorem Valeriem Gratem r. 15.

Antikrist [— odpůrce Kristův, Vzдорokristus, uchvatitel jména Kristova a jeho práv]. Už Ez 38 předpovídá spiknutí národů proti vyvolenému Izraelovi za vedení symbolické postavy Goga, krále magogského. Podobnou vidinu konečného zápasu, v němž vyústí běh světových dějin, má Za [kap. 12-14], zejména pak Dn [8,9-14.23-26], kde podle konvenčního výkladu dnešního krutá zvláště tyranského Antiocha Epifana IV., krále syrského [167 př. Kr.], zobrazuje poslední vzpouru lidské zloby proti plánům Božím. Ježíš sám neužíval, podle evangelijních zpráv, výrazu a. Hovořil nicméně o tom, že v posledních dnech přijdou falešní proroci a nepraví Kristové [Mt 24,5. 23-24; Mk 13,21-22], kteří svedou i některé z věrných vyznavačů Kristových. Výraz a. se vyskytuje jen ve spisech Janových [1J 2,18-22; 4,3; 2J 7] a označuje odpůrce a nepřitele Kristova a jeho církve, který nakonec bude potřen. V době pronásledování křesťanů býval za a. pokládán císař Nero nebo Domitian. Jan však zdůrazňuje více okolnost, že a. jsou falešní křesťané, »kteří byli z nás, ale vyšli z nás«, a zapírají Otce i Syna a »nevyznávají Jezukrista přišlého v těle« [1J 2,18]. Jan má patrně na mysli gnostiky a z nich zvláště doketisty, kteří tvrdili, že Kristus měl tělo pouze zdánlivé, nikoli skutečné. Popírali učení o inkarnaci i jeho mravní důsledky. S představou a. dlužno spojovat i jiná místa NZ, i když se tu Kristův odpůrce neoznačuje vždy výslovně tímto jménem: 2Te 2,1-12; 2K 6,15; Zj 11,4-13; 13,1-18; 19,11-21; Mk 13. Jde tu o jakési vtělení ďábelské moci v lidské podobě. Odpor proti Kristu považují spisovatelé NZ za něco tak závažného a děsivého, že jej spojují často s mocí démonickou. Není jim však a. toliko vnějším, mocenským nepřítelem křesťanství, nýbrž spíše bludařstvím uvnitř církve, »po-

krytou odporností«, jak to dobře vystihl bohoslovec Jednoty bratrské Lukáš Pražský. Zajímavé je, že v době předchůdců Husových byla víra v bezprostřední příchod a. velice rozšířena. Milíč z Kroměříže napsal knížky o Antikristu.

Učení o a. chce naznačiti, že dějiny křesťanství nebudou hladkým vývojem dobra a pravdy, ale že se dostaví odpadlictví a bludařství, které se ztělesní nakonec v a. [ať už v osobě nebo v instituci], žádajícím naprostou poslušnost člověka, usurpujícím tedy práva a nároky Kristovy.

Antiochie Pisidská [Kral.: Pisidická], ležela na pomezí Pisidie v římské provincii galatské v kraji Frygijském [v Malé Asii]. Založena byla Seleukem Nikátorem [312-280 př. Kr.]. Římány prohlášena svobodným městem se značnou kolonií římskou a úředním jazykem latinským. R. 6 př. Kr. slavnostně prohlášena »kolonií Caesarovou«. Židovské osazenstvo tu mělo synagogu a získávalo proselyty. Pohané tu uctivali Kybelu, efezskou Artemidu či Dianu, zejména pak boha Mena, v jehož chrámu se konala zasvěcena mystéria [viz Pavlovu narážku Ko 2,18]. Apoštol Pavel navštívil toto město čtyřikrát [Sk 13,14; 14,19-21; 16, 6; 18,22; 2Tm 3,11]. Antiochie Pisidská náležela snad mezi sbory, jimž byla adresována ep. Gal. Dnes po tomto kdysi bohatém městě nezůstaly než rozvaliny.

Antiochie Syrská, jedno z 37 měst, které založil Seleukus Nikator [312-280 př. Kr.], bývalý vojevůdce *Alexandra Velikého a pojmenoval nejspíše po svém otci *Antiochovi. V NZ jsou jmenována 4 jím založená města: Antiochie Syrská [Sk 11,19], Seleucie [Sk 13,4], Antiochie Pisidská [Sk 13,14] a Laodicea [Zj 3,14]. A. S. byla založena na levém břehu řeky Orontes asi 15 km od moře v úrodné kotlině, v níž se stýká pohoří Libanon na severu s horským pásmem Taurus na východě. Pro svou příznivou polohu [s přístavem Seleucii bylo spojeno řekou Orontes] na hlavní karavanní cestě do Babylonie, Persie a Indie vzrostlo již za Seleukovců na čilé obchodní město s velkou kolonií židovskou. Antiochové, nástupci Seleuka Nikatora, pečovali o to, aby se město stalo vážným soupeřem *Alexandrie jak stavbami, tak učeností. Za Antiocha I. zde žil slavný astronom Aratus; překládány byly učené spisy cizojazyčné do řečtiny. Za ostatních Antiochů byly vystavěny budovy senátu, chrám Jupiterův, socha Apollonova a veliké nymfaeum na břehu řeky. Skála nad městem byla tesána do podoby Charona, pověstného převozníka duší v podsvětí. Městem táhla 8 km dlouhá, široká a krytá třída, zdobená sloupořadím. Divadlo, vodovod v každém domě, lázně — to vše dávalo královskému sídlu Seleukovců [do r. 64 př. Kr.] vzhled velkoměsta, zvláště když císařové římské prvního až třetího století město znovu opevnili a prohlásili za město svobodné. S náherou a leskem rozšířila se zde i nemravnost, zvláště ve spojení se smutně proslulým hájem Dafné [odtud byla A. někdy zvána Epidafné],

kde byly svatyně Apollonova, Venušina a Isidina s množstvím lázní, divadel, hospod a tanečních místností. Toto místo bylo tak neblaze pověstné, že římským vojákům sem byl zakázán vstup pod trestem vyloučení z armády. Když římský básník Juvenal s povzdechem nad vzrůstající nemravností Říma pravil, že Orontes se vlil do Tiberu, nemohl věru dáti Antiochii horší vysvědčení. Za římské vlády stala se A. hlavním městem provincie Sýrie. Sídil tu místodržitel, jemuž byl později podřízen prokurátor Palestiny.

Do tohoto prostředí, na něž Židé, usazení tu od časů Seleukovců, neměli velkého vlivu, přišli křesťané na útku před pronásledováním v Jerusalemě [po smrti Štěpánově]. Zde po prvé se soustavně obrátili s křesťanskou zvěstí k pohanům, kdežto dříve zvěštovali jen Židům [Sk 11,19-26]. Vznikl tak velký sbor, v mnohém směru podobně významný jako jerusalemský. Pracovali v něm také Barnabáš a Pavel. Antiochenský sbor se stal základnou rozsáhlého misijního úsilí [Sk 13,1-4; 15,33-41; 18,23]. Úspěch této misie v samém městě A. vzbudil obecnou pozornost, takže zde po prvé byli vyznavači Kristovi nazváni kristovci. Dodnes zde ukazují Pavlovu bránu jako vzpomínku na jeho působení zde, i na to, že odtud podnikl tři misijní cesty.

V A. se ve spojitosti s misí mezi pohany ustálilo a vžilo poznání, že pohanům v Krista Ježíše uvěřivším nemusí, ano nesmí být ukládán zákon Mojžíšův, zejména obřizka. Tato věc byla předmětem velkého duchovního zápasu s některými bratřími z Jerusalema, jak o tom čteme Sk 15 a Ga 2.

Později zde byl biskupem církevní otec Ignatius, jenž byl asi r. 115 v Římě umučen. Zde se narodil i Jan Chrysostomus čili Zlatoustý a j. Od r. 252-380 se v A-i konalo 10 důležitých církevních koncilů. Za ariánských a jiných sporů [r. 360 na př. byli v A-i tři biskupové a tři sbory; biskupové se vzájemně potírali], za válečných zmatků a zemětřesení [r. 526 na př. zahynulo přes 100.000 lidí] město upadalo a k původnímu svému významu se už nepovznoslo. X X

Antiochové, panovníci syrští z rodu Seleukovců, kteří panovali v době mezi Starým a Novým Zákonem, takže jsou jmenováni pouze v apokryfních knihách [I. Makkabejských]. Pro život národa židovského měli však dalekosáhlý význam. Nejdůležitější z nich byli:

1. Antiochus III., Veliký [223-187], otec Seleuka IV. a Antiocha IV. Epifana. Pokoušel se bezúspěšně vyrvat Palestinu z ruky Ptolemaia IV. r. 217. Pokus se mu zdařil až r. 198. R. 190 byl těžce poražen od Římanů u Magnesie, když se pokusil zasahovat do řecké oblasti, kterou Římané považovali za svou výhradní mocenskou sféru. Musel odstoupiti větší část Malé Asie.

2. Antiochus IV. Epifanes [175-164], který strávil 15 let jako rukojmí v Římě a nastoupil po svém bratru Seleukovi IV. Proslul svou náboženskou nesnášlivostí, která byla

Antiochové-Antipatris [31]

částí snahy zavést všude hellenistickou kulturu, řečtinu a jednotné státní náboženství. Prudkost tohoto úsilí se částečně vysvětlí snahou vnitřně upevnit stát po velkých pohromách, které utrpěl z ruky Římanů. Ještě r. 168 byl od Římanů těžce pokořen, když se pokusil zasahovat v ptolemajovském Egyptě. Odškodnění a zabezpečení hledal ve vnitřní konsolidaci své zbylé říše. Proto chtěl

odstranit zvláštnosti židovské, překážející úplné hellenisaci státu. Vyloupil jerusalemský chrám, postavil sochu Jupiterovu ve svatyni svatých [„ohavnost zpuštění na místě svatém“ Dn 11,31; 12,11], pobořil zdi Jerusalema,



nařídil obětovat vepře na oltáři *Peníz Antiocha Epifana*. Hospodinově, zakázal obřizku, zničil dosažitelné rukopisy SŽ. Ne nadarmo jej Židé nazývali Epimanes [= šílený: Epifanes = osvícený, ano: zjevný, totiž: zjevené božstvo]. To vše vedlo ke vzpouře, kterou vedli Makkabejští. O jejich odboji, nakonec úspěšném také pro podporu se strany Říma, vypravuje I. kniha Makkabejská, napsaná hebrejsky mezi 105 a 63 př. Kr. a přeložená do řečtiny. *Makkabejští.

3. Antiochus V. Eupator [163-162], nezletilý syn Antiocha IV., který nastoupil po smrti otcově a panoval pouze dva roky za vedení otcova generála Lysiáše, jenž oblehl Jerusalem po vítězství nad Judou Makkabejským, ale byl nucen uzavřít mír se Židy, když se dověděl, že se blíží Filip, nevlastní bratr Antiocha IV., usilující sám o trůn. Trůnu se však zmocnil bratranec Eupatorův Demetrius Sóter [162-150 př. Kr.]. Antiochus Eupator a Lysiáš byli popraveni.

4. Antiochus VII. [139-129] uzavřel smlouvu se Simonem Makkabejským, po r. 142 za římské diplomatické podpory uznaným za samostatného vládcu Judstva. Později však se pokusil tuto smlouvu zrušit. Jeho pokus o vylopuení chrámu jerusalemského byl zmařen Simonovými syny Judou a Janem Hyrkánem. Po smrti Simonově r. 135 však znovu oblehl Jerusalem a obnovil na čas nadvládu nad Judou. Říše Seleukovců stále slábla vnitřními zápasy i vnějšími neúspěchy. Konec jí učinili Římané [r. 55 př. Kr.]. X X

Antipas, podle tradice biskup v *Pergamu v Malé Asii, který za císaře Domitiana [81-96 po Kr.] zemřel smrtí mučednickou [Zj 2,12-13]. Byl prý smažen v bronzové misce.

Antipas Herodes, viz Herodes.

Antipatris, město ležící na římské vojenské silnici z Jerusalema do Cesaree v úrodné rovině Kafař Saba, zavlažované řekou. Herodes Veliký je dal přestavět a nazval je Anti-

[32] Anub-Apokryfy

patris ke cti svého otce Antipatera. Nedaleká vesnice Kefr-Saba připomíná ještě staré jméno [Sk 23,31], ale podle novějších dohadů leželo spíš u nynějšího Rás el 'Ain na křižovatce dvou silnic: jedné z Jerusalema do Cesaree, druhé z Ramle přes Lyddu do Cesaree. Snad to byl starobylý *Afek [Joz 12,18]. Pavel zde trávil první noc, když jej římsí zoldněři vedli z Jerusalema k výslechu před Felixem v Cesarei.

Anub, syn Kózův z pokolení Judova [1Pa 4,8].

Apatekář, starověký lékárník, který připravoval léčebné prostředky jako masti z balzámu anebo oleje ke zmírnění bolesti, fíkovou náplast [2Kr 20,7n], různé léky z bylin a kořenů, prášky [Kraličti: prach Ex 32,20; Pis 3,6; Ez 47,12] a pod. Lékárníci jsou připomínáni už v době exodu [Ex 30,25.35] a ovšem i později [2Pa 16,14; Neh 3,8; Pis 3,6].

Apelles, křesťan v Římě, jehož Pavel vzpomíná v Ř 16,10. Podle pověsti byl biskupem ve Smyrně [Malá Asie].

Apfia, frygijské jméno snad ženy Filemonovy v Kolossách a matky Archippovy [Fm 2].

Apokalypsa, jméno, jež je často dáváno poslední knize NZ, *Zjevení Janovu.

Apokalyptika vyrostla z eschatologických nadějí lidu izraelského. Upíná se tudíž na konec tohoto věku, který zajde ve strašném soudu. Jen »ostatky« budou zachovány. Styčných bodů s očekávaním sz prorokuje mnoho, ale důležitější je zásadní rozdíl mezi Proroky a apokalyptickou literaturou. Ta spadá časově do období poexilního, kdy lid ztratil čistou věroučnou linii starozákonní. Působí tu různé vlivy východní, zčásti babylonská mythologie, zčásti perský dualismus — a později i řecká filosofie, jež všechny oddalovaly Hospodina z denního života, ponechávající mu místo jen na začátku dnů při tvoření světa a pak až jednou v budoucnu, při posledním soudu. Zatím co biblickému člověku byl Bůh blízký kdykoliv a kdekoli, je Židovstvo poexilní odkázáno stále víc na sebe samo. Bůh je vzdálen a člověk začíná spekulovat o jeho cestách. Věří v něho jako Stvořitele a ví, že přijde jednou jako Soudce. Ale nyní je skryt. Jak poznat jeho příchod? Jak se připravit včas? Takovým vypočítáváním předznamení na nebi [zatmění, padání hvězd a pod.] i na zemi [války, mor atd.] oplývají mnohé spisy židovské od 3. stol. př. Kr. [sr. *Pseudepigraf]. Ve SZ se jim blíží Daniel a částečně Ezechiel. V NZ k nim náleží *Zjevení Janovo. Jinak v prvotní církvi tento duch nepřevládal, protože nový věk vlastně už nastal příchodem Kristovým. Až teprve, když se jeho příští začalo oddalovat do neurčitá, mohly se apokalyptické vidiny uchytit i v církvi. Novozákonní postoj k nim však je jasně odmítavý: »Neníť vaše věc znáti časy aneb příhodnosti časů, kteréž Otec v moci své položil« [Sk 1,7]. Křesťan má být svědkem Páně [v. 8], ne svévolně chtít odhalovat tajemství Boží a zaměňovat pokornou poslušnost

víry za všetečnou fantasií svých tužeb. Židovstvo tu svými apokalyptickými spekulacemi znamená odklon od biblické zvěsti, jež je stejná ve SZ i NZ. B.

Apokryfy [z řec. = skryté, tajemné věci] jsou ve SZ spisy, jež nebyly kanonizovány [*Bible], jejichž užívání při bohoslužbách nebylo pokládáno za žádoucí, jež jsou sice obsaženy v LXX, ale chybějí v hebr. kánonu. Ježíš je nikdy necitoval. Stará křesťanská církev je doporučovala k soukromému čtení katechumenům, ale zavrhovala jejich závaznost pro věrouku. Koncil Tridentský [1546] je většinou prohlásil za kanonické. V Kralické šestidíle jsou v 5. dílu jako samostatný celek zahrnuty také apokryfy. Dnes však protestantské církve většinou tisknou své bible bez těchto knih.

Rozeznáváme pro snadnější přehled a historické, naučné a prorocké. K »historickým« jsou počítány:

1. První kniha Makkabejská, jež vypravuje o utrpení Židů za Antiocha IV. Epifana r. 175 př. Kr. až do smrti velekněze Šimona r. 135. Vypravuje tedy o době makkabejského povstání. Původně byla sepsána hebrejsky kolem r. 100 př. Kr. Její obsah jest převážně, nikoli však výlučně, historický.

2. Druhá kniha Makkabejská vypravuje skoro totéž, co první, ale nábožensky vzdělavatelně [její poměr k I. Mak. je asi týž jako poměr I. a II. Par. ke Knihám královským], a sahá pouze do r. 161. Byla sepsána řecky asi v polovině 1. stol. př. Kr. nějakým Židem z diaspory. Žd 11,35 naráží na vypravování 2 Mak. 6,18-7,42.

3. Třetí kniha Makkabejská líčí, jak se z ukrutného nepřítele Ptolema IV. Filopatora [221-203 př. Kr.] stal příznivec Židů, jenž nakonec pro ně uspořádal sedmidenní hostinu. Byla napsána pravděpodobně ke konci 1. stol. př. Kr., podle některých však až za císaře Kaliguly kolem r. 40 po Kr.

4. Třetí kniha Ezdrášova, nazvaná tak proto, že bibl. Ezdráš je v Septuagintě pokládán za 1. knihu, Nehemiáš za 2. knihu Ezdrášovu. Ve skutečnosti je to rozšířené opakování látky z bibl. knihy Ezdrášovy. Začíná náboženskou reformou Joziášovou a končí uprostřed reformního díla bibl. Ezdráše. Proti kanonické knize obsahuje však i místy podstatně odchylné podání. Nejzajímavější v ní je vypravování o soutěži zpěváků před Dariem. Zvítězí Zorobábel chvalo zpěvem na ženu a pravdu. Kniha byla původně napsána patrně hebr. nebo aram. někdy v posledních 3 stol. př. Kr. Ve Vulgátě, lat. překladu Pisma, je připojena k NZ.

5. Kniha Juditina (Judit) líčí legendární pomstu Juditinu nad Holofernem, vojevůdcem Nabuchodonozorovým, při obléhání Bethulia. Judita mu ve spánku usekla hlavu jeho vlastním mečem a zachránila tak s nasazením vlastního života svaté město. Kniha byla napsána hebr. nebo aram. krátce po vítězném makkabejském povstání, t. j. kolem 2. stol. př. Kr.

6. Kniha Tobiášova [Tobit] vypravuje o oslepnutí Tobitovu z pokolení Neftalímova v Ninive, o cestě jeho syna Tobiáše pod ochranou anděla Rafaela do Ekbatany, o jeho ženitbě s panenskou vdovou a jeho návratu a uzdravení Tobitovu žlučí zázračné ryby. Kniha byla napsána asi začátkem 2. stol. př. Kr. nejspíše aramejsky pravděpodobně v babylonské diaspoře. Je dochována v řečtině, latině a aramejštině a náležela k nejoblíbenějším knihám apokryfům.

7. Pridávky ke knize Ester obsahují modlitby Mardocheovu a Estefinu, sen Mardocheův a jeho výklad/výnosy Asverovy z popudu Amanova a Mardocheova a zázračné zachránění Židů před nepřátelskými úklady směřujícími k jejich vyhlazení. Knihu cituje už Josephus, ale datum vzniku nelze dosud určit, snad kolem 100 př. Kr., podle jiných až 40 po Kr.

Mezi spisy a. rázu »naučného« se počítají:

1. Moudrost Ježíše, syna Sirachova [Ecclesiasticus], je sbírka přísloví, seřazených do 51 kapitol, podobná bibl. knize Přísloví a Jobovi. Byla napsána původně hebr. krátce po 200 př. Kr. a přeložena do řečtiny vnučkem autorovým kolem r. 117 př. Kr. v Egyptě.

2. Moudrost Salomounova tvoří přechod mezi naučnými knihami bibl. a filosofií Filonovou. Moudrost je chápána jako bytost, jež je prostředníkem mezi Bohem a světem. Mluví se tu o preexistenci duše, t. j. o existenci duše před jejím vtělením, o jejím uvěznění v těle — tedy myšlenky platónské filosofie. Některé části připomínají Ef 6,14-17; Žd 1,2-6; Ř 1,19-32. NZ však tuto knihu nikde necituje. Pochází od nějakého alexandrijského Žida z posledního předkřesťanského stol.

3. Čtvrtá kniha Makkabejská ukazuje na mučednictví Eleazarově a jeho 7 synů, jak lze věrou a rozumným myšlením ovládnouti přirozené vášně a tak dojít pravého štěstí. Kniha stojí pod vlivem stoické filosofie. Byla napsána řecky v Egyptě krátce před r. 70 po Kr., nejdříve koncem 1. stol. př. Kr.

4. Modlitba Manassesova je rozvedením 2Pa 33,11-13. Ličí obrácení Manassesovo ve vězení babylonském. Pochází pravděpodobně až z doby křesťanské a byla původně sepsána řecky.

5. Žalmy Šalomounovy, sbírka 18 písní podobných sz Žalmům, svým rázem připomínající farižejskou zbožnost. Ž 17 a 18 obsahují mesiášské naděje své doby. Všechny vznikly v letech 63-30 př. Kr.

K »prorockým« knihám apokryfům patří:

1. Kniha Baruchova, píše Jeremiášova. Ličí, jak hluboký vliv mělo proctví Baruchovo na zajatce babylonské, jak tato kniha byla poslána do Jerusalema s peněžitou částkou na oběti a s výzvou, aby se Židé modlili za Nabuchodonozora. Dále je zde Baruchova výzva k pokání a k návratu k prameni moudrosti. Závěr pak přináší povzbuzení a zaslíbení, že lid bude vysvobozen. Není jisto, kdy kniha povstala. Snad koncem 2. stol. př. Kr. nebo až kolem 70 po Kr.

Apollo-Apollyon [33]

2. List Jeremiášův je napodobeninou Jer 29. V LXX stojí za Pláčem Jer. Je to polemika proti uctívání model v Babylonii. Vznikl mezi 200-175 př. Kr., nejspíše v babylonské diaspoře.

3. Pridávky ke knize Danielově obsahují modlitbu Azariášovu, zpěv tří mláďenců v ohnivě peci, vypravování o tom, jak Daniel zachránil ctnostnou Zuzanu, a o draku v Babylóně, kterého Daniel zabil, začež byl po druhé uvržen do lví jámy. Vznikly pravděpodobně v 2. stol. př. Kr. x

Výrazem apokryfy bývají též někdy nazývány některé starokřesťanské spisy, zejména pozdější evangelia, vzniklá v starokřesťanských sektách a vyloučená z církevního kánonu.

Pro dobu nz jsou důležitější než apokryfy t. zv. *Pseudepigrafy.

Apollo [vlastně Apollós, zkrácené jméno z Apolonius], křesťan židovského původu, spolupracovník a pokračovatel Pavlův [1K 1,12; 3,4-6; 4,6; 16,12; Sk 18,24-28; 19,1; Tt 3,13]. Podle Sk pocházel z *Alexandrie, byl vzdělaný, výmluvný a zběhlý ve SZ. Byl křesťanem už před svým příchodem do Efezu, kde se setkal s ap. Pavlem. Jeho pojetí křesťanství se však lišilo od onoho, které kázal Pavel. Nevěděl o jiném křtu nežli o tom, jež kdysi udílel Jan Křtitel. Neznal křesťanský křest duchem [Mk 1,8; Sk 1,5], ani křest vodou a duchem [J 3,5], jehož se pavlovské sbory dovolávaly. Byl tedy získán pro křesťanství nejspíše buď v Alexandrii nebo jinde od misionářů nejprvnější doby. Teprve v Efezu se mu dostalo od Akvily a *Priscilly hlubšího poučení o křesťanské zvěsti a pravděpodobně též o křtu. Z Efezu vydal se A. do Korintu [Sk 19,1], kde způsobil svým kázáním nemalý rozruch, takže se dokonce utvořila strana apollovců [1K 1,12]. Toto sektářství Pavel přísně odsoudil, ale zůstal přitom A. přátelsky nakloněn. Viděl v něm pokračovatele vlastního díla [1K 3,6]. To ukazuje na to, že A. sám nepracoval ve smyslu odstředivém. O dalších příbězích A. nevíme. Jeho totožnost s křesťanem téhož jména, o němž se zmiňuje Tt 3,13, není jistá.

Alexandrijské vzdělání A. dává tušit, že vykládal SZ obrazně, alegoricky a typologicky. Odtud dospěl Marjín Luther k domněnce, že anonymní epištola Židům by mohla být napsána od něho. Dohad tento je dnes zpravidla opuštěn. Ep. Židům nicméně podává snad obraz myšlení A. Tradice tvrdí o A., že byl biskupem v Cesarei a před svým obrácením prý napsal knihu Moudrosti Šalomounovy. *Apokryfy am.

Apollonia, město v Makedonii na proslulé silnici Via Egnatiana, kterým prošli Pavel a Silas na své cestě z Filippis a Amfipolis do Tesaloniky [Sk 17,1].

Apollyon [zhoubce], Zj 9,11, zosobňující překlad hebr. *Abaddôn [= zahynutí]. Snad je tu narážka na boha Apollona, který byl též

[34] Apoštol

božstvem moru. Kobylka byla jeho posvátným hmyzem a znamením. Po vítězství Oktavianově byl Apollo považován za božstvo římského císařství. Odtud se jméno Apollyon ve Zj dá pochopit také jako projev odporu proti kultu císařovu.

Apoštol, řecky *apostolos* [= vyslaný, posel]. 1. V klasické i pozdní obecně řečtině je tento pojem velmi vzdálen užití novozákonnímu. Nejčastější význam slova byl námořní expedice, také někdy její velitel. Ale také dodací list lodního nákladu nebo cestovní pas se mohl tak nazývat. Vždy je to něco neosobního, abstraktního, čistě věcného. I po věčné stránce je v řeckém světě málo obdob pro zjev nz apoštolátu. V hellenismu se v kynické škole vytváří silně vědomí poslání, které je filosofovi svěřeno samým Diem. Užívá se pro to slova *posel*, anděl, někdy též *kataskopos* = dozorce. Přitom však na rozdíl od nz apoštolů se pokládá za povýšeného nad obyčejný lid, za něž sice cítí odpovědnost, ale spojení s Diem jde tak daleko, že s ním pantheisticky splyvá. Kyničtí filosofové táhli světem a získávali přívržence svému učení. Pokládali se za lékaře duší a zachránce druhých.

2. Nz pojem a. má kořeny v židovství. Hebr. slovo *šáluach* [poslaný], které LXX někdy překládá »apoštol« nebo slovesem *apostellein*, znamená někdy zplnomocněnce, posla, pověřeného vyřízením určité zvěsti. *Šáluach* je v pozdějším židovství člověk, zplnomocněný k docela určité úloze, ať už jde o vyřízení poselství nebo o obchodní záležitost. Je to tedy pojem z oblasti právní. *Šáluach*, později častěji *šáliach*, je představitelem toho, kdo ho pověřil, zastupuje jeho osobu i práva. »Posel« ovšem může zneužít své plné moci; naproti tomu se věrný posel musí vědomě rozhodnout pro plány a cíle svého pověřovatele. Jím mohl být jednotlivý soukromník, ale i určitá korporace, na př. rada židovská, ale také místní synagoga nebo i celek Izraele.

V tomto smyslu na př. rabíni jsou někdy pokládáni za zástupce, pověřence celého Izraele. V této hodnosti navštěvují diasporu v zastoupení ústředního úřadu židovského. Takovým »vyslancem« byl na př. Saul-Pavel, když šel do Damašku, máje doporučující listy z Jerusalema [Sk 9,1n]. K této úloze byl »vyslancem« ordinován vzkládáním rukou. Tím získává tento úkol náboženský, ano církevní charakter. Kněz jako představitel skupiny a pak Mojžíš, Eliáš, Elizeus a Ezechiel byli prohlašováni za zplnomocněnce a pověřence Boží: kněz jako obětník, Mojžíš, Eliáš, Elizeus a Ezechiel jako divotvorci. To je právě vyzdvihuje nad úroveň ostatního národa. Rabíni nikdy neprohlašují proroky za pověřence Boží. Patrně proto, že podle názoru rabinského jménem Božím jen mluví, ale nejednají. Plnomocné jednání však je podstatou rabinského pojmu *šáluach*. Z podobného důvodu ani židovští misionáři nikdy nejsou nazýváni *šáluach*. Jejich práce byla ko-

nána bez pověření církve a měla docela soukromou povahu. Souviselo to asi s tím, že se Židé pokládali za vyvolený národ, který neměl oficiálního zájmu na šíření svého náboženství. Kde došlo k misii, bylo to z myšlenky záslužnictví, nikoli z přesvědčení o universalitě spásy.

3. V NZ apoštol označuje člověka, který byl poslán a zplnomocněn jako zástupce pověřovatele. Může to být míněno v obecném smyslu: tak je u J 13,16 řecké *apostolos* překládáno Kralickými jako »posel«, stejně jako v 2K 8,23 jsou bratři z Makedonie Kralickými nazýváni »poslové církvi« [řecky: *apostoloi*]. Ve většině případů však je tohoto výrazu užit v přesnějším technickém smyslu. Lze říci, že apoštolem v plném slova smyslu je nazýván nositel nz zvěsti. Především oněch Dvanáct [Mk 6,7.30; Mt 10,1n; 1K 15,5, kde je »dvanácte« odlišováno ode »všech apoštolů« v. 7.]. Předpokladem je, že jsou poslání Ježíšem. Tvoří zvláštní sbor. Jejich sídlem je Jerusalelem [Sk 8,1]. Vedle Dvanácti jsou apoštoly jmenováni Matěj, zvolený do jejich sboru místo Jidáše [Sk 1,26], dále Pavel a Barnabáš [Sk 14,4.14], Jakub, bratr Ježíšův [Ga 1,19], snad také Andronikus a Junius [R 16,7]. Je však nejisté, zda tito dva jsou skutečně nazýváni apoštoly. Základem apoštolství je setkání se zmrtvýchvstalým a přijetí pověření od něho. Každý apoštol měl být učedníkem Ježíšovým [Sk 1,21nn], ale ne každý učedník byl apoštolem. Výjimku činí Jakub, který nepadl k učedníkům Ježíšovým, ale podle 1K 15,7 se setkal se zmrtvýchvstalým Kristem, a ovšem Pavel [viz bod 5!]. Ani Apollo [1K 3,5n], ani Timoteus [2K 1,1; Ko 1,1; Fm 1; F 1,1; 1Te 3,2] nikdy nejsou jmenováni apoštoly. Pavel svůj apoštolát odůvodňuje setkáním se živým Kristem [1K 9,1; 15,8n]. Apoštolát tedy není úřad, vzniklý pověřením církve, nýbrž zplnomocněním od Krista k budování církve. Apoštol je na roven prorokům [Ef 2,20; 3,5], kteří připravovali příchod Kristův. Úkolem apoštolů bylo především kázati [zvěstovati Mk 3,14] blízkost království Božího a své poslání potvrzovati mocí [činy a znamenání Mk 3,15; Mt 10,1; L 10,17].

Žd 3,1 jmenuje Ježíše samého apoštolem a nejvyšším knězem, protože v něm přišlo konečné zjevení Boží. On je ten pravý *šáluach*, reprezentující Boha osobně [Syn]. Také v evang. Janově se předpokládá tento Ježíšův apoštolát, i když výraz *apostolos* se v tomto evangeliu vyskytuje pouze jednou, a to ve všeobecném smyslu jako posel [J 13,16]. Ale J 20,21 praví Ježíš, že byl poslán od Otce, tak jako On nyní posílá učedníky jako své reprezentanty.

4. Zmrtvýchvstání Kristovo bylo obnovením apoštolátu učedníků [Mt 28,16n; L 24,48n; Sk 1,8]. Apoštolově jsou nyní svědky a zvěstovateli zmrtvýchvstání; ale ne každý svědek zmrtvýchvstání byl apoštolem [sr. 1K 15,8n]. Apoštolát muselo předcházeti ještě zvláštní pověření [sr. Sk 10,41]. Příznačné je, že mezi apoštoly není žádná žena, ačkoli

právě ženy byly prvními svědky zmrtvýchvstání [Mt 28,1n; J 20,11n]. Těmto apoštolům dal zmrtvýchvstalý Kristus autoritativní a misionářský úkol. Tím se liší nz apoštolát od institutu »šálúach« židovského. Kromě toho po zmrtvýchvstání nebyl apoštolát omezen na určitý časový a prostorový úsek, nýbrž je universální na dobu mezi zmrtvýchvstáním a druhým příchodem Kristovým. Apoštolát jako svědectví o vzkříšeném Pánuje neopakovatelný úřad, církev jednou provždy zakládající. Z této skutečnosti se odvozuje i pojem apoštolství jako zvláštní a základní autority v církvi; vyjádřením této skutečnosti se nakonec stal i kánon NZ [*Bible, Kánon NZ]. Pro apoštolát vzkříšením Páně obnovený je nezbytný Duch svatý, jenž dával representantům Kristovým jistotu jeho přítomnosti a tím i jeho moci, jež se projevovala »znameními apoštolství«, divy a zázraky [2K 12,12].

5. Apoštolát Pavlův. Apoštolství Pavlovo bylo jeho odpůrci popíráno [1K 9,1; 15,9-10; Ga 2,9], ale Pavel byl přesvědčen, že jeho apoštolství nebylo dílo lidské [jako na př. Barnabáše, který jej přivedl do sboru na 1,1.10], nýbrž určeno od věků [Ř 1,1; Ga 1,15 sr. Jr 1,5] a jen čekalo na tvůrčí Boží okamžik [2K 4,6] u Damašku, kdy nastala naprostá a náhlá změna v jeho životě a naprosté odevzdání Kristu [Ga 1,13.23; F 3,7n]. Tím se lišilo jeho apoštolství od a. Dvanácti, kteří byli povoláni za pozemského života Páně zajisté také bez nějaké přípravy a podmínek ze své strany [Mk 2,14; L 5,8-10], ale přece s méně významným přelomem ve svém životě. V tom, že nebylo založeno na povolání pozemského Ježíše, je Pavlovo apoštolství výjimečné a mimořádné, čehož si byl sám dobře vědom [1K 15,8n]. Na doložení svého apoštolství se Pavel dovolával toho, že byl autorisován Kristem [»otrok Ježíše Krista«], aby zvěstoval slovo kříže [2K 5,19-20; 6,1]. V této naprosté oddanosti Kristu a závislosti na Kristu se podobá apoštolství Pavlovo povolání proroků, zvláště Jeremiáše [Jr 1,5]. V tom také spočívá jeden z dalších rozdílů apoštolství Pavlova a apoštolství ostatních učedníků. V souvislosti s tím je příznačné, jak Pavel právě tak jako Jeremiáš spojuje apoštolství s utřením pro Krista [Ga 6,17; 2K 4,8n; 11,23n; 12,10; F 3,10n sr. Jr 11,18n; 15,10.15n; 20,14n].

6. Falešní apoštolové jsou v NZ uváděni jen v 2K 11,13; jsou to lidé, kteří se neprávem vydávají za apoštoly, ač nebyli zplnomocněni Kristem. Prozrazují se tím, že hledají svých věcí [»dělníci lstiví«], pokládají se za veliké [2K 11,5], zatím co skutečný apoštol vyniká pokorou a ochotnou službou. Pavel myslí na své judaistické odpůrce, kteří jej sledovali v jeho misijních polích a snažili se jej odtud vytlačit [sr. Zj 2,2].

7. Jen v nevlastním slova smyslu jsou apoštoly nazýváni ti, kdo se v pozdějších dobách zasloužili o šíření křesťanství v určitých zemích: apoštolem Slovanů byl nazván Vojtěch, apoštolem Arménů Rehoř, Němců Bonifác, Fran-

couzů Kilián, Irčanů Patrik, Skotů Columban, Indiánů Elliot atd. X X

Apoštolové byli postupně vybírání Ježíšem hned na počátku jeho veřejného působení. Nejdříve Šimon a jeho bratr Ondřej [Mt 4,18-20; 10,2; Mk 1,16-18; L 6,14; J 1,35-42]; pak následovali Jakub a Jan, synové Zebedeovi [Mt 4,21.22; 10,2; Mk 1,19-20; L 6,14]. Po nich pravděpodobně Filip a Natanael, příjmením Bartolomeus [J 1,43-51]. Pak vybral šest dalších: Matouše, příjmením Leví [Mt 9,9—13; Mk 2,14-17; L 5,27-32], Tomáše, Jakuba, syna Alfeova, Šimona Kananějského, Judu, bratra Jakubova, a Jidáše Iškariotského [Mt 10,1-4; Mk 3,16-19; L 6,13-16; Sk 1,13]. Tito mužové byli pokládáni židovskými předáky za lidi neučené [Sk 4,13], ale Ježíš věnoval všecku péči jejich duchovnímu vzdělání. Dlouho však nechápali jeho poslání. Domnívali se, že přišel obnoviti království izraelské [Mt 20,20-28; Mk 10,35-45; Sk 1,6]. Když Ježíš zápasil v Getsemane, nedovedli s ním bdít ani jedinou hodinu [Mt 26,40] a rozprchli se v hodině jeho smrti [Mt 26,56; Mk 14,50]. Jen Petr, Jakub a Jan pronikli hlouběji do záměrů svého Mistra. Je si vybral, když křísil dceru Jairovu [Mk 5,37; L 8,51]. Oni byli přítomni jeho proměnění [Mt 17,1; Mk 9,2; L 9,28] a stáli nedaleko při posledním zápasu Ježíšovu v Getsemane [Mt 26,37; Mk 14,33]. Petr, unáhlený, ale rozhodný, byl patrně záhy pokládán za vůdce. Je obvykle jmenován na prvním místě, ale ne vždycky [Ga 2,9]. Jan bývá ztotožňován s milovaným učedníkem [J 19,26; 20,2; 21,7.20]. Jidáš skončil sebevraždou. Na jeho místo, aby byl zachován počet dvanácti, byli navrženi jakýsi Josef, příjmením Barsabáš, a Matěj. Los padl na Matěje [Sk 1,23-26]. Avšak teprve po vylití Ducha sv. byli učedníci vybaveni mocí k apoštolovému dílu evangelisace světa. Petr a Jan se stali vůdci apoštolovského sboru, do něhož byl přijat i Jakub, bratr Ježíšův [Sk 3-5; 9,32-12,18].

Apoštolství. Tento pojem se vyskytuje v NZ pouze čtyřikrát: Sk 1,25 v souvislosti s »přisluhováním« [diakonie], Ř 1,5 v souvislosti s »milostí«, 1K 9,2 a Ga 2,8. Všude označuje pověření a zplnomocnění od Krista ke kázání evangelia a budování církve.

Appaim [= nozdry, tvář], syn Nadaba, potomek Jerachmeele, zakladatele významné rodiny v pokolení Judově [1Pa 2,30-31].

Appiův rynek, Forum Appii, dnes Foro Appio, dobře známá zastávka na pověstné silnici Via Appia, 43 řím. míle [asi 70 km] od Říma [Sk 28,15]. Tam přišli bratři z Říma naproti Pavlovi. Via Appia vedla k zálivu Neapolskému. Byla vybudována velmi nákladně.

Ar [= město], **Ar Moabské**, jedno z hlavních hraničních sídel moabských [Nu 21,28; Iz 15,1; Dt 2,18] ležící na sev. hranici Moabské v údolí Arnon [Dt 2,36; Joz 13,9]. U Reků, kteří spojovali jméno tohoto města s božstvem

[36] Ara-Arabim

války Areem, bylo známo později pod jménem Areopolis, kdežto Židé a křesťané je nazývali Rabbat Moab. Dnes se toto místo jmenuje Rabba. Kdysi jím procházela římská silnice.

Ara, syn Jeterův z pokolení Asserova [1Pa 7,38].

Arab. 1. Město v zemi judské nedaleko Hebronu [Joz 15,52] v údolí chlebovníků, vadi Arrub. Po pravé straně silnice, vedoucí z Jerusalema do Hebronu, tryská pramen Ain Arrub. »Odtud vedl Pontský Pilát vodovod do Jerusalema a k stavbě vodovodu přivlastnil si část obětích peněz chrámových, začež byl r. 36 po Kr. obžalován v Římě a poslán do vyhnanství v Galii« [Kutal]. 2. Obyvatel *Arabie, zvláště arabské pouště [Jr 3,2; Iz 13,20; 2Pa 21,16; Jr 25,24; Ez 27,21].

Arábie [pravděpodobně = poušť]. Arabská země byla v době sz známa pod dvojím označením, a to: 1. Východní země [Gn 29,1; Sd 6,3], země na východu slunce, t. j. země východně od Palestiny, obydlená pokolením, majícím svůj původ od Izmaele. — 2. Arábie [2Pa 9,14; Iz 21,13], hlavně severní část poloostrova Arabského.

Arábii možno dělit na: a) vlastní A., zaujímající jižní a jihozápadní část poloostrova až k hranicím severní pouště, b) Severní A., zabírající poušť, c) Západní A., t. j. poušť Petraea s poloostrovem Sinai, neboli Arabia Petraea mezi Rudým a Mrtvým mořem.

a) Vlastní A. nebo poloostrovní A. jest vysočina, sklánějící se k severu, obroubená na jz pohorím, které se táhne téměř rovnoběžně s Rudým mořem. Uvnitř země střídají se oasy s pustinami; jsou tam stepi, na nichž po obyčejných deštích roste jen tráva. Denní teplota dosahuje až 35° R, noci bývají velmi chladné. Na okrajových horách srážejí se mračna, zanesená od moře větrem, v deště, jimiž se svažuje a zúrodňuje úzké pobřeží. Zvláště úrodné je pobřeží západní, zvané Hedžas a Jemen [Arabia felix = šťastná Arábie]. Jsou tam města mohamedánům posvátná: Mekka, rodiště Mohamedovo, a Medina, jeho hrobka. V Jemenu uzrává výborná káva „mokka«; při zavedeném umělém zavodňování a parném slunci daří se zde vzácná pryskyřice, z níž se vyrábí kadidlo, balzám a arabská klovatina. Arabští koně jsou nejlepší a nejrychlejší na světě. Z ptactva je nejznámější pštros.

b) Severní A. nebo Arabská poušť jest vysoká, vlnitá, vyprahlá planina, ohraničená Peruským zálivem, nížinou Eufratskou na východě, Sýrií na severu, pouští Petrae na západě a vlastní A. na jihu. Je v ní málo oas, pramenitá voda je skoro vesměs slaná, nepitná; pískové vánice, zvané samum, všecko ničí. Obyvatelé byli starým známi jako »obyvatelé stanů« [Iz 13,20; Jr 49,31; Ez 38,11]. Vedli stěhovavý nomádský život a zabývali se také obchodem [Ez 27,20-24]. Jejich oasy tvořily stanice karavanních cest. Odtud byli asi kupci izmaelští z Gn

37,25-28 [1Kr 10,15-25; 2Pa 9,14-24; Iz 60,6]. Velbloud je stálým druhem tamních obyvatel. Achát, onyx, karneol, obsidian, jaspis vyskytují se skoro všude.

c) Západní A. na poloostrově Sinai a poušť Petraea [kamenitá] s hlavním městem Petra. Původní obyvatelé byli asi Horejští [Gn 36,20-30]. Později byla země obydlena potomky Ezauovými. Proto se v Písmě obecně jmenovala země Edom neboli Idumejská. -

Potomci Jaktana, pravnuka Semova, syna Noemova [Gn 10,29-30], zaujali větší část poloostrova na západě a na jihu s koloniemi uvnitř země a »bylo jejich bydlení od Mesa, když jdeš k Sefar, hoře na východ slunce«. Hlavní království bylo Jemen, t. j. biblické Saba. Jiné království bylo Hidžas, založené od Jurhama nedaleko Mekky.

Izmaelitě zaujímali sev. část poloostrova a Arabské pouště až k zemi Idumejské a smísili se s Keturiany [Gn 25] a jinými potomky Abrahamovými. Byli spravováni náčelníky, šejky a emíry. Většina však žila životem matriarchálním a tudíž polyandrickým [mnohomužství]. Matka byla základem rodiny. Rozhodoval původ po matce, otec byl nejistý. Rok měl měsíční [354 dny] na rozdíl od roku slunečního o 365 dnech. Na pokraji pouště arabské žil kdysi i Amalech, potomek Ezauův.

Nejstarším arabským náboženstvím byl fetišism, o čemž svědčí posvátné stromy a kameny. Kvetlo také uctívání nebeských těles, zvláště měsíce.

Styky arabských kmenů s Izraelem byly velmi časté [Gn 37,28.36; Sd 6-8]. Nezapomeňme však, že Bibli nejde o bezvýznamné historické údaje, tím méně o pouhé kronikářské záznamy! Šalomoun kupoval od Arabů stříbro, zlato a kadidlo [2Pa 9,14; 1Kr 10,2] a zřídil ve spojení s Foiničany vlastní rudomořské loďstvo, jež zprostředkovalo spojení s jižní Arábií [1Kr 9,26-28]. Arabské kmeny odváděly Jozafatovi poplatky v podobě ovcí a kozlů [1Kr 22,49n; 2Pa 17,11]. Ale za panování Jehoramova činili Arabští a Filištinští surové nájezdy proti Jerusalemu a odvěkli všechny obyvatele královského domu kromě Joachaza, nejmladšího z jeho synů [2Pa 21,16]. Teprve Amaziáš podrobil znovu Idumeu [2Kr 14,7]. Uziáš je pak pokořil [2Pa 26,7] a vybudoval znovu přístav v Elatském zálivu. Proroci judští vystupovali ostře proti Arabům [Iz 21,13-17; Jr 25,24]. V době makkabejské se Arabové spojili se Syry proti Judovi Makkabejskému. V době nz slyšíme o Arabech v den svatodušní [Sk 2,11]. O Pavlovi víme, že trávil nějaký čas v Arábii před započítím své misijní práce [Ga 1,17].

Křesťanství vniklo do A. ve čtvrtém století. Prvními křesťany tam byli Ariani a Nestoriani; také židovství po dobytí Jerusalema se zde rozmáhalo. Panujícím náboženstvím jest tam nyní islám.

Arabim [Iz 15,7], potok moabský na hraniční čáře mezi územím Moabovými a Idumejskými, snad totožný s »potokem roviny« [Am 6,14, v hebr. textu araba]. Na plošině,

kde se stýkají údolí, z nichž jedním protéká Arabim, rostou vrby. V některých cizojazyčných překladech čteme místo Arabim »vrbový potok«.

Araceus, kmen, jehož praotcem byl podle 1Pa 1,15 syn Chámův Kanán [Gn 10,17]. Někteří se domnívají, že jméno kmene bylo přeneseno na místo, zvané ve starověku podle amarnských dopisů Arkantu [moderní 'Arka] v Sýrii 20 km sev. od syrského Tripolis. R. 738 př. Kr. bylo dobyt Tiglatfalasarem IV.

Arad [= divoký osel]. 1. Kananejské královské město [Nu 21,1; Joz 12,14; Sd 1,16] na severu Judské pouště. Je asi totožné s pahorkem Tel Arad, 30 km jižně od Hebronu. — 2. Benjaminita, syn Beriův [1Pa 8,15]. - 3. Tábořiště Izraelců na poušti [Nu 33,24].

Aradius [1Pa 1,16; Gn 10,18], kmen, jehož původ byl odvozován od Kanána, sídlící v nejsevernější části Fénicie, kde je moderní město Ruvád [Arvad], 200 km sev. od Tyru. Z tohoto města pocházela valná část námořníků v tyrských službách v době Ezechielově [Ez 27,8,11; Kral.: Arvadští]. V době Makkabejské bylo toto město ostrůvkem, vzdáleným asi 3 km od souše.

Arach [= poutník]. 1. Praotec rodiny, čítající 775 mužů, kteří se vrátili se Zorobábelem z Babylona [Ezd 2,5; Neh 7,10]. - 2. Syn Ullův z pokolení Asserova [1Pa 7,39].

Aram. 1. Tímto jménem Izraelští všeobecně označovali zemi, obývanou *Aramejci a rozprostírající se sv od Palestiny, která proti moři Genezaretskému vystupuje náhle do výše 600 m a táhne se až k pramenům Eufratu [Gn 33,18]. Je to země totožná celkem se Sýrií. V Kralickém textu A. je překládáno obvykle jako Sýrie, Syrští [Syrští od Damašku 2S 8,5; 1Kr 15,18; Sýrie Soba 2S 10,6; Sýrie z domu Rohob 2S 10,6; 1Pa 7,14. viz také hesla Gessuri a Máchati]. Jákobovy ženy Lia a Ráchel byly Aramejky [sr. Dt 26,5]. Aram se uvádí také jako *Aram Naharaim, nejde-li tu jen o jeden z několika okrsků nebo království aramejských [Gn 24,10]. Několik menších království této země opanoval král damašský [1Kr 20,1].

2. A. potomek Asserův [1Pa 7,34].

3. A. otec Aminadabův z rodokmenu Ježíšova [Mt 1,3; L 3,33].

Aram Naharaim [= rovina či krajina dvou řek], Mesopotamie [Gn 24,10]. Zde snad jest hledati Pádan Syrské [hebr. paddan-aram Gn 28,5], kde sídlili patriarchové před vstupem do Palestiny. Izraelci označovali tuto zemi pojmem »za řekou« [2S 10,16].

Aramejci, semitský lid, jehož jméno bývá odvozováno od pátého syna Semova [Gn 10,22; 1Pa 1,17] Arama. Do dějin vstupují Aramejci v polovině 2. tisíciletí př. Kr. Původní jejich vlastní byl snad poloostrov Arabský, odkud postupně zaplavovali západní břehy Eufratu. Vytvořili později několik státních celků nedlouhého trvání se středisky Aram-Damašek, Aram-Soba, Aram-Naharaim a j. Aramejština se jako řeč ujala i mezi Izraelci, kteří se vrátili

Araceus-Arbe [37]

z babylonského zajetí. Některé kratší části Pisma sv. jsou psány tímto jazykem [Dn 2,4b-7,28; Ezd 4,7-6,18; 7,12-26; a několik slov v Gn 31,47 a Jr 10,11]. Volný překlad SZ z hebrejštiny do lidové mluvy aramejské se nazývá targum. V době Ježíšově hovořilo se v Palestině obecně aramejštinou, která ustoupila arabštině v 7. stol. po Kr. a časem vůbec zanikla.

Aran, potomek Dizanův z pokolení Horejských [Gn 36,28; 1Pa 1,42].

Ararat [asyr. Urartu] jest staré pojmenování jednak vysočiny ve středním Arasu v Arménii, jednak staré, již v SZ známé říše [Jr 51,27], která asi byla spojencem sousedních států Minni a Ascenez. Je to podle biblického podání místo, kde Noe přistál se svým korábem [*archou Gn 8,4]. Na západě se jméno A. přeneslo na nejvyšší horu pohoří Arménského, kdežto Arméni tuto horu od pradávna znali pod jménem Masis [Turci: Agri-Dagh = příkrý kopec. Peršané: Kuh-i-Nuh = Noemova hora]. Je to rozsáhlá majestátní horská skupina, která se na jižní straně vypíná až do oblasti sněhové. Vyčnívají z ní dva vrcholky [Velký a Malý A.], vzdálené od sebe 13 km a spojené úzkým hřebenem, přes nějž vede ve výši 2680 m nad mořem průsmyk. Velký A. je mírně zaokrouhlený, 5200 m vysoký kužel s věčným sněhem; na západě je spojen s pohořím Arménie a tvoří mezník mezi Ruskem, Tureckem a Iránem [Persií]. Povaha horniny, z níž se skládá celé pohoří, je vulkanická a výbuch z 2. července 1840, při němž byly zničeny ves Arguni a klášter sv. Jakuba, dokazuje, že sopečná činnost nezanikla. Také Malý A. je vulkanického původu. Jeho vrchol vypadá jako komolý čtyrboký jehlanec. Zima tam trvá od října do května a pak následuje po krátkém jaru velmi horké léto s bohatou pastvou pro dobytek a vydatnou senosečí. Pšenice, ječmen, víno dozrávají do větších výšek než v Pyrenejích a Alpách. Do země A. utekli synové Senacheribovi, když zavraždili svého otce [2Kr 19,37; Iz 37,38].

Ararský [= horal], přízvisko několika Davidových rytířů [2S 23,33. V 1Pa 11,34 mají Kraličti Hararský, což odpovídá přesněji hebrejskému pravopisu].

Aravna, obyvatel jebuzejský, který měl humno na hoře Moria v Jerusalemě. Podle rady proroka Gáda koupil David toto humno ke stavbě chrámu Hospodinova z vděčnosti za to, že byl zastaven mor, který řádil v zemi po sčítání lidu, jež David nařídil [2S 24,18-25; 1Pa 21,15-28]. Na tomto místě vybudoval později vskutku Šalomoun chrám [2Pa 3,1, kde místo Aravna čteme Ornan právě tak jako 1Pa 21,15-18].

Arbatský, přízvisko udatného bojovníka, který provázel Davida, když utíkal před Saulem [1Pa 11,32], a vytrval v jeho službách až do smrti [2S 23,31]. *Abiel, *Abialbon.

Arbe, rodiště synů Enakových, známých

[38] Arbes-Archa

obrů z Joz 14,15, jejichž hlavním městem bylo Kirjat-Arba [Joz 15,13; Gn 35,27; Joz 21,11], pozdější *Hebron. Zde koupil Abraham od Efrona pole s dvojitou jeskyní Machpelah, v níž pochoval Sárú, svou manželku [Gn 23,9,19]. Machpelah byla pak hrobkou celé rodiny Abrahamovy.

Arbes, druh *kobyly, jenž směl býti požíván [Lv 11,22].

Arbitský, rodák z Arabu, ležícího někde v horách judských [2S 23,35], jeden z udatných bojovníků Davidových.

Ardon, syn Kálefův z pokolení Judova [1Pa 2,18].

Ared, syn Bélův z pokolení Benjaminova [Gn 46,21 sr. Nu 26,38.40.41]. Snad totožný s Addarem z 1Pa 8,3.

Areli, syn Gádův [Gn 46,16], zakladatel rodu [čeledi Nu 26,17].

Areopag, skalnatý pahorek v Athénách, zasvěcený božstvu války Areovi [latinsky Martovi], protože prý zde se odpovídal před shromážděnými bohy ze zavraždění svého syna. Bylo to místo na vyvýšeném skalisku ve volném prostřanství naproti Akropoli. Na Areopagu konal svá sezení staroslavný soudní dvůr téhož jména; obecně mu říkali »vrchní rada« na rozdíl od »rady pěti set«, která konala své schůze dole pod Areopagem. Odtud vedlo šestnáct stupňů, vytesaných ve skále, na Areopag. Tam byla kamenná sedadla pro členy a. a několik oltářů. Zbytky ve skále vytesaných sedadel se dochovaly dodnes. Rozsudky byly vynášeny na Areopagu, když se na nich usnesla »rada pěti set«.

A. bděl nad zákony a jejich zachováním; mohl klásti odpor proti veškerým usnesením, v nichž by spatřoval porušení ústavy nebo poškození státu. Byl záštitou náboženství, svatyní a bohoslužeb, dohledal na mravní život měšťanů a na výchovu mládeže. Dával svolení k přednáškám a sám povolával přednášející. Hodnost členů a., jenž požíval velké vážnosti nejen v Athénách, ale i v celém Řecku, byla doživotní; jejich počet nebyl určitý. Je nepravděpodobné, že by Pavel byl souzen od areopagu; spíš šlo o neoficiální shromáždění filosofů na Areopagu. Jeho památná řeč vzbudila značný dojem [Sk 17,22nn].

Areopagitský Dionyzius [Sk 17,34], člen vrchní rady [areopagu], vážený Athéňan, který, uvěřiv kázání Pavlovi, stal se křesťanem a podle pověsti prvním biskupem athénským. Ve středověku byly mu mylně přičítány spisy mystického obsahu.

Aréta, toho jména čtvrtý král nabatejský [9 př. Kr.-40 po Kr.], o němž je zmínka v 2K 11,32 [sr. Sk 9,25], byl čtvrtý z rodu Arétů, jejichž sídlem byla Petra [Sela] v Arábii pod pohořím Seir. R. 36 po Kr. táhl proti svému zeti Herodovi Antipovi, aby se pomstil za to, že jeho dcera, manželka Herodova, byla propuštěna, když se Herodes oženil s Herodiadou, manželkou Filipovou. Herodovo vojsko

bylo na hlavu poraženo. Římané se ujali Heroda, vypravili proti Arétovi Vitellia. Jen smrt císaře Tiberia překazila tuto výpravu. Kolem r. 39 nebo 40 za vlády římského císaře Kaliguly se snad stal A. na krátkou dobu vládcem Damašku [2K 11,32].

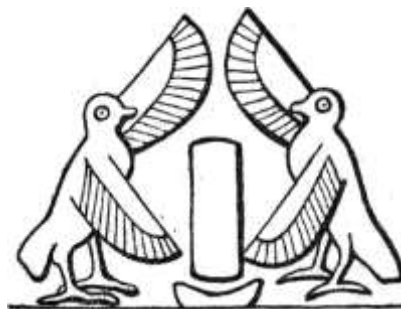
Arfad, město v Sýrii, patrně v područí Damašku [Iz 10,9; 36,19; 37,13; Jr 49,23; 2Kr 18,34; 19,13]. Poněvadž je jmenováno vždy ve spojení s Emat [Hamat], má se za to, že leželo někde v blízkosti tohoto města. Bylo to důležité místo, což je vidět z toho, že bylo několikrát obléháno Assyřany, dobyto Tiglat-falasarem [742-740] a Sargonem [720 př. Kr.].

Arfaxad, syn Sémův, děd Hebrův [Gn 10,22-24; 1Pa 1,17-18], vzdálený praotec Abrahamův, narozený 2 léta po potopě! Zemřel ve věku 438 let [Gn 11,10-13]. Odborníci hledají území, v němž žili potomci Arfaxadovi, někde sev. nebo sv od Ninive [řecké Arrapachitis].

Argob. 1. Území v království Ogově v Bázan, které vynikalo asi 60 opevněnými i neopevněnými městy. Bylo dobyto synem Manasesovým Jairem a připojeno k území tohoto kmene [Dt 3,4; Joz 13,30; 1Kr 4,13]. Není jasno, zda jest tuto krajinu hledati v nynějším Džebel Hauran nebo v Džebel ed-Druze. 2. Jeden z těch, kteří byli zavražděni spolu s králem izraelským Pekachiem za vzpoury, podněcené královským hejtmanem Pekachem. Kralický překlad je tu nejasný; podle něho A. zavraždil Pekachia. Karafiát přeložil místo jasněji: »Spikl se proti němu [Pekachiovi] Pekach, hejtman jeho; zabil jej v Samaří... s Argobem i s Ariášem, maje s sebou 50 mužů« [2Kr 15,25].

Archa se v Kralickém textu nevyskytuje, ale je to v češtině běžné slovo, označující jednak archu Noemovu [Kraličti: *koráb], jednak archu smlouvy [Kraličti: *truhla]. Pochází z latinského *arca*, jež znamená truhlu, skříňku.

1. V prvních knihách biblických se nazývá »truhlou Boží« nebo prostě truhlou, v Dt »truhlou smlouvy« nebo »truhlou svědectví«. Byla to skříňka z akaciového dřeva, určená k přechovávání desek Zákona sinajského. Její dřevo bylo pobito zevně i uvnitř zlatými plechy a víko, zdobené dvěma postavami cherubů, se



Egypťská podoba „truhly boží“.

zvalo *kapporet*, »slitovnice« [Dt 10,1-5; Ex 25,10-22; 37,1-9]. Tato slitovnice, zdá se, byla soustředným bodem Hospodinovy přítomnosti uprostřed vyvoleného lidu.

Truhla smlouvy existovala možná už od dob izraelského putování na poušti, ale není



Rekonstrukce „truhly smlouvy“.

jasně, obsahovala-li opravdu desky Zákona. Někteří odborníci tvrdí, že v ní byly nošeny kameny, fetiše, o nichž se prý v semitských národech věřilo, že zpřítomňují božstvo. Jiní sz odborníci opět ukazují, že archa byla naopak trůnním křeslem Božím, podobným těm, s jakými se setkáváme ve starověku častěji i v podobě truhlice. Zřejmě je to, že truhla smlouvy byla Izraelcům viditelným znamením a jakoby zárukou Hospodinovy přítomnosti a jeho pomoci.

Byla umístěna v nejsvětější části svatyně. Odtud ji Izraelci vynášeli při zvláštních příležitostech. Byla přenášena s místa na místo na cestě pouští [Nu 10,35], při přechodu přes Jordán [Joz 3 a 4] i při dobývání Jericha [Joz 6]. Za doby soudců byla chována v Sílo [1S 1,3]. Z knihy Samuelovy se dovídáme [kap.4-6], že byla vynášena v době válečné, aby rozhodla beznadějně situace. Filištinští se jí zmocnili [1S 6], ale za zvláštních okolností ji vrátili Izraelcům. Za »soudcovství« Samuelova a za kralování Saulova se chovala v Kirjatjeharim [1S 7,1], odkudž ji teprve David přenesl do Jerusalema a umístil v novém kultickém stanu [2S 6]. Ze stanu Davidova přešla posléze do chrámu Šalomounova [1Kr 8,1-9]. Z několika výroků v žalmech [132,8; 47,6] sluší snad uzavřít, že bývala nesena v slavnostních průvodech. Po vybudování chrámu o ní však už nejsou zmínky. Nevzala-li za své v době před prorokem Jeremiášem při některé zteči jerusalemských hradeb a vyloupení chrámu, určitě nepřekala zničení chrámu r. 586 př. Kr. am

2. Archa Noemova *Koráb.

Archanděl. Ve SZ se tento výraz vůbec nevyskytuje; teprve v Židovstvu vstupuje do popředí. Z oddílů sz by bylo lze nejvýše jako

Archanděl-Archi [39]

náběhy uvést tyto: V Joz 5,14 se mluví o knížeti vojska Hospodinova, v Dn 10,13; 12,1 o Michalovi, předním z knížat Božích, Ez 9,2n o sedmi andělech, z nichž jeden, oděný rouchem lněným a opatřený kalamářem, stál uprostřed ostatních. Snad je to obdoba sedmi babylonských hvězdných božstev, jimž vládne Nabu, pisař bohů. V NZ mizí zájem o hierarchii andělů. Pouze Pavel v 1Te 4,16 mluví o hlasu archanděla při příchodu Kristově, ale i zde mizí archanděl vedle Pána, jemuž tvoří průvod. Ju 9 vypravuje o sporu archanděla Michala s ďáblem o tělo Mojžíšovo na základě nekanonické knihy Nanebevstoupení Mojžíšovo. Ale ani zde nemá archanděl zvláštní moc; nesmí vynéstí rozsudek, který je pouze v moci Boží. Sr. *Andělé.

Archelaus, starší ze dvou synů *Herodesa Velikého se ženou Samaritánkou. Mladší byl Herodes Antipas. Oba nabyli vzdělání v Římě spolu se svými nevlastními bratry Filipem a Antipaterem. Po smrti Herodesově r. 4. př. Kr. měl podle poslední vůle nastoupit Archelaus jako král nad větší částí Herodesova království, kdežto jeho bratři Antipas a Filip se měli stát pouze tetrarchy [čtvrtáky] nad zbytkem území. Ježto Palestina byla v té době římským protektorátem, bylo nutno čekat na rozhodnutí římského císaře.

Mezitím však došlo k nepokojům v Jerusalemě, jejichž potlačení si vyžádalo 3000 životů. Židé poslali stížnost do Říma, aby A. nebyl potvrzen. Císař vyhověl stížnosti jen tak dalece, že Archelaovi dal jen titul etnarchy



Peníz Archelaia.

[nikoli krále], jinak však potvrdil poslední vůli Herodesa Velikého. Snad se na tuto událost vztahuje podobenství Ježíšovo z L 19, 12n. A. se stal pánem nad zemí judskou, Samařím, Idumeou a úzkým pobřežím. Vládl krutě. R. 6 po Kr. byl znovu obžalován Židy i Samaritány a po sesazení vypovězen do Vienny v Gallii. Jeho jmění propadlo ve prospěch císařova pokladu a jeho vládařství, Judstvo, se stalo přímou součástí římské říše. Bylo připojeno k římské provincii Sýrii, ale mělo vlastní, do velké míry samostatné místo- držitele s titulem »prokurátor judský«, z nichž nejproslulejší je *Pontský Pilát. Při přejímání Judstva do vlastní bezprostřední správy provedli Římané velký soupis za účely daňovými, o němž čteme Sk 5,37 a snad i L 2,1 [srovn. Cyrenius]. XX

Archi, člen kananejského kmene téhož jména anebo obyvatel vesnice Archi [Érech], jež ležela na hranicích mezi Efraimem a Benjaminem, západně od Betel [Joz 16,2].

[40] Archippus—Aroer

Archippus, křesťanský učitel v Kolosách [Ko 4,17], kterého Pavel nazývá »spolurytířem« [Fm 2]. Byl bezpochyby členem rodiny Filemonovy, snad synem Filemonovým a jedním z funkcionářů sboru.

Architský Chusai, jeden ze spolehlivých rádců Davidových [2S 15,32].

Aridai, jeden z desíti synů Amanových [Est 9,9].

Aridata, jeden z desíti synů Amanových [Est 9 8].

Ariáš, jeden z těch, kteří spolu s Pekachiem byli zavražděni na dvoře královském v Samaři [2Kr 15,25]. *Argob 2.

Ariel [jméno naprosto neprůhledného významu. Překládá se »lev Boží« nebo »hora bohů«, kde se podle assyrské mythologie rodili bohové]. 1. Jeden z vůdců, kteří za Ezdráše vedli houfce izraelské ze zajetí do Jerusalema [Ezd 8,16]. - 2. Pojmenování, dané Izaiášem Jerusalemu [Iz 29,1.2.7], které podle některých odborníků mělo snad znít Uriel, t. j. Boží město. Jiní překládají Ariel = Boží ohniště, Boží oltář [sr. Lv 6,12; Ez 43,15]. Nejnověji se pokouší Švéd Haldar vyložit výraz ariel z churrijštiny jako „muž Boží“ [srov. Bič: Palestina II. 136].

Arimatia, místo známé pouze ve spojení se jménem Josefa z Arimatie, snad Ramatajim [Mt 27,57n; Mk 15,43; L 23,51n; J 19,38].

Arioch. 1. Král Elazarský, spojenec Chedorlaomerův na výpravě proti vzpurným poplatným státům [Gn 14,1]. - 2. Hejtman nad žoldněři Nabuchodonozorovými [Dn 2,14n], který měl právo vynášet rozsudky smrti [Dn 2,24].

Arisai, jeden z desíti synů Amanových [Est 9,9].

Aristarchus z Tessaloniky [Sk 20,4; 27,2], jenž doprovázel ap. Pavla na jeho třetí misijní cestě [Sk 19,29]. Byl s ním, když se navrátil do Asie [Sk 20,4], a potom opět při jeho cestě do Říma [Sk 27,2]. Konečně se s ním shledáváme jako se spoluvězněm Pavlovým [Ko 4,10; Fm 24]. Podle tradice byl biskupem Apamejským.

Aristobulos, křesťan usedlý v Římě, jehož domácí pozdravuje Pavel Ř 16,10. Podle nezaručené tradice byl jedním ze 70 učedníků a kázal potom evangelium v Británii. Jméno A. bylo v římském světě velmi rozšířeno. I vnuk Herodesa Velikého, žijící v Římě, se tak jmenoval, takže někteří vykladači se domnívají, že jde o tutéž osobu. Zmínka v Ř 16,10 by se pak vztahovala snad na otroky jeho římského domu.

Arkevajští, příslušníci nějakého východního kmene, kteří byli po přesazení desíti kmenů izraelských do Babylona usídleni Asnaparem v Samaři. Později se octli mezi žalobci na Židy, kteří se vrátili ze zajetí [Ezd 4,9].

Arktur. Výraz, jímž Vulgáta, Kraličtí a j. překládají hebr. slovo 'áš, značící zpravidla mola [Iz 50,9; 51,8; Oz 5,12; Ž 39,12; Jb 4,19 a 13,28], ale také hvězdu [tak Jb 9,9 a 38,32].

Septuaginta je pokládala za Plejády; novější vykladači se domnívají, že jde o souhvězdí Velkého vozu [Velkého medvěda], nikoliv o hvězdu Arktur v souhvězdí Bootes. Arktura v Jb 27,18 odborníci zpravidla dnes překládají slovem »mol« stejně jako Jb 4,19 a 13,28. Naproti tomu Jb 9,9 a 38,32 jde jistě o hvězdu či souhvězdí.

Armageddon [= pahorek Mageddo, Me-giddo], kde podle Zj 16,16 se mají shromáždit králové nižšího světa spolu s drakem a šelmou a falešným prorokem, tedy démonickými duchy, aby vypověděli boj Hospodinu. Zj tu snad navazuje na krvavé boje, jež se odehrávaly u Magedda. Podle Sd 5,19 byli Kananejští poraženi při »vodách Mageddo«. Podle 2Kr 9,27 zemřel zde smrtelně zraněný král judsky Ochoziáš. A podle 2Kr 23,29 [sr. Za 12,11] padl zde Joziaš, král judsky, v bitvě proti egyptskému faraónovi Nechonovi. Badatelé dosud nejsou jednotni ve výkladu tohoto jména. Zdá se však, že Armageddon je jen symbolickým, nikoli zeměpisným jménem pro bojiště, kde se odehrává boj mezi Bohem a jeho nepřáteli. Je to pak protějšek hory Hospodinovy, Siónu [Zd 12,22n], jeviště rozhodujícího boje [Zj 16,14; 19,19] a posledního soudu [Zj 19,20-21]. Viz Bič II, 31.

Armon, jeden z synů Saulových s Rizpou David jej vydal Gabaonitkým k usmíření. Gabaonitští jej oběsili »na hoře před Hospodinem« [2S 21,8-11].

Arnan, zakladatel čeledi, příbuzný Davidův [1Pa 3,21].

Arnon, potok nebo bystřina, jež tvořila hranici mezi územím Moabských na jihu a Amorejských na severu [Nu 21,13-26; Sd 11,22], později mezi územím Moabských na jihu a izraelským pokolením Rubenovým na severu [Dt 2,24; 3,8.16; Joz 12,2; 13,16]. Nynější vadi el-Modžib jest bezpochyby někdejší Arnon. Je to jedna z mála palestinských řek, jež v létě nevysychá. Je bohatá na ryby. Břehy jsou plny oleandrů a tropické květeny.

Arodi, syn Gádův, praotec čeledi [Gn 46,16; Nu 26,17].

Aroer [= nahota, v přen. smyslu ruina, ale vykládáno též jako jalovcové houští]. 1. Město na s. břehu potoka Arnon, nejnižší místo panství Amorejských [Dt 2,26; 3,2; Joz 12,2] později v držení pokolení Rubenova [Joz 13,16; Sd 11,26], z něhož přešlo na Moabské. Mesa, král moabský, je opevnil. Syrský král Hazael se ho zmocnil [2Kr 10,33; 1Pa 5,8], ale v době Jeremiášově patřilo opět Moabským [Jr 48,19]. Je to nynější 'Ara*ir na sev. břehu Vadi-Modžib.

2. Judska vesnice jv od Bersabé [1S 30,28], kam David poslal část kořisti, dobyté na Amalechovi, ačkoli její obyvatelé netáhli do boje, ale hlídali břemena.

3. Neznámé město v Gád [Joz 13,25; Sd 11,33], východně od Jordánu naproti Rabba Ammon, tedy na hranicích území Gádova s územím Ammonovým.

U Iz 17,2 se mluví o »zpuštěných městech

Aroer«. Tato »města« jsou zřejmě symbolem měst vůbec, jejichž obyvatelstvo se srdcem odcizilo Hospodinu, člověk spoléhá v dílo svých rukou, a proto místa jeho chlouby se promění v hromadu rumu, právě tak jako Damašek. Podle některých překladů však nejde o vlastní jméno, nýbrž o označení pustoty všeobecně.

Aroerský Chotam, [1Pa 11,44], snad obyvatel města, o němž je zmínka v 1S 30,28 [*Aroer 2].

Aron [o významu slova není mezi badateli shody], syn Amrama a Jochebed z pokolení Leví [Nu 26,59], mladší než jeho sestra Maria [Ex 15,20], ale o 3 roky starší než jeho bratr Mojžíš, jehož se stal mluvčím a pomocníkem při vyvedení lidu izraelského z Egypta [Ex 4,14; 7,1n]. Byl nejen vyjednávačem na dvoře faraónově [Ex 4,30; 7,2], ale i činným pomocníkem Mojžíšovým, prováděje k jeho rozkazu a s jeho holí i divy [Ex 4,30; 7,2.9.19; 8,5.16]. Když Izraelci podnikli bitvu s Amalechem, podíral Aron a Hur Mojžíšovo umdlévající rámě [Ex 17,9-12]. Mojžíš mu udělil z Božího rozkazu hodnost dědičného nejvyššího kněze [Nu 16 a 17]. Tuto hodnost poskvrnil zhotovením zlatého telete, modly podle vzoru egyptského [Apis], když Mojžíš prodléval na hoře Sinai. Když však litoval tohoto svého hříchu, Mojžíš se za něho přimlouval u Boha [Dt 9,20]; přesto se později odvážil vzpoury proti němu [Nu 12,1n]. Měl také podíl jak na hříchu v Meribě [Nu 20,10-12], tak na trestu, který toto provinění mělo vzápětí [Nu 20,1-13]. Zemřel ve věku 123 let na vrchu Hor, kde se dodnes ukazuje domnělý jeho hrob. Lid truchlil nad jeho smrtí 30 dní [Nu 20,23-29; 33,37-39; Dt 10,6]. Jeho manželkou byla Alžběta, dcera Aminadabova, sestra Názonova z pokolení Judova. Z jeho synů Nadaba, Abiu, Eleazara a Ithamara zemřeli první dva smrtí nepřírozenou, protože »obětovali oheň cizí« [Ex 6,23; Nu 3,2-4], kdežto druzí dva následovali svého otce v úřadě kněžském.

Běh A. života, jak jsme jej podali, je souhrnným obrazem, jenž je uměle sestaven z několika různých zpráv, často protichůdných. Mnohý rys velekněžské povahy byl snad teprve dodatečně přenesen na Arona doby Mojžíšovy.

Arsa, vladař města Tersy [1Kr 16,9], v jehož domě byl zabit Ela, izraelský král, rukou hejtmána Žamri.

Artaxerxes. 1. Snad totožný s Gaumatem, mágem, který zavraždil Smerdise, bratra Kambysova, vydával se za něj a uchvátil na sebe vládu v Persii; jeho podvod však byl brzy prozrazen. Po 7 měsících byl úkladně zavražděn. Do historie navrácených Židů v tom případě snad zasáhl tím, že na udání Bislama, Mitridata a Tabela zakázal stavbu Jerusalema [Ezd 4,7].

2. A. I., Longimanus [= dlouhoruký], třetí syn Xerxův [bibl. Asverus], stal se r. 465 př. Kr. perským králem [465-425] po smrti svého otce a zavraždění staršího bratra Daria. Dovolil pokračovati ve stavbě Jerusalema [Ezd

Aroerský—Asna [41]

6,14]. Za jeho vlády r. 458 př. Kr. se navrátil velký počet Židů do Jerusalema pod vedením Ezdrášovým [Ezd 7,1.11.12.21; 8,1]. R. 445 dovolil A. *Nehemiášovi, svému vysokému úředníku, aby navštívil Jerusalema a opevnil jej [Neh 2,1n]. Nehemiáš se opět vrátil do Persie, ale r. 433 opět navštívil Palestinu a stal se správcem města a jeho okolí [Neh 13,6].

Artemas [zkráceno z Artemidoros, dar Artemidin], společník ap. Pavla [Tt 3,12], Podle tradice byl biskupem v Lystře.

Arubot [= mřížoví?], místo, které je jmenováno v souvislosti se Socho a Chefer, pravděpodobně na silnici ze Socho do Dotaim [1Kr 4,10].

Arama [= výšina, pahorek], vesnice poblíž Sichem, kdysi sídlo Abimelechovo [Sd 9,41]. Snad je totožné s Ruma [2Kr 23,36].

Arvadský [Ez 27,8.11] *Aradius.

Asa, levita, syn Elkánův ze vsi Netofatských [1Pa 9,16].

Asaiáš [= Hospodin dělá]. 1. Jeden z knížat rodu Simeonova, který za panování Ezechiášova vyhnal potomky Chámovy, tábořící v Gedor [1Pa 4,36.39-41]. - 2. Jeden z poslů krále Joziáše, kterého poslal k prorokyni *Chuldě, když byla nalezena »kniha zákona Hospodinova« [2Kr 22,12.14; 2Pa 34,20].

Asan [= kouř], město v nížině, přidělené nejprve Judovi, pak Simeonovi, a vyhrazené levitům [Joz 15,42; 19,7; 1Pa 4,32; 6,59], snad totožné s Korasan [= kouřící jáma nebo pec 1S 30,30].

Asarel, syn Jehalleleelův [1Pa 4,16].

Asarela, syn Azafův [1Pa 25,2; ve v. 14 se jmenuje Jesarel].

Asbea, syn Selův z pokolení Judova. Rodina Asbeova vynikala tkaním kmentu [1Pa 4,21].

Asbel, syn Benjaminův, zakladatel čeledi [Gn 46,21; Nu 26,38; 1Pa 8,1].

Ascenez, nejstarší syn Gomera [Gn 10,3; 1Pa 1,6]. V době Jeremiášově bydlili potomci Gomerovi poblíž Araratu a Minni. Zde Ascenez znamená už kraj [Jr 51,27].

Asenat, dcera Potifera, kněze z On, žena Josefova a matka Efraima a Manassesy [Gn 41,45; 46,20].

Ashur, syn Ezrona z pokolení Kálefova a jeho manželky Abiy, praotec obyvatel města Tekoa, který měl 2 ženy a 7 dětí [1Pa 2,24; 4,5-7].

Asie *Azia.

Asima, božstvo, uctívané Ematskými [2Kr 17,30]. Snad patřilo mezi hetejská božstva, snad bylo příbuzné s fénickým Ešmun a babylonským Tašmitu.

Asmon [silné], nějaké místo na jižním pomezí Kanánu, západně od Kades Barnea a poblíž potoka Egyptského [Nu 34,4-5; Joz 15,4].

Asna. 1. Vesnice v nížině judské poblíž *Zaraha [Joz 15,33], odkud pocházel otec Samsonův. - 2. A. [psáno v hebr. jinak než 1.],

[42] Asnapar-Assyrie

jeden z Netinejských, kteří se vrátili z Babylona [Ezd 2,50].

Asnapar, vysoký assyrský hodnostář, »veliký a slavný« [Ezd 4,10]. Kdysi se mělo za to, že je totožný s Esarchaddonem [Biblická konkordance 1933 obě jména ještě ztotožňuje], kdežto dnes se ztotožňuje s Assurbanipalem, synem Esarchaddonovým, dědicem trůnu. Vládl od r. 668-626 př. Kr. Vnikl do Elamu, dobyl hlavního města Susy a přestěhoval mnoho obyvatel z Elamu do Assyrie. Podle Ezd 4,10 přestěhoval některé cizí národy do Samaří. Jako korunní princ proslul dvěma výpravami proti spojeným vasalům, z nichž se osamostatnil pouze Egypt. Jako nástupce Esarchaddonův však dobyl a zpusťošil Théby [bibl. No; sr. Na 3,8-10]. Shromáždil velkou knihovnu a vydržoval řadu opisovačů a překladatelů, kteří dochovali v překl. sumerské a akkadské památky.

Aspata, jeden ze synů Amanových [Est 9,7].

Arriel, potomek Manassesův, zakladatel čeledi [Nu 26,31; Joz 17,2].

Asser [= ?šťastný]. 1. Osmý syn Jakobův ze Zilfy, služebnice Líy [Gn 30,13; 35,26]. Hranice území tohoto pokolení táhla se od pohoří Karmélu na sv podél Středozemního moře. Území sousedilo na jihu s územím Manassesovým, na vých. s územím Zabulon a Neftalim. Hranice a města jsou vylíčena v Joz 19,24-31; 17,10-11; Sd 1,31-32. Poloha tohoto kraje měla tu přednost, že úzkou částí svého pomezí přiléhala k mořskému břehu [Sd 1,31; 5,17]. Byla zde neúrodnější půda z celé Palestiny. Dařilo se tu zvláště olivám. Na pokolení Asserovu spočívalo požehnání *Jakobovo [Gn 49,20] i Mojžišovo [Dt 33,24]. Asser měl 4 syny a jednu dceru [Gn 46,17; 1Pa 7,30]. Ale úrodnost území a snad i blízkost Feničanů způsobily, že se celé pokolení brzy zvrhlo, smisivši se s praobyvateli země.

2. Snad město východně od Sichem na cestě k Betsan [Joz 17,7].

3. Asser [v hebr. psáno jinak než 1. a 2., česky zajatec, vězeň, anebo zkomolenina jména egyptského božstva Osiris], syn Chore, narozený v Egyptě [Ex 6,24]. Karafiát má správnější Assir. Kraličti nedůsledně v 1Pa 6,22 čtou také *Assir, ač jde o touž osobu jako v Ex 6,24.

Asserot [Karafiát: Asera v Sd 3,7], hebr. slovo na jiných místech SZ překládané slovem háj [1Kr 14, 23; 16,33; 18,19; Jr 17,2], kananejské božstvo plodnosti.

Je to matka bohů [elim]. Jindy je pokládána za vládkyni moře, v Arábii za sluneční božstvo.

K její počtě se vztyčovaly posvátné dřevy a posvátným kulem věně kůly v hájích



Cyperský peníz s chrámem Astarty a posvátným kulem věně kůly v hájích

[Ex 34,13] vedle oltářů Bálových [Sd 6,25,28]. Ženy tkaly zvláštní čalouny [Kraličti: kortýny] k uctění Assery v chrámech [2Kr 23,7]. *Astarot.

Assir [zajatec, vězeň]. 1. Syn Choré z pokolení Leví, narozený v Egyptě [1Pa 6,22]. Sr. Ex 6,24 *Asser.

2. Vnuk Choré z pokolení Leví, syn 1. [1Pa 6,23,37].

Assos [Sk 20,13-14]. námořní přístav v římské provincii Asii, v oblasti za stará jmenované Myzie. Byl na severním pobřeží zálivu Adramitenského, naproti pobřeží nedaleko ostrova Lesbos. Pavel se tam odebral pěšky z Troady [32 km] a vstoupil tam na loď, plavící se k Mytilenám. Dnes se tento přístav jmenuje Behran.

Assur [hebr. Aššur], jest nejstarší hlavní město assyrské na pravém břehu Tigridu [Gn 2,14]. Podle tohoto města nazván byl stejnojmenný stát a jeho obyvatelé, podle Gn 10,22 potomci Semovi [Ez 27,23]. Starší panovníci assyrští sídlili v Assur až po Salmanazara I. [kolem 1280 př. Kr.], který hlavním městem učinil Ninive. Nebylo veliké, ale dobře opevněné a přirozenou polohou chráněné. V sev. části města stávaly paláce králů a chrámy bohů, mezi nimiž nejvýznamnější byl Assur [Aššur]. Bylo zde zvykem pochovávat mrtvé doma. Dnes z tohoto města zůstaly pouze zříceniny. *Assyrie.

Assurim, národ v Arábii, jehož praotcem byl Dedan, vnuk Abrahamův z Cetury [Gn 25,1-3].

Assyrie [Asyrie] se původně rozprostírala mezi Babylonií a vysočinami Iránskou a Arménskou [mezi 35° a 37° sev. šířky]. Byla to z větší části pahorkatina, bohatá na ložiska vápna a hlíny, výborné stavební hmoty, a na naleziště mramoru, alabastru, stříbra, mědi, olova a železa. Četné řeky, z nichž nejvýznamnější byly Tigris a Eufrat, zavlažovaly tento kraj. Obě řeky daly krajíně řecké jméno Mesopotamie [meziříčí]. Zkratkem lze povědět, že Tigris je řekou assyrskou, Eufrat pak babylonskou. Nejstarší hlavní město bylo zde Assur [Aššur], po němž byla pojmenována celá země. Později bylo hlavním městem Ninive. Obýval je národ, složený z původního obyvatelstva churrijského, z vrstvy sumerské a z různých kmenů semitských. Podle bibl. podání přišel sem ze sev. Babylonie [Gn 10,11]. Ale byly zde už bohaté vlivy starší předsemitické kultury, na něž ukazuje samo jméno Ninive. Jisto je též, že později, kolem r. 2900 př. Kr., v Assuru byla kolonie Sumerů původu ne-semitského. Jazyk Assyřanů je příbuzný akkadštině, písmo bylo klínové. Spisovateli knih Mojžišových byla tato země známa jako země Assyrská [Gn 2,14; 25,18; Nu 24,24]. Assyrové byli bojovným a výbojným národem. Kolonisovali nejen nejbližší kraje, ale i vých. Malou Asii. Přibližně v letech 1950-1850 př. Kr. byla A. pod babylonskou nadvládou, ale kolem r. 1850 se opět osamostatnila a v dalších stoletích v zápase s Hetity, Egyptany

Assyrie [43]



Sargon II., vítěz nad Samařím. Reliéf z královského paláce v Chorsabaðu.

a Churrijci upevnila své postavení. Za vlády Tiglatfalazara I [kolem r. 1100] rozšířila A. své panství směrem na západ, kde ovládala nejdůležitější obchodní cesty záp. Asie. Pak nastal úpadek říše, hlavně pod nájezdy aramejských nomádů. Byla to příznivá doba pro upevnění království izraelského za Davida a Salomouna. Teprve kolem r. 900 Assyrie znovu stoupala ke své bývalé moci, zvl. za Assurnasirpala, který si podmanil Feničany [884-869]. První král, který se dostal do styku s Izraelci, byl Salmanazar III [859-824], který u Karkaru

r. 854 porazil koalici králů, damašského Benadada a izraelského Achaba. Jehu, král izraelský, byl r. 842 donucen k poplatkům Assyrii. Izrael měl na čas pokoj, protože kolem r. 800 assyrská královna Sammuramat [Semiramis] držela v šachu syrskou říši, takže Joas mohl dokonce svrhnouti syrské jho.

Tiglatfalazar IV., biblický Ful [745-727 př. Kr.], zmocnil se Sýrie a z Arpádu [nedaleko pozdější Antiochie] poslal výpravu proti Manahemovi, králi izraelskému. Donutil jej k poplatku 10.000 centněřů stříbra [2Kr 15,19]. Izrael měl na čas pokoj až do r. 733, kdy se Pekach, král izraelský, spojil s Rezinem, králem damašským, proti Ahasovi, králi judské-mu. Proti radě Izaiášově Ahas zavolal na pomoc Tiglatfalazara, uplativ jej mnohými dary [2Kr 16,7-8]. Tiglatfalazar oba krále porazil, damašského Rezina zabil a syrské obyvatelstvo uvedl do zajetí v Kir u Kaspického moře [2Kr 16,9]. Stejně pokořil obyvatele některých měst izraelských a převedl je do Assyrie kolem r. 733 př. Kr. [2Kr 15,29; 1Pa 5,26]. Současně dobyl některých filistínských měst. Biblická zpráva však dodává, že Tiglatfalazar Achasa »více sužoval, nežli mu po-máhal« [2Pa 28,18-21].

Jeho nástupcem byl Salmanazar V. [727-722 př. Kr.]. Za něho izraelský král Ozee přestal platit poplatky, spoléhaje na egyptskou pomoc. Salmanazar oblehl Samař [2Kr 18,9], ale během obléhání zemřel. Jeho nástupcem se stal Sargon [722-705], který dokončil dobývání Samař, vyvrátiv tak r. 722 říši izraelskou. Většina obyvatelstva se dostala do zajetí assyrského. Nástupce Sargonův Senacherib [705-681 př. Kr.] obléhal za Ezechiáše Jerusalem, ale musel se s nepořízenou vrátit [2Kr 19,35-37] a byl pak od svých synů zavražděn. Po něm následoval Assarhaddon [681-668 př. Kr.]. Ale už se ukazovaly známky úpadku



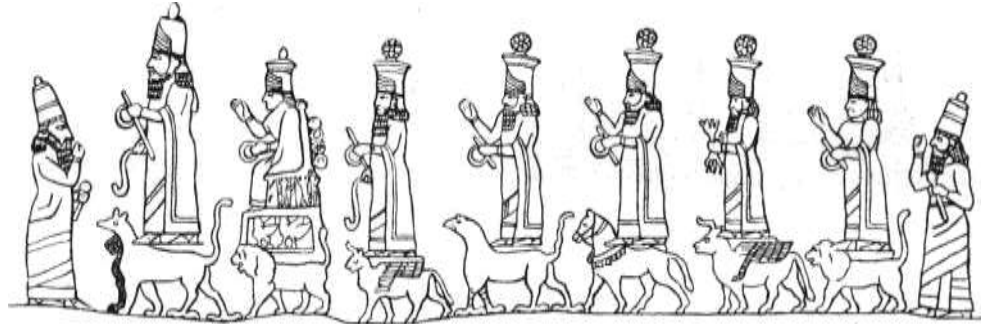
Assyrský král Assurbanipal obětuje Ištaru čtyři zabitě lvy.

[44] Asyrsko-babyl. nábož.

assyrské říše. Vítězný vpád Skythů, barbarů z jižního Ruska, uspišil zánik kdysi mocné říše assyrské. Král babylonský Nabopolasar a král médský Kyaxares dobyli Ninive, poslední král assyrský zemřel v plamenech města; r. 612 př. Kr. Assyrii zabrali Médové [Sof 2,13-15; Na 3,18-19] po vítězství u Karchemiše r. 605. *Assyrsko-babylonské náboženství!

Assyrsko-babylonské náboženství prošlo značnými změnami, podmíněnými často politickým vývojem země. Před nastoupením Chammurabiho [*Amrafel] každý samostatný stát uctíval své zvláštní božstvo [Nippur, Erech, Kuta, Ur, Sippara, Širgula, Eridu, Agade], kolem něhož se seskupila celá řada menších

Bal a Ea [= nebe, země, moře] a Samaš, Sin a Ištar [= slunce, měsíc, Venuše]. Byly též uctívány ostatní planety. Je zajímavé, že toto astrální náboženství vedlo k objevení sedmi planet, ke slunečnímu roku o 12 měsících a k rozdělení kruhu na 360°. Po podmanění starobabylonské říše Assyřany všecka sláva Mardukova byla přenášena na Assura [Aššura], původně boha hlavního města Assur. Ale náboženská sláva Babylona přece jen uchovala Mardukovi jistou úctu až do r. 689 př. Kr., kdy Senacherib dobyl Babylona a přenesl sochu Mardukovu do Ninive na znamení, že moc Mardukova je zlomena. Vlastnosti bohů babylonských byly nyní přičítány bohům assyrským. Nová změna nastala r. 606 př. Kr., kdy byla vyvrácena říše assyrská a založena říše novobabylonská. Od r. 331 př.



Procesi astrálních božstev ze skalního reliéfu v Maltaj. Jsou to: Šamaš, Ištar, Sin, Marduk, Nebo, Ninib, Nergal. Po stranách stojí knězi'

božstev. Moc těchto hlavních »městských« božstev byla omezena pouze na hranice jednotlivých států. Byly sice učiněny pokusy sjednotit všecka tato božstva pod vedením některého boha významnějšího města [Nippur a později Ur],



Assyrské mořské božstvo Ea.

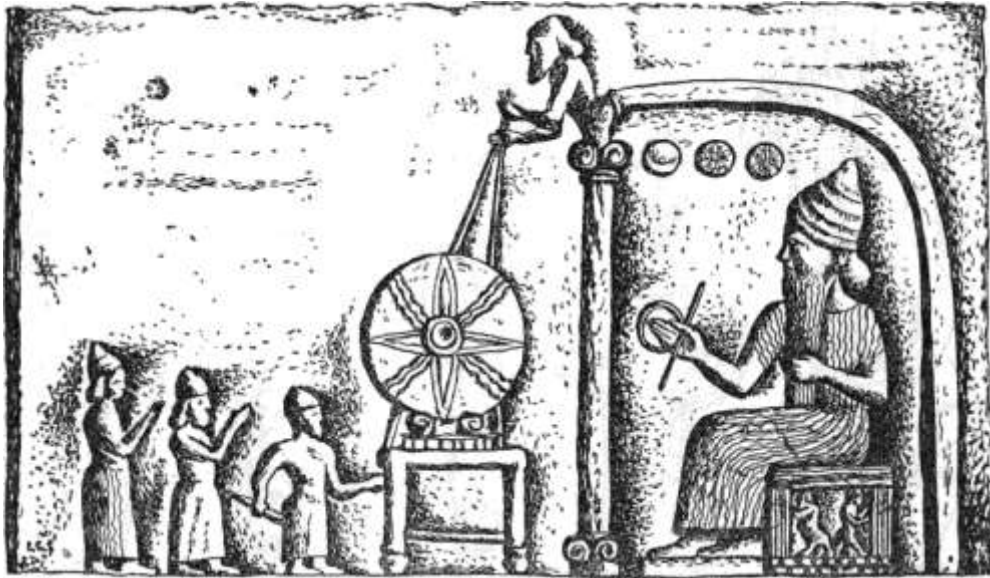
ale dokud se nepodařilo Chammurabimu sjednotit malé státy v mohutnou říši, ztroskotávaly též i tyto pokusy. Teprve politická moc Chammurabiho povýšila boha Marduka na krále babylonských bohů, a to tak, že Marduk přejal téměř všechny vlastnosti a schopnosti městských božstev, ač původně byl pouze bohem slunce. Jen dva bohové si uchovali samostatnost, a to Anu [později *Assur, Aššur], pán nebe, a Ištar [*Astarot], slavná bohyně plodnosti a mateřství. Kolem těchto bohů se soustředily známé trojice Anu,

Kr. působí na náboženství babylonské řecké vlivy, jež konečně vedly k zániku starých kultů. Celkem možno říci, že náboženství babylonsko-assyrské mělo ráz astrologický, t. j. pohyby a změny nebeských těles byly spojovány s osudy a událostmi na zemi, božstva byla ztotožňována s nebeskými tělesy. Není divu, že Marduk byl později ztotožňován s římským bohem Jupiterem, Ištar s Venuší, Nergal s Martem, Nebo s Merkurem, Ninib se Saturnem. Hlavním zaměstnáním assyrsko-babylonských kněží bylo čtení lidských osudů z pohybů nebeských těles [astrologie, *mudrci od východu]. Mravní stránka náboženství *assyrsko-babylonského byla málo vyvinuta. Šamaš, bůh slunce, byl zároveň bohem spravedlnosti, Marduk bohem milosrdenství a laskavosti; bohy bylo lze snadno rozhněvat. Urážky rázu mravního a kultického [obřadního] nejsou dostatečně rozeznatelné; k usmíření bohů však se žádá pokora a nade vše naprostá upřímnost ve vyznávání hříchů. Život po smrti si assyrsko-babylonské náboženství představuje tak, že nebožtíci tráví svůj čas ve tmavé jeskyni pod zemí. Tu a tam je dopřáno jednotlivcům, aby unikli na krásný ostrov. Králové jsou bohům mnohem bližší než obyčejní smrtelníci. Božnost králů vyžadovala naprosté úcty se strany poddaných. — Náboženství babylonsko-assyrské svou vyspělost

místní kulturou působilo na všechny okolní národy; jejich astrologie měla vliv zejména na Řeky a Římany. Je zajímavé, že i ve SZ najdeme stopy těchto vlivů, ačci prorocy potíráných [Iz 47,13, kde hvězdáři = astrologové].

Astarot-Asverus [45]

livost, takže část kněží této bohyně se nesměla ženit a podobně v jistých případech kněžkám byla přikázána naprostá cudnost a pohlavní



Babylonský král (druhá figurka) obětuje bohu slunce (velká figura). Na oltáři sluneční kotouč, nad hlavou božstva symboly božstev Sin, Šamas, Istar. Tabulka je asi z r. 870 př. Kr.

I v prvokřesťanském gnosticizmu se shledáváme s prvky astrálního bohosloví assyrsko-babylonského.

Astarot [Ištar, Aštarta, Aštoret, Athar].

1. Bohyně semitských národů, uctívána Feničany a Filištínskými, zvláště však Assyřany a Babyloňany, znázorňovaná jako jezdkyňe s kopím buď na lvu anebo na býku, někdy s kravskou hlavou. Během doby se stala ženským protějškem Molochovým jako bohyně úrody a pohlavního života na jedné straně, na druhé pak jako bohyně zániku, války a smrti. Je příznačné, že zbraň Saulova byla pověšena v chrámu filištínské Astarot [1S 31,10]. V době Abrahamově byla A. uctívána východně od Jordánu [Gn 14,5]. Za soudců pronikla modloslužba *A. i mezi kmeny izraelské [Sd 2,13; 10,6]. Šalomoun zavedl uctívání A. v Jerusalemě [1Kr 11,5,33; 2Kr 23,13]. Často splyvala s Ašerou či po kralicku *Asserot. V Assyrii jí byl zasvěcen šestý měsíc, vrchol léta, v němž příroda byla na přechodu z dozrání [úroda] k vadnutí [zánik]. Astrologicky byla spojena s Venuší [jež vychází někdy ráno, jindy večer] anebo s měsícem [Sin; proto bývala pokládána za dceru boha Sin, vládnoucího večer]. Rečti spisovatelé ji spojují s řeckou Afroditou. K podstatným složkám jejího uctívání náležela kulturní prostituce anebo jindy naprostá zdržen-

čistota. Na některých místech v Assyrii [Ninive, Kídmur, Arbela] stala se A. ženským protějškem národního božstva *Assur, vládnoucího »duchy nebeskými«, kdežto A. spravovala »duchy země«. Izraelští proroci museli vynaložit všechn svůj vliv, aby uctívání této bohyně, tak rozšířené v Palestině, aspoň částečně obmezili.

2. Sídlo krále Oga, starobylé město v Bázan [asi 33 km východně od jezera Genezaretského], kde byla uctívána bohyně Astarot [Dt 1,4; Joz 9,10]. Bylo to město proslulé obry Refaimskými [Joz 12,4; 13,12]. Při rozdělování země připadlo pokolení Manassesovu [Joz 13,31], ale obýváno Levity [1Pa 6,71]. Uziáš Asteratský, jeden z bojovníků Davidových, pocházel snad z tohoto města [1Pa 11,44].

3. Astarot Karnaim [dvourohá Astarot], snad totožné s 2. [Gn 14,5]. Pravděpodobně Astarot, uctívána v tomto místě, měla kravskou hlavu nebo aspoň dva rohy.

Asvat, syn Jafletův z pokolení Asser, z čeledi Heberovy [1Pa 7,33].

Asverus, biblické jméno jednoho krále medského a dvou králů perských, o nichž je zmínka ve SZ: 1.) Dn 5,31 a 9,1, otec *Daria [Kyaxerxa?]. - 2.) Ezd 4,6, kde je snad míněn Kambyses, král perský, který nastoupil po smrti Kýrově [Kýrově] r. 529. Musel rozhod-

[46] Asynkritos-Atalia

nouti o stížnosti Samaritánů na Zorobábele a Jozuu, jimž tito bránili ve stavbě jerusalem-ského chrámu. Někteří vykladači se domnívají,

často napadáno proroky [Am 1,8; Jr 25,20; Za 9,5]. Derketo byla syrská Venuše, znázorňovaná jako bytost s hlavou ženy a tělem ryby. Dodnes se zde ukazují rozvaliny jejího chrámu a zbytky posvátného jezírka. Herodes Veliký,



Astaroty: 1. Z Taanáku (12. - 9. st. př. Kr.); 3. Dvourohá z Gezeru (10. - 7. st. př. Kr.); 2. a 5. Z doby královské; 4. Kol 200 př. Kr.

že jde o *Xerxa. - 3) Est 1,2.19; 2,16-17, kde je míněn pravděpodobně Xerxes, syn Dariův, panující 486-465 př. Kr. Byl listivě zavražděn jedním ze svých dvořanů. Na trůn nastoupil jeho syn *Artaxerxes Longimanus. Podle vypravování knihy Ester zapudil Asverus královnou Vasti a učinil královnou Ester, Židovku z pokolení Benjaminova. Byl synem Daria Hystaspa [521-486 př. Kr.]. Jeho matka byla dcerou Kyrovou. Podmanil si Egypt, vypravil se s velkým vojskem a loďstvem proti Recku, ale jeho loďstvo bylo poraženo r. 480 př. Kr. u Salaminy.

Asynkritos, křesťan, kterého pozdravuje Pavel spolu s jinými čtyřmi v Ř 16,14.

Aškalon, filistínské město amfiteatrálně položené na pobřeží Středoziemního moře mezi Azotem a Gázou, kdysi pevnost o průměru 1200 m, jedno z pěti spolkových knížetství filistínských na mořském pobřeží [Gáza, Azot, Gat, Akkaron a Aškalon Joz 13,3; 1S 6,17]. Podle Sd 1,18 se Judá na čas zmocnil Aškalonu, ale teprve David a Salomoun vyřvali město z rukou Filistínských. Listy El-Amarnské se zmiňují o osadě jako Askaluna. O Samsonovi se vypravuje, že zde pobil 30 Filistínských a roucha jejich daroval těm, kdo uhodli jeho hádanku [Sd 14,18n]. Jako středisko pohanské modloslužby bohyně Derketo [Atargatis] bylo

který se v tomto městě narodil, ozdobil je nádhernými stavbami a fontánami. Římané učinili Aškalon svobodným městem pod svým protektorem. V době starokřesťanské bylo A. sídlem biskupským. Za válek křížáckých po dlouhém odporu bylo dobyto Turky a rozbořeno. Dnes je možno najít rozvaliny tohoto města u vesničky El-Džora.

Ašpenaz, správce klešticů [eunuchů] Nabuchodonozorových [Dn 1,3].

Atád [= trní], místo, které leželo někde mezi Jerichem a Jordánem, kde Izraelité 7 dní truchlili nad mrtvolou Jákobovou, přenášenou, do hrobky v Hebronu [Gn 50,10-11 *Abel Mizraim].

Atach, lokalita v j. Judstvu, kam David, poslal část kořisti ze Sicelechu [1S 30,30]. Snad je totožná s Eter [Joz 15,42; 19,7].

Ataiáš, syn Uziáše z pokolení Judova z čeledi Fáresovy [Neh 11,4], snad totožný s Uttaiem [1Pa 9,4].

Atalia, jediná žena na trůně judskem, dcera krále izraelského Achaba a jeho manželky Jezabel, manželka krále judského Jeho-ráma [syna Jozafatova], vládnoucího od r. 849-842 př. Kr. [2Kr 8,18-26; 2Pa 21,6; 22,2], sestra králů izraelských Ochoziáše a Jorama, matka krále judského Ochoziáše. Když Jehu zavraždil Ochoziáše r. 842 [2Kr 9,27], uchvá-

tila A. jako královna-matka trůn, dala vyvraždit všechny mužské členy královského domu Davidova, mezi nimi i své vlastní vnuky. Jedině Joas, nejmladší syn Ochoziášův, byl zachráněn svou tetou Jozabou, manželkou nejvyššího kněze Jojady. A. vládla šest let [842-836 př. Kr.]. Podporovala modloslužbu Bála, jemuž v Jerusalemě zbudovala svatyni. Dobře smluvené spiknutí kněží Hospodinových s veleknězem Jojadou v čele [2Kr 11,1-16; 2Pa 22 a 23] a královských dvořanů učinilo konec její vládě i jejímu životu. Modloslužba Bálová byla zrušena a kněz Bálův zabit. Sedmiletý Joas se stal králem.

Ataliáš. 1. Člen pokolení Benjaminova [1Pa 8,26]. - 2. Otec Izaiáše z čeledi Elamovy, jenž se vrátil z vyhnanství s Ezdrášem [Ezd 8,7].

Atara [= koruna, čelenka], manželka Jerachmeelova [1Pa 2,26].

Atarot. 1. Město nedaleko Dibonu, vystavěné pokolením Danovým [Nu 32,3 a 34], pravděpodobně nynější Chirbet Attarus. - 2. Jméno rodiny vyskytující se v soupisu potomků Judových [1Pa 2,54], z čeledi Joábovy [hebr. Atroth-beth-joab = koruny, vrcholky domu Joábova]. - 3. Osada jihoefraimská [Joz 16,2]. - 4. Osada severoefraimská [Joz 16,7].

Atarot Addar, vesnice na jižní hranici Efraimu, dnešní Telí en-Nasbe, asi 12 km sev. od Jerusalema [Joz 16,5].

Ater. 1. Z rodu Ezechiášova, z jehož potomků se 98 vrátilo ze zajetí [Ezd 2,16; Neh 7,21]. - 2. Vrátný [Ezd 2,42; Neh 7,45].

Athény, proslulé řecké město, středisko starořecké osvěty, ležící v kraji zvaném Attika, 6 km od moře při stoku řek Kefis a Ilsan. V nejstarších dobách mělo dvě od sebe rozlišené části: město na rovině a hrad Akropolis, vystavěný na příkrém skalisku, vyčnívajícím 90-100 m nad město. Na vrcholku Akropole jsou vybudovány chrámy božstev, které A. chrání. Zvláštní zmínky zasluhuje svatyně, zbudovaná ve slohu dorském, Parthenon, zasvěcená panenské bohyni Athéně, o jejímž zrození se vypravuje, že vyskočila v plné zbroji z hlavy svého otce, boha Dia. Byla pokládána za bohyni moudrosti, jejímž hledání se Athénané horlivě věnovali. V Athénách žili známí filosofové Sokrates [469-399 př. Kr.], Platon a Aristoteles. Západně od Akropole tyčí se *Areopag, známý z pobytu Pavlova v A. Severně od Akropole stálo Prytaneion, kde na obecní útraty byli vydržováni vyslanci cizích států a mužové nezasloužilější o obec. Západně odtud bylo náměstí [Agora], kde mívali své schůzky pouliční filosofové. I Pavel zde kázal [Sk 17,17 Agora = trh]. Kdysi [v V. stol. př. Kr.] byly A. i politicky vedoucím řeckým státem, a v době svého rozkvětu vytvořily nejznamenitější díla umělecká i literární. Jejich politický význam poklesl asi od r. 400 př. Kr. R. 146 př. Kr. Římané si podrobili Řecko i s A. Avšak i v této době byly A. svobodným městem. Čtyři filosofické školy [platónská, peripatetická, epikurejská a stoická] přitahovaly studenty z celého Řecka a z Itálie. Za největšího

Ataliáš—Augustus [47]

rozkvětu ve starověku měly 200.000 obyvatel, proslulých zvláštní zbožností [oltář »neznámému bohu« Sk 17,23 stál v městě i v přístá-



Zbytek oltáře s nápisem: Neznámým bohům. Z Pergamu.

višti] a neobyčejnou zvidavostí. Již Demosthenes kárá své krajany proto, že chodíce po trhu jeden druhého se táží: „»Co nového«? Sr. Sk 17,17-21. Nadlouho zůstaly A. baštou pohanství. Císař Julian Odpadlík ve 4. stol. se pokusil za pomoci vysokého učení athénského obnovit starou antickou pohanskou tradici.

X X

Atlai, jeden z těch, kteří na popud Ezdrášův propustili své pohanské manželky [Ezd 10,28].

Atrot-Sofan, město, které vystavěli potomci Gádovi, snad totožné s *Atarot 1. Kralický text nesprávně mluví o dvou městech Atrot a Sofan. [Nu 32,35]. Není známo, kde toto město leželo.

Attai. 1. Judovec, jehož matka Achlai byla dcera Sesanova z pokolení Jerachmeelova, otec však Jarcha byl otrokem z Egypta [1Pa 2,34-36].

2. Udatný bojovník z pokolení Gadova, který utekl k Davidovi do Sicelechu [1Pa 12,11]. Byl jedním z těch, kteří »užívali štítu a pavězy, jejichž tvář byla jako tvář lva a v rychlosti se podobali srně na horách«.

3. Syn Roboáma a Maachy, dcery Absolono-vy [2Pa 11,20].

Attalia, pobřežní město v Pamfylii, jež založil Attalus Filadelfus, král pergamský [159-138 př. Kr.]. Za dob Pavlových byl zde nejlepší přístav na této straně Malé Asie [Sk 14,25].

Augustus, první římský *císař, žil r. 63 př. Kr.—14 po Kr. Vlastním jménem slul Gaius Octavius, r. 45 př. Kr. byl adoptován

[48] **Ava—Aza**

svým strýcem C. Juliem Caesarem a jmenoval se od té doby Gaius Julius Caesar Octavianus. Po smrti strýcově r. 44 se brzo stal vůdčí postavou v mocenském zápase o ovládnutí římského státu; r. 31 př. Kr. porazil svého hlavního soupeře Marka Antonia a stal se ve skutečnosti samovládcem, panovníkem, i když okázale obnovoval formy republikánského zřízení. R. 27 př. Kr. mu senát udělil čestné přijmení Augustus, t. j. vznešený, velebný, posvátný. Tohoto přijmení užívali i všichni jeho nástupci, ale jen na něm utkvělo jako jeho nejkratší osobní jméno. V řečtině se toto čestné přijmení překládalo Sebastos. V tomto čestném jménu je aspoň zlehka, s poloviční vážností, která je vlastní dvorskému ceremonielu, naznačeno, že panovník je osobou více než lidskou, že nějak náleží do oblasti božské. V Římě sice A. vystupoval jako jeden z občanů, byť přední ze všech [»princeps«, předák], ale ve vzdálenějších východních provinciích, zejména v Malé Asii, se o něm začalo mluvit jako o božském, jako o spasiteli, dárci míru, nastoliteli nové éry v dějích veškerenstva, dějin i přírody, a toto hodnocení bylo vyjadřováno začínajícím kultem panovníka. Ještě dlouho ovšem nebylo zcela jasné, do jaké míry toto ctění osoby či úřadu panovnického je skutečnou bohohpocťou a do jaké míry jen politickým ceremonielem. Snad proto se A. sám těmto náběhům ke kultu své osoby nebránil, i když byly v rozporu s jeho »republikánstvím«, v Římě okázale vyhlášeným, snad proto také NZ dosti dlouho může tuto stránku císařství přehlížet a vycházet i s představiteli císařského kultu [Aziarchy, srovn. *Azia] přátelsky. Zmínka o A. L 2 však není jen náhodná a jejím účelem není jen umístit narození Páně na určité místo dějinného času, ač tento úmysl zde zřetelně také jest [srovn. složitě datování, t. zv. synchronismus L 3,1]. Kapitoulou o narození Páně L. na jedné straně ukazuje, že Ježíš se už činem Josefa a Marie, tedy svým narozením, podřadil vnějšímu řádu říše Augustovy, a to právě soupisu, daňovému sčítání, proti němuž se tolik Židů bouřilo jako proti urážce vlády Hospodinovy nad Izraelem [srovn. Sk 5,37]: Ježíš neměl a nemá nic společného s tímto politicky zabarveným pojetím království Božího. V dalším průběhu kapitoly se však mlčky, avšak zřetelně ukazuje, že dítko, narozené v odlehlem kraji říše, Ježíš, a nikoli mocný Augustus, je skutečný Spasitel a dárcce pokoje. Podobný význam má snad už i sama skutečnost, že L. užívá ve svém řeckém textu pouhého přepisu latinského Augustus, nikoli řeckého překladu Sebastos: tím toto slovo zcela pozbývá své náplně polonáboženského titulu a stává se pouhým osobním jménem. — O politickém významu tohoto významného panovníka, zakladatele římského císařství v jeho rané podobě [t. zv. principátu], vládnoucího nad převelikou říší okolo všech břehů Středozemního moře, je v naší souvislosti třeba říci jen to, že A.

zasahoval i do osudů Palestiny a Židovstva. Potvrdil královskou hodnost a moc *Heroda Velikého, který se stal významným nástrojem jeho politiky jako opora říše na východě. I jinak A. Židy z politických důvodů podporoval. Za něho se vžilo, že jedna z denních chrámových obětí v Jerusalemě byla přinášena na panovníkův náklad a na jeho jméno [jako přímluva za něj u Hospodina]. Po smrti Herodově A. potvrdil s jistými úpravami jeho závěť, již jeho panství bylo rozděleno mezi jeho syny. — Také o kulturním významu epochy A. nelze v naší souvislosti obšírněji jednat. Stačí poznamenat, že A. se snažil o obnovu starých římských mravů, ctností i starého náboženství. V těchto restauračních i konsolidačních snahách jej podporovala řada významných mužů, z nichž nejvíce vynikal Vergilius, takřka oficiální básník jeho éry a jeho programu. Přesto se úsilí o »návrat k mravům předků« podařilo jen velmi kuse a velmi podmíněně. S.

Ava, místo v Assyrii, snad nynější Tell Kafr Aya na Orontu, odkudž pocházeli někteří z kolonizátorů Samaří [2Kr 17,24; 18,34; 19,13; Iz 37,13]. Uctivali božstva Nibchaze a Tartaka [2Kr 17,31, kde Hevejšti = Avajšti]. Někteří podle 2Kr 18,34 soudí, že nejde o místo, ale o božstvo.

Aven [= nepravost jako označení modloslužby]. 1. Udolí A. hledá se mylně někde v Sýrii v království Damašském, snad na cestě z Damašku do Palmyry [Am 1,5]. Nejspíše tu vůbec nejde o zeměpisný pojem! Srovn. 2. - 2. Zkrácenina za Betaven, česky »dům nepravosti« jímž Oz 10,8; 4,15 myslí patrně Bethel, jež se modloslužbou proměnilo v »dům nepravosti«. X

Avith, idumejské město, rodiště krále Adada [Gn 36,35; 1Pa 1,46].

Axa [= nánožek, šperk na noze], dcera Kálefova, která byla zaslíbena svým otcem tomu, kdo dobude Kariatsefer. Podařilo se to Otonielovi, příbuznému Kálefovu [Joz 15,16-19; Sd 1,9-15; 1Pa 2,49].

Aza, třetí král judský po roztržení říše [913-873 př. Kr.], syn Abiášův a vnuk Roboámův. Obnovil bohoslužbu Hospodinovu, vyhubil modlářství a sodomářství [mužskou prostituci] a v 15. roce své vlády dokonal očištění země od pohanství. Obnovil oltář Hospodinův v chrámě a zavázal lid ke smlouvě s Bohem [2Pa 15,1-15]. Svou matku nebo snad babičku Maachu, dceru Abissalomovu, jež udělala »hroznou a ohyzdnou modlu« v háji, zbavil všeho vlivu [1Kr 15,2,9-10,13; 2Pa 14,1-5; 15,16], opevnil města a zvelebil vojenství [2Pa 14,7-8]. 2Pa 14,9-15 připomíná vítězství Azovo nad Zerachem, králem ethiopským, který přitáhl s milionovou [!] armádou. Neprozřetelného činu dopustil se A. brzy poté tím, že za úplatek stříbra a zlata z domu Hospodinova a královského získal Benadada, krále syrského, proti Bázovi, králi izraelskému, který Azu ohrožoval [2Pa 16,1n]. Benadad vrhl do země izraelské a donutil Bazu k vyklizení

vojenské pevnosti Ráma [1Kr 15,9n], jež byla vystavěna proti Judovi. Prorok Chanani, který tuto politickou neprozřetelnost Azovi vytýkal, byl vsazen do žaláře [2Pa 16,7.10]. A. z materiálu rozbořené pevnosti opevnil Gabaa a Masfa. Panoval 41 let; poslední dvě léta byl nemocen na nohy. »Avšak ani v nemoci své nehledal Hospodina, ale lékařů« [1Kr 15,23; 2Pa 16,12]. Byl pochován v hrobce, kterou si postavil v Jerusalemě.

Azael [= Bůh učinil]. 1. Synovec Davidův, nejmladší syn jeho sestry Sarvie, bratr Joaba a Abisai [1Pa 2,16], proslavený svižným během. Bojovav pod velením Joabovým proti vojsku Izbozetovu v Gabaaon, pronásledoval Abnera, který ho však v sebeobraně zabil [2S 2,18; 23,24]. Podle 1Pa 27,7 byl A. a jeho syn Zebadiáš velitelem čtvrtého houfu vojska Davidova. Poněvadž Azael byl v této době už mrtev, míní se jeho jménem patrně rodina Azaelova, jejíž hlavou byl nyní Zebadiáš.

2. Levita za krále Jozafata, který procházel města judska, aby povcičil lid v známosti zá-kona, když byla obnovena pravá bohoslužba [2Pa 17,8].

3. Levita za krále Ezechiáše, jenž byl úředníkem při službě chrámové nad desátky a věcmi posvěcenými, podřízený správci Konaniášovi a Simei, jeho bratru [2Pa 31,13].

4. Kněz, otec Jonatanův za doby Ezdrášovy [Ezd 10,15]. Kral. čtou Azahel.

Azaf [= shromažďovatel]. 1. Syn Bere-chiáše, levita, mistrný zpěvák [1Pa 6,39.43] zpěváckého sboru Davidova. Podle 1Pa 15,16-19 patřil k těm, kteří zpěv doprovázeli na loutny, harfy a cymbály při přenášeni truhly Boží z domu Obededomova do Jerusalema. Při organizaci bohoslužby byly mu přiděleny cymbály [1Pa 16,4-5.7], později on a jeho rodina byla jednou ze tří rodin, jež byly trvale pověřeny hudební stránkou bohoslužeb [1Pa 25,1-9]. Azafovi byly připisány žalmy 50,73 až 83. »Syny Azafovými« se pravděpodobně nazývali chrámoví zpěváci vůbec [2Pa 29,13; 35,15]. 128 potomků Azafových se podle Ezd 2,41 a Neh 7,44 vrátilo z Babylona a opět obstarávali hudbu při bohoslužbách [Ezd 3,10].

2. A., správce palestinských lesů krále Artaxerxa I. [Neh 2,8]. Podle jména dalo by se souditi, že byl Žid, zastávaje jako Nehemiáš vysoký úřad při dvoře perském.

3. A., praotec Mataniáše, předního zpěváka chrámového sboru po návratu z Babylona [1Pa 9,15; Neh 11,17]. Někteří mají za to, že je totožný s některým Azafem z 1.

4. Otec Ezechiášova písaře Joacha [2Kr 18,18. 37; Iz 36,3.22].

Azahel *Azael 4.

Azaiáš [= Hospodin učinil]. 1. Levita z čeledi Merari za krále Davida [1Pa 6,30]. Se 120 bratry přenesl truhlu Boží z domu Obededomova do města Davidova [1Pa 15,6n. Kral. zde čtou *Asaiáš].- 2. Syn Baruchův, hlava čeledi Silonovy z pokolení Judova. Je vypočítán mezi těmi, kdo se navrátili z Babylona [1Pa 9,5]. Neh 11,5 jej nazývá Maaseiáš.

Azael Azariáš [49]

Azal, místo někde u Jerusalema, snad jméno, no přítoku potoka Cedron [Za 14,5].

Azaliáš [= Hospodin upevnil nebo odložil], syn Mesullamův, otec písaře Sášana [2Kr 22,3].

Azan, syn Náchora a Melchy [Gn 22,22].

Azaniáš [= Hospodin propůjčuje sluch], levita, otec Jesuův [Neh 10,9].

Azanot Tábor, místo na hranicích pokolení Neftalím, poblíž hory Tábor [Joz 19,34].

Azarel [= Bůh pomáhá], levita, který se připojil k Davidově skupině bojovníků v Sicelechu [1Pa 12,6].

Azarel [= Bůh pomáhá]. 1. Jeden ze zpěváků Hospodinových v době Davidově [1Pa 25,18; ve v. 4 je nazýván Uziel] z čeledi Hémanovy.

2. Jeden z těch, kteří na domluvu Ezdrášovu zapudili ženy cizozemky [Ezd 10,41].

3. Kněz z čeledi Immerovy [Neh 11,13].

4. Trubač z kněžské rodiny [Neh 12,36].

Azar Enan [Enon], ves na sev. hranici Palestiny na cestě z Damašku do Palmyry [Nu 34,9; Ez 47,17; 48,1].

Azar Gadda, město na již. hranici Judstva [Joz 15,27], snad dnešní Ghirbet Ghazza.

Azariáš [= Hospodin pomohl]. 1. Král judský [od r. 780 spolu s otcem; po násilné smrti svého otce Amaziáše sám 769-737 př. Kr.], zvaný v Písmě také Uziáš. Vymaniv se ze závislosti na králi izraelském, opevnil znovu Jerusalema [2Pa 26,9.15] i jiná města [Oz 8,14], přeorganizoval armádu, vybaviv ji novými zbraněmi, a zvelebil rolnictví. Vojevůdcem vojska byl Chananiáš. Po vnitřním utvrzení své vlády podnikl s dobrým výsledkem válku proti nepřítelům svého otce, Idumejským, kteří se před 80 lety v době Joramově vzbouřili a od říše judské odpadli. Dobil Elat, přístavního města zálivu Akaba [2Kr 14,22, *Aziongaber], porazil kmemy arabské i maonitské. Na západě vedl s úspěchem válku s Filištínskými a přinutil je k pokojnému sousedství [2Pa 26,1-16], pobořil hradby města Gád, Jabne a Azotu a založil opevnění na pomezí proti Filištínským »Hledal s pilností Boha ve dnech Zachariáše«, ale nedovedl odstraniti různé ty »výsosti«, na nichž lid obětoval modlám. Svě království povznesl k veliké slávě. Ale nakonec zpyšněl, osobuje si práva velekněžská, která mu nenáležela, a nedůtklivě snášel výtky, které mu proto činil kněz Azariáš a jiní: roznemohl se pak malomocenstvím, které ho vyloučilo ze společenství lidu Hospodinova. Vládní věci za něho vyřizoval jeho syn Jotám [2Pa 26,21]. Kraloval 52 let. Zemřel ve stáří 76 let [2Kr 15,1-7]. Za jeho panování došlo k velkému zeměřesení, o němž se zmiňuje prorok Amos [1, 1] i Zachariáš [14,5]. Za jeho vlády začali působit proroci Amos [1,1], Ozeáš [1,1] a Izaiáš [1,1;6,1].

2. Syn velekněze Sádocha, jeden z knížat Šalomounových [1Kr 4,2].

3. Syn Nátanův, synovec Šalomounův, před-

[50] Azarmot Aziongaber

stavený 12 Šalomounových berních úředníků [2S 5,14; 1Kr 4,5].

4. Judovec, syn Etanův z čeledi Zára [1Pa 2,8].

5. Syn Jehu z čeledi Ezronovy, vnuk Obedův, jenž snad byl jedním z těch, kteří se zasloužili o svržení *Atalie [1Pa 2,38-39; 2Pa 23,1].

6. Vnuk Sádochův, syn Achimaasův, kněz [1Pa 6,9].

7. Syn Jochananův, nejvyšší kněz [1Pa 6,10], pravděpodobně totožný s tím, jenž spolu s jinými kněžími vytýkali Uziášovi, že se dopustil svatokrádeže, když obětoval kadidlo v chrámě, což příslušelo jen kněžím [2Pa 26,17-20]. Možná, že jde o tutéž osobu, o níž je zmínka v 2Pa 31,10.13 z doby krále Ezechiáše.

8. Syn Helkiášův, otec Saraiášův, velekněz [1Pa 6,13-14].

9. Levita z čeledi Kahatovy, praotec proroka Samuele a zpěváka Hemana [1Pa 6,36; 15,17; 2Pa 29,12].

10. Syn Helkiášův, který byl jedním ze správců domu Božího po návratu z Babylona [1Pa 9,11].

11. Syn Odedův, prorok, který podnítil judského krále Azu k náboženské očistě země [2Pa 15,1n].

12. Dva synové judského krále Jozafata, snad ze dvou různých matek [2Pa 21,2]. V hebr. jsou obě jména různě hláskována.

13. Král izraelský [ne Uziáš], ale pravděpodobně tu jde o omyl opisovače, protože v dalším verši se mluví o Ochoziášovi [2Pa 22,6-7; sr. 2Kr 8,29].

14. Syn Jerochamův, jeden z těch, kteří se zasloužili o svržení Atalie [2Pa 23,1].

15. Syn Jochananův, přední z pokolení Efraimova, jeden z těch, kteří na zákrok proroka Odeda přemluvili vojsko Pekachovo, aby propustilo zajaté Judské, přivedené do Samaří [2Pa 28,12].

16. Otec levity Joele, jenž pomáhal vyčistiti chrám za Ezechiáše [2Pa 29,12].

17. Levita z čeledi Merari, jenž pomáhal při vyčištění chrámu za Ezechiáše [2Pa 29,12].

18. Syn Hosaiášův, odpůrce Jeremiášův [Jr 43,2].

19. Jeden z druhů Daniělových, jenž dostal babylonské jméno *Abdenágo [Dn 1,7].

20. Jeden z judských knížat, kteří se zúčastnili posvěcení znovuvystavěné zdi jerusalemské [Neh 12,33].

21. Syn Maaseiášův, který opravil zdi jerusalemské poblíž svého domu [Neh 3,23-24].

22. Jeden z vykladačů zákona, snad levita, v době Ezdrášově [Neh 8,7].

23. Jeden z kněží, kteří zpečetili přísahu, že se oddělí od cizinců a budou zachovávat zákon Boží [Neh 10,2].

Azarmot [= ves smrti], potomek Jekta-nův, jehož lid obýval v t. zv. Arabia Felix [Gn 10,26; 1Pa 1,20].

Azarsual [= liščí ves], místo v nejjihnější části Judstva, přidělené pokolení Simeonovu

[Joz 15,28; 19,3; 1Pa 4,28]. Bylo znovu obydleno po návratu z Babylona [Neh 11,27].

Azarsusa, ves, přidělená Simeonovcům [Joz 19,5; 1Pa 4,31, kde Kral. mají Azarsusim].

Azaz [= silný], otec Béla z čeledi Joelovy z pokolení Rubenova [1Pa 5,8].

Azazel, jméno zlého ducha, jehož sídlem byla poušť. V den smíření byl poslán jeden z kozlů, obtížený hříchem lidu izraelského, na poušť k Azazelovi. *Smíření [Lv 16,8.10.26].

Azaziáš [= Hospodin je silný]. 1. Harfe-ník při bohoslužbách za doby Davidovy [1Pa 15,21]. - 2. Otec Ozeášův, jeden z 12 správců pokolení izraelských v době Davidově. Spravoval pokolení Efraimovo [1Pa 27,20]. - 3. Dozorce chrámový za vlády Ezechiášovy [2Pa 31,13].

Azbuk, otec jakéhosi Nehemiáše, hejtmana nad polovicí kraje Betsur [Neh 3,16].

Azecha, Azeka, město s vesnicemi v pokolení Juda, ležící v úrodné rovině Šefela poblíž Sochot [Joz 10,10-11; 1S 17,1], přidělené pokolení Judovu. Podle 1S 17,1 se tu utábořili Goliáš s Filištinými. Roboám toto město opevnil [2Pa 11,9], Nabuchodonozor je oblehl [Jr 34,7]. Podle Neh 11,30 existovalo i po návratu Židů ze zajetí.

Azel, potomek syna Saulova Jonatana, otec šesti synů [1Pa 8,37-38; 9,43-44].

Azerim [= tábořiště], sídliště Hevejských *Ava [Dt 2,23].

Azgard [= božstvo Gad je silné?], zakladatel čeledi, jejíž členové se vrátili z Babylona jak za Zorobábelu, tak za Ezdráše [Ezd 2,12; 8,12]. Představitel této rodiny stvrdil smlouvu s Bohem [Neh 10,15].

Azia, Azie, Asie. V NZ toto jméno označuje vždycky římskou provincii, zabírající záp. část poloostrova Malé Asie s hlavním městem. Efezem [Sk 2,9; 6,9; 16,6; 19,10.22.27; 20,4.16.18; 21,27; 24,18; 27,2; ; 1K 16,19; 2K 1,8; 2Tm 1,15; 1Pt 1,1; Zj 1,4.11], nikoli tedy celý nesmírný světadíl, jež my tímto jménem nazýváme. Je zajímavé, že právě z této provincie jsou nejstarší doklady bohoocty vzdávané římským císařům [už Augustovi v době před Kristem]. »Přední mužové Azianští« Sk 19,31 je Kral. překlad řeckého Asiarchové; to nebyli »římský správce nad Asií«, jak nepřesně čteme u Žilky, nýbrž domácí členové asijského sněmu, jehož moc nebyla velká, ale kteří se přece těšili značné vážnosti. K úkolům tohoto sněmu na předním místě náležela péče o řádné obstarávání kultu caesarů; tím pozoruhodnější je, že právě tyto lidé měli přátelský zájem o Pavla. X X

Azianští mužové přední [Asiarchové]. *Azia.

Aziel [= Bůh učinil], člen pokolení Simeonova [1Pa 4,35].

Aziongaber, kdysi přístavní město na Rudém moři v zálivu Akaba poblíž Elat [Dt 2,8], kde se Izraelci utábořili na své pouti do Palestiny [Nu 33,35]. Přístav se stal důležitým teprve za vlády Šalomouna, který zde vybudoval základnu pro zámořský obchod s Ofir

[1Kr 9,26n], odkud dovážel zlato. Po jeho smrti přístaviště upadlo. Jozafat, judský král, marně se pokoušel o jeho obnovu, i když se mu ke spolupráci nabízel Ochoziáš, syn Áchabův [1Kr 22,48-49; 2Pa 20,36-37]. Také úsilí Joramovo bylo marné. Teprve Amaziáš si znovu podrobil Idumejské [2Kr 14,7; 2Pa 25,11-12] a jeho syn Azariáš »vzdělal Elat« [2Kr 14,22; 2Pa 26,1-2], čímž se snad myslí, jak se domnívají vykladači, Aziongaber. R. 735 př. Kr. se Idumejští opět zmocnili přístavu. Vykopávky z r. 1938 př. Kr. objevily toto město v arabské osadě Tel el Kheleifeh při sev. oblouku zálivu Akabského, vzdáleného $\frac{3}{4}$ km od moře, které se tu zaneslo. V písku se uchovaly i kůly z bývalého přístaviště. V domech byly nalezeny četné měděné nástroje, hroty oštěpů, udice a pod., z čehož lze soudit, že obyvatelé byli zručnými kovodělníky [Dt 8,9]. Ve vykopávkách byly objeveny tavicí pece, položené tak, že pravidelným větrem vznikal takový tah, že žár stačil na dobývání mědi z rud. Krom toho byl zde i průmysl provaznický.

Aziz a [= silný?], jeden z mužů, kteří na naléhání Ezdrášovo propustili ženy cizozemky [Ezd 10,27].

Azmavet [= smrt je silná?]. 1. Jeden z bojovníků Davidových [2S 23,31]. - 2. Benjaminita, jehož synové se připojili k Davidovi v Sicelechu [1Pa 12,3]. - 3. Syn Jehoadův, potomek Saulova syna Jonatana [1Pa 8,36]. - 4. Syn Adielův, správce Davidových pokladů [1Pa 27,25]. - 5. Vesnice někde u Jerusalema, z jejichž obyvatel se vrátilo 42 z babylonského zajetí [Ezd 2,24]. Někteří ze zpěváků bydlili na jeho polích [Neh 12,29]. Leželo snad mezi Gába a Anatot. U Neh 7,28 se nazývá Bet-azmavet.

Azor. 1. Opevněné město, které po zabrání Izraelskými bylo přiděleno pokolení Neftalim [Joz 11,1-13; 12,19; 19,36]. Leželo mezi Ráma a Kádes nad jezerem Meromským. Za dnů Debory vládl v tomto městě Jabin. Jeho vojevůdce Zizara byl však poražen a zabit ve slavné bitvě [Sd 4,1-24; 1S 12,9]. Není jisto, zda jde o totéž město, které opevnil Šalomoun [1Kr 9,15; 2Kr 15,29]. - 2. Místo v nejjižnější části Judstva, poblíž Kedes [Joz 15,23]. - 3. Vesnice benjaminská [Neh 11,33], 6 km sz od Jerusalema. - 4. Kraj v arabské poušti vých. od

Aziza-Azur [51]

Palestiny, jehož zpusťování prorokoval Jeremiáš [49,28-33]. - 5. Jméno z rodokmenu Ježíšova [Mt 1,13].

Azot, Aždod [= pevnost], město ve filistinském pětíměstí mezi Gázou a Joppen, 5 km od Středozemního moře, na silnici vedoucí z Egypta do Palestiny v rovině Šefela. Bylo přiděleno pokolení Judovu [Joz 15,46-48], nebylo však Judou opanováno, protože bylo v rukou obrů Enakim [Joz 11,22]. Když v době soudců bojovali Izraelští s Filistinskými a přinesli na bojiště truhlu úmluvy, byla jim po porážce vzata a přenesena do A. a postavena do chrámu modly *Dágon. Po svízlech, které vzápětí stihly obyvatele Azotu, bylo rozhodnuto, aby truhla Boží byla dopravena do Akkaron a odtud přes Betsemes opět do území izraelského [1S 5,1-8]. Uziáš pobořil zdi tohoto města [2Pa 26,6]. Podle Iz 20,1 Tartan, assyrský vojevůdce, oblehl a dobyl A. Po návratu Židů z Babylona obyvatelé A. protestovali proti znovuopevnění Jerusalema. Přesto však někteří z navrátilců se ženili s Azotkami [Neh 4,7; 13,23-24]. V době křesťanské byl Filip, pokřtív u Hebronu komorníka mouřenínské královny, nalezen v A. [Sk 8,10]. A. bylo sídlem biskupství; prvním biskupem byl Silvanus. Bývalé A. je nyní Ezdud as o 5000 obyvatelích [sr. Jr 25,20; Sof 2,4; Za 9,6].

Azriel [= Má pomoc je Bůh]. 1. Náčelník kmene Manassesova, který sídlil vých. od Jordánu [1Pa 5,24]. - 2. Otec Jerimotův z pokolení Neftalim v době Davidově [1Pa 27,19].

- 3. Otec Saraiášův z doby Jeremiášovy [Jr 36,26].

Azrikam [= má pomoc povstala]. 1. Syn Neariášův [1Pa 3,23]. - 2. Syn Azelův, potomek Saulova syna Jonatana [1Pa 8,38; 9,44].

- 3. Levita z čeledi Merari [1Pa 9,14]. - 4. Správce paláce Achasova, který byl zavražděn Efraimitou Zichrim [2Pa 28,7].

Azuba [= zapomenutá]. 1. Žena Kálefa [1Pa 2,18], syna Ezronova. - 2. Matka krále Jozafata [1Kr 22,42; 2Pa 20,31].

Azur. 1. Otec falešného proroka Ghana- niáše [Jr 28,1]. - 2. Otec Jazaniáše, »knížete lidu« [Ez 11,1]. - 3. Jeden z potvrzujících smlouvu Nehemiášovu [Neh 10,17].